

FILOLÓGIAI FOLYÓIRATOK A VILÁGBAN ÉS UKRAJNÁBAN

Gazdag Vilmos – Bárány Erzsébet

Gazdag Vilmos – Bárány Erzsébet

Segédkönyv

A filológiai folyóiratok a világban és Ukrajnában

című kurzus teljesítéséhez

**II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem
Filológia Tanszék**

Gazdag Vilmos – Bárány Erzsébet

Segédkönyv

**A FILOLÓGIAI FOLYÓIRATOK A
VILÁGBAN ÉS UKRAJNÁBAN
című kurzus teljesítéséhez**

Beregszász, 2026

Посібник призначено здобувачам вищої освіти і дослідникам-початківцям, які цікавляться філологічними студіями, для засвоєння теоретичних і практичних основ опублікування наукових праць та оцінювання періодичних видань. У виданні подано відомості про основні поняття наукометрії, охарактеризовано міжнародні наукометричні бази даних та системи індексування, пропонувано рекомендації для підготовки фахових публікацій відповідно до сучасних професійних вимог.

Затверджено до використання у навчальному процесі
на засіданні кафедри філології ЗУУ ім. Ф. Ракоці II
(протокол № 120 від 16 лютого 2026 року)

Розглянуто та рекомендовано Навчально-методичною радою
Закарпатського угорського університету ім. Ф. Ракоці II
(протокол № 2 від 17 лютого 2026 року)

Рекомендовано до видання в електронній формі (PDF)
рішенням Вченої ради Закарпатського угорського університету ім. Ф. Ракоці II
(протокол № 2 від 18 лютого 2026 року)

Підготовлено до видання у друкованій та електронній формі (PDF) кафедрою
філології спільно з Видавничим відділом Закарпатського угорського
університету імені Ференца Ракоці II

Автори:

Вільмош Газдаг – доктор філософії в галузі гуманітарних наук, доцент кафедри філології Закарпатського угорського університету імені Ференца Ракоці II

Єлизавета Барань – доктор філософії з галузі гуманітарні науки, доцент кафедри філології Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

Рецензенти:

Ільдико Ванчо – доктор наук з галузі мовознавства, професор Університету Костянтина Філософа в Нітрі, Словаччина

Берегсасі Аніко Ференцівна – професор; доктор габілітований в галузі мовознавства, професор кафедри філології Закарпатського угорського університету імені Ференца Ракоці II

За зміст видань відповідальність несуть автор.

Відповідальний за випуск: *Олександр Добош* (Видавничий відділ ЗУУ ім. Ф.Ракоці II)

Видавництво: Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II
(адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта:
foiskola@kme.uz.ua)

© **Вільмош Газдаг, Єлизавета Барань, 2026**
© **Кафедра філології ЗУУ ім. Ф. Ракоці II, 2026**

A segédkönyv a tudományos publikálás és a folyóirat-értékelés elméleti és gyakorlati alapjainak elsajátítását szolgálja a filológiai kutatások iránt érdeklődő hallgatók és kezdő kutatók számára. A kiadvány anyaga a tudománymetria alapfogalmaitól a nemzetközi indexelő rendszereken át a szakpublikációk elkészítésének fortélyaiig ível, összhangban a kurzus követelményeivel és az aktuális szakmai elvárásokkal.

Az oktatási folyamatban történő felhasználását jóváhagyta
a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem Filológia Tanszéke
(2026. február 16. 120. számú jegyzőkönyv).

Megjelentetésre javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem
Oktatási és Módszertani Tanácsa
(2026. február 17. 2. számú jegyzőkönyv).

Elektronikus formában (PDF fájlformátumban) történő kiadásra javasolta
a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem Tudományos Tanácsa
(2026. február 18. 2. számú jegyzőkönyv).

Kiadásra előkészítette a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem
Filológia Tanszéke, valamint Kiadói Részlege.

Szerzők:

Dr. Gazdag Vilmos – docens, PhD, a II. Rákóczi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem Filológia Tanszékének docense

Dr. Bárány Erzsébet – docens, PhD, a II. Rákóczi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszékének docense

Szakmai lektorok:

Prof. Dr. habil. Vančo Ildikó – habilitált doktor, professzor, a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetének professzora

Dr. Habil. Beregszászi Anikó – professzor, a II. Rákóczi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem Filológia Tanszékének tanszékvezető professzora

A kiadvány tartalmáért kizárólag a szerző felel.

A kiadásért felel: *Dobos Sándor* (a II. RF KMF Kiadói Részlege)

Kiadó: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem (cím: 90 202, Beregszász, Kossuth tér 6. E-mail: foiskola@kme.uz.ua)

© **Gazdag Vilmos, Bárány Erzsébet, 2026**

© **A II. RF KME Filológia Tanszék, 2026**

TARTALOM

ELŐSZÓ	12
A TUDOMÁNYMETRIA FOGALMA	14
A tudománymetria definíciója és tárgya	14
A tudománymetria főbb mutatói.....	14
A tudománymetria adatbázisai	15
A tudománymetria alkalmazási területei	16
A tudománymetria kritikája és korlátai	16
A tudománymetria perspektívái és új irányai	17
Összegzés	17
SZERZŐI TUDOMÁNYMETRIA	18
Hirsch-index	18
Függő és független idézők.....	19
A társszerzőség és a sorrend.....	20
A PUBLIKÁCIÓS FÓRUMOK TUDOMÁNYMETRIÁJA	22
Impakt Faktor (IF)	22
SJR (SCImago Journal Rankings)	25
JCR (Journal Citation Reports).....	27
SNIP (Source Normalized Impact per Paper).....	29
TUDOMÁNYOS KERESŐK, INDEXELŐ FELÜLETEK	32
Web of Science (WoS)	32
A Scopus adatbázis.....	34
A Google Scholar (Google Tudós).....	36
Az ORCID (Open Researcher and Contributor ID)	38
Tudományos közösségi oldalak (ResearchGate, Academia.edu)	39
RANGSOROLÁS (KVARTILISEK)	41
A kvartilisek alkalmazása a folyóiratrangsorolásban	41
Kvartilisek a Web of Science-ben (Journal Citation Reports).....	42
Kvartilisek a Scopusban (SCImago Journal Rank – SJR)	44
A JCR- és az SJR-kvartilisek összehasonlítása	45

Kvartilisek jelentősége a tudományos életben.....	47
Stratégiai megfontolások a kvartilisek kapcsán.....	49
Kvartilisek és a filológiai publikálás	50
Kvartilis-ellenőrzés gyakorlati útmutatója	51
A kvartilis-rendszer jövője és alternatívái	52
NEMZETI ÉS REGIONÁLIS ADATBÁZISOK	54
MTMT (Magyar Tudományos Művek Tára).....	54
MATARKA (Magyar Folyóiratok Tartalomjegyzékeinek Kereshető Adatbázisa)...	56
ERIH PLUS: Az európai bölcsészet- és társadalomtudományi folyóiratok indexe ..	57
Index Copernicus.....	59
IAC "Українська наукова періодика" (Ukrán Tudományos Periodikák Információs Rendszere)	60
OUCI (Open Ukrainian Citation Index)	62
A NYÍLT HOZZÁFÉRÉS (OPEN ACCESS) A TUDOMÁNYOS PUBLIKÁLÁSBAN.....	65
A nyílt hozzáférés típusai	65
A nyílt hozzáférés előnyei	67
A nyílt hozzáférés kihívásai:	67
Intézményi és nemzeti OA-politikák.....	68
A PREDÁTOR (RAGADOZÓ) FOLYÓIRATOK	70
A predátor folyóiratok azonosító jellemzői	70
A predátor folyóiratok technikai és formai jellemzői.....	71
Felismerési eszközök és validációs források.....	72
A predátor folyóiratok veszélyei	73
A probléma megjelenése a magyar és ukrán kutatási környezetben	73
Védekezési és megelőzési stratégiák.....	74
Szürke zóna: megkérdőjelezhető folyóiratok	75
A PLÁGIUM ÉS A SZELLEMI TULAJDON VÉDELME	77
A plágium típusai és megjelenési formái	78
Plágiumdetekció: eszközök és módszerek.....	80
A plágium következményei	81
Folyóiratok és szakmai szervezetek álláspontja	82

A SZAKPUBLIKÁCIÓ ELKÉSZÍTÉSÉNEK FORTÉLYAI.....	85
Az IMRaD szerkezet: a tudományos cikk klasszikus modellje.....	85
Az IMRaD alkalmazása a filológiában: alternatív struktúrák és műfaji sokféleség..	91
PUBLIKÁCIÓS KATEGÓRIÁK A FILOLÓGIÁBAN	93
A folyóiratcikk.....	93
A publikálás folyamata lépésről lépésre	93
A kísérőlevél (Cover letter) szerepe	94
Monográfia (Monograph).....	94
Konferenciaközlemény (Conference paper / Proceedings)	95
A könyvfejezet (Book chapter).....	96
Könyvismertetés (Book review).....	97
Recenzió / Kritika (Critical review / Essay review)	97
MUTATVÁNYOK A GYAKORLATI ÓRÁKHOZ: FOLYÓIRATOKKAL	
VALÓ ISMERKEDÉS.....	99
Scopus besorolású magyar nyelvészeti folyóiratok és azok szerkesztési elvei	99
MAGYAR NYELV.....	99
MAGYAR NYELVŐR.....	106
További neves szaklapok: A Debreceni Egyetem nyelvészeti folyóirata.....	113
MAGYAR NYELVJÁRÁSOK.....	113
FELHASZNÁLT ÉS AJÁNLOTT IRODALOM.....	119

ELŐSZÓ

A tudományos publikálás a modern akadémiai élet és a sikeres kutatói életpálya elengedhetetlen alapköve. A fiatal kutatók számára ma már nem elegendő a kiváló szakmai munka; elengedhetetlen, hogy már a mesterképzés során magabiztosan mozogjanak a tudományos közlés komplex rendszerében, ismerjék annak főbb platformjait, változó értékelési szempontjait és szigorú etikai szabályait. Az akadémiai világban ugyanis a publikáció nem csupán az eredmények rögzítése, hanem a nemzetközi tudományos párbeszédbe való belépés záloga is.

Ez a segédkönyv a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszékén oktatott *Filológiai folyóiratok a világban és Ukrajnában* című kurzus tananyagát foglalja össze és rendszerezi. A kötet célja, hogy iránytűként szolgáljon a hallgatók számára: átfogó képet nyújtunk a tudánymetria elméleti alapjairól, a folyóirat-értékelési rendszerek mechanizmusairól, valamint a magyar, az ukrán és a nemzetközi nyelvészeti publikációs lehetőségek széles spektrumáról.

Kiadványunk egyik legfőbb specifikuma a kárpátaljai kontextus figyelembevétele. Különös hangsúlyt fektetünk arra, hogy a kárpátaljai magyar filológus hallgatók sikeresen navigáljanak a magyar és az ukrán tudományos közösség gyakran eltérő elvárásai között. Célunk, hogy a jövő kutatói képesek legyenek megfelelni az ukrán nemzeti akkreditációs követelményeknek (például a „B” kategóriás folyóiratok rendszerének), miközben aktív és látható szereplőivé válnak a magyarországi és a globális tudományos diskurzusnak is.

A segédkönyv tizenkét fejezete a tudánymetria alapfogalmaitól kezdve a legkorszerűbb publikációs stratégiáig vezeti végig az olvasót. Részletesen bemutatjuk a szerzői teljesítményt mérő mutatókat, a folyóiratok rangsorolására szolgáló eszközöket (például az impakt faktort vagy a kategóriás besorolásokat), valamint a legfontosabb nemzetközi adatbázisokat, mint a Web of Science, a Scopus vagy a Google Scholar. Külön fejezetekben tárgyaljuk a nyílt hozzáférésű (*Open Access*) publikálás előnyeit, a tudományos hitelességet veszélyeztető predátor folyóiratok felismerésének módszereit, valamint a plágium és a szellemi tulajdon védelmének jogi és morális kérdéseit.

A 21. századi kutatói eszköztár ma már nem képzelhető el a digitális technológiák ismerete nélkül. Ezért a kötet kitér a mesterséges intelligencia etikus és produktív használatára is, hangsúlyozva, hogy a technológia segítőtárs lehet a kutatásban, de a tudományos integritás és a szakmai felelősség minden esetben a szerzőt terheli.

A segédkönyv összeállítása során a hitelességre és a gyakorlati hasznosíthatóságra törekedtünk. Az irodalomjegyzékben szereplő tételek és a bemutatott források a legfrissebb tudánymetriai trendeket tükrözik. Ugyanakkor fontos látni, hogy ez a terület rendkívül dinamikus: a folyóiratok indexáltsága, a pontozási rendszerek és a technológiai keretek folyamatosan változnak. Ezért arra

biztatjuk a hallgatókat, hogy a konkrét publikációs döntések előtt mindig használják a kötetben bemutatott ellenőrző felületeket.

Bízunk benne, hogy ez a segédkönyv hasznos kalauz lesz mesterképzéses hallgatóink számára, és hozzásegíti őket ahhoz, hogy kutatási eredményeik ne csupán az íróasztalfióknak készüljenek, hanem széles körben elismertté váljanak a hazai és a nemzetközi tudományos közösségben egyaránt.

A szerzők

A TUDOMÁNYMETRIA FOGALMA

A modern tudományos kommunikáció megértéséhez elengedhetetlen a tudománymetria alapfogalmainak és módszertanának ismerete. A filológiai folyóiratok értékelése, rangsorolása és hatásának mérése szorosan kapcsolódik azokhoz a tudománymetriai eszközökhöz, amelyek a 20. század második felében alakultak ki, és amelyek mára a tudományos teljesítmény értékelésének megkerülhetetlen részévé váltak. Különösen fontos ez a kérdés Ukrajna tudományos közösségének szempontjából, ahol a folyóiratok nemzetközi láthatósága és elismertsége kulcsfontosságú a tudományos integráció szempontjából.

A tudománymetria definíciója és tárgya

A tudománymetria (scientometrics) a tudomány mennyiségi jellemzőinek mérésével és elemzésével foglalkozó tudományterület. A terminus 1969-ben jelent meg először Nalimov és Mulcsenko munkájában, majd a Scientometrics című folyóirat 1978-as indulásával vált nemzetközileg elterjedtté. Derek de Solla Price, a tudománymetria egyik alapítója úgy definiálta ezt a területet, mint „a tudomány tudományát”, amely kvantitatív módszerekkel vizsgálja a tudományos tevékenység különböző aspektusait.

A tudománymetria alapvető célja a tudományos produktivitás, hatás és együttműködési minták objektív mérése és elemzése. Hood és Wilson rámutatnak, hogy a tudománymetria nemcsak leíró jellegű, hanem normatív funkcióval is bír: segít a tudománypolitikai döntéshozatalban, a kutatási források allokációjában és az intézményi stratégiák kialakításában. A filológiai kutatások kontextusában különösen fontos, hogy a tudománymetria képes feltárni a disciplinális struktúrákat, az elméleti iskolák közötti kapcsolatokat és a nemzetközi tudományos együttműködések hálózatait.

A tudománymetria főbb mutatói

A tudománymetria számos mutatót alkalmaz, amelyek különböző szempontokból közelítik meg a tudományos teljesítményt. Ezek közül a legfontosabbak a következők: Publikációs mutatók. A legegyszerűbb tudománymetriai indikátor a publikációk száma, amely a tudományos produktivitás alapvető mérőszáma. Ugyanakkor ez önmagában nem ad teljes képet a tudományos teljesítményről, hiszen nem veszi figyelembe a publikációk minőségét vagy hatását. A publikációs mutatók közé tartozik továbbá a folyóirat-publikációk aránya a könyvfejezetekhez képest, ami különösen a humán tudományokban releváns kérdés, ahol a könyvpublikációk hagyományosan nagyobb presztízzsel bírnak.

Hivatkozási mutatók. A tudományos hatás leggyakrabban használt mérőszáma a kapott idézetek száma. A citation analysis (hivatkozáselemzés) Eugene Garfield munkássága nyomán vált a tudománymetria központi módszerévé. Az elképzelés az, hogy ha egy publikációra sokan hivatkoznak, az jelzi annak tudományos jelentőségét és hatását. Ugyanakkor Bornmann és Daniel rámutatnak, hogy a hivatkozások száma nem feltétlenül korrelál a tudományos minőséggel, hiszen léteznek negatív idézetek, önidézetek és a Matthew-effektus is torzíthatja az eredményeket.

Hatástényező (Impact Factor). Az 1975-ben bevezetett Journal Impact Factor (JIF) a folyóiratok hatásának mérésére szolgáló mutató, amely azt méri, hogy egy adott folyóiratban megjelent cikkekre átlagosan hány hivatkozás érkezik egy kétéves időszakban. A számítás képlete:

$$IF = (\text{adott évben kapott idézetek száma az előző két év cikkeire}) / (\text{az előző két évben megjelent cikkek száma})$$

Bár a hatástényező széles körben elterjedt a folyóirat-értékelésben, számos kritika érte. Seglen kimutatta, hogy a hatástényező nem normális eloszlást követ, így néhány sokat idézett cikk torzíthatja az egész folyóirat értékelését. Emellett a különböző tudományterületeken eltérő idézési gyakorlatok vannak, ami megnehezíti a keresztdiszciplináris összehasonlításokat.

H-index. Jorge Hirsch által kidolgozott mutató, amely egyetlen számban próbálja megragadni a kutató produktivitását és idézettségét. Egy kutató h-indexe h, ha h darab publikációjára legalább h hivatkozás érkezett. Ez a mutató kiküszöböli az egyszeri nagy sikerű publikációk torzító hatását, ugyanakkor nem veszi figyelembe a tudományos pálya hosszát vagy a szerzőtársak számát.

Egyéb mutatók. A tudománymetria fejlődésével számos további mutató jelent meg: az i10-index (legalább 10 idézettel rendelkező publikációk száma), a g-index, az Eigenfactor, valamint különböző normalizált mutatók, amelyek figyelembe veszik a tudományterületi különbségeket.

A tudománymetria adatbázisai

A tudománymetriai elemzések alapját képező adatok elsődleges forrásai a nagy nemzetközi citációs adatbázisok. A legjelentősebbek közé tartozik a Clarivate Analytics által működtetett Web of Science (korábban ISI Web of Knowledge), amely 1964 óta indexálja a tudományos publikációkat és a rájuk érkező hivatkozásokat. A Web of Science Core Collection a legpresztízsebb folyóiratokat tartalmazza, és ez alapján készül a Journal Citation Reports (JCR), amely a folyóiratok hatástényezőit publikálja évente.

Az Elsevier által üzemeltetett Scopus adatbázis 2004-ben indult, és mára a Web of Science fő versenytársává vált. A Scopus szélesebb lefedettséget biztosít, különösen a társadalomtudományok és a humán tudományok területén, valamint nagyobb hangsúlyt fektet a nem angol nyelvű publikációkra is. Ez különösen fontos az ukrán tudományos folyóiratok szempontjából, amelyek nemzetközi láthatóságának növelése stratégiai cél.

A Google Scholar megjelenése 2004-ben demokratizálta a tudománymetriát azáltal, hogy ingyenesen hozzáférhetővé tette a hivatkozási adatokat. Bár a Google Scholar lefedése a legszélesebb, módszertani korlátai miatt (például a minőségellenőrzés hiánya, duplikátumok) elsősorban kiegészítő forrásként használható.

Az ukrán tudományos kontextusban kiemelten fontos az Index Copernicus, amely közép- és kelet-európai folyóiratokra specializálódott, valamint a helyi adatbázisok, mint például a Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського elektronikus katalógusai.

A tudománymetria alkalmazási területei

A tudománymetria számos területen játszik fontos szerepet a modern tudományos életben. Ezeket az alkalmazási területeket az alábbi táblázat foglalja össze:

Alkalmazási terület	Funkció	Példa
Kutatásértékelés	Egyéni és intézményi teljesítmény mérése	Habilitációs eljárások, egyetemi rangsorok
Tudománypolitika	Források allokációja, prioritások meghatározása	Pályázati döntések, nemzeti kutatási stratégiák
Folyóirat-értékelés	Publikációs platformok minőségének megítélése	Scopus/WoS befogadási döntések
Tudományszociológia	Tudományos közösségek és hálózatok vizsgálata	Ko-citációs és ko-szerző hálózatok elemzése
Információmenedzsment	Könyvtári gyűjteményfejlesztés	Folyóirat-előfizetési döntések

A filológiai folyóiratok kontextusában a tudománymetria különösen hasznos lehet a következő kérdések megválaszolásában: melyek a vezető nemzetközi folyóiratok egy adott szakterületen (például szlavisztika, finnugrisztika)? Milyen tendenciák figyelhetők meg a kutatási témákban? Melyek azok a folyóiratok, amelyekben az ukrán kutatóknak érdemes publikálniuk a nemzetközi láthatóság növelése érdekében?

A tudománymetria kritikája és korlátai

Bár a tudománymetria hasznos eszköz a tudományos teljesítmény értékelésében, számos kritika érte, amelyeket a szakirodalomban széles körben tárgyalnak. Weingart rámutat, hogy a tudománymetria eredeti célja a tudomány megértése volt, de mára dominánssá vált a teljesítményértékelés funkciója, ami visszahathat magára a tudományos viselkedésre is (evaluation effect). A San Francisco Declaration on Research Assessment kritizálja a hatástényező egyéni kutatók értékelésében való alkalmazását, hangsúlyozva, hogy ez a mutató folyóiratok, nem pedig egyéni publikációk értékelésére készült. A deklaráció szerint a kutatói teljesítmény értékelésének elsősorban a munka tartalmán kell alapulnia, nem pedig a publikációs platform presztízsén. Különösen problematikus a tudománymetria alkalmazása a humán tudományokban. Nederhof rámutat, hogy a humán tudományok sajátos publikációs kultúrája (könyvek dominanciája, helyi nyelvű publikációk, lassabb idézési ciklusok) nem kompatibilis a természettudományokra szabott tudománymetriai eszközökkel. A filológiában például egy monográfia évtizedekig meghatározó munka maradhat, miközben a citációs adatbázisok elsősorban a folyóirat-cikkekre fókuszálnak.

További probléma a nyelvi elfogultság: az angol nyelvű publikációk és folyóiratok dominanciája a nemzetközi adatbázisokban hátrányosan érinti a kisebb nyelveken megjelenő tudományos munkákat, köztük az ukrán nyelvű filológiai kutatásokat is. Ez különösen fontos kérdés Ukrajna számára, ahol az ukrán nyelvű tudományos diskurzus megerősítése nemzeti stratégiai cél.

A Leiden Manifesto és az etikus tudománymetria. A tudománymetriai mutatók növekvő szerepe a tudományértékelésben számos visszaéléshez és nem kívánt következményhez vezetett. Erre reagálva fogalmazták meg 2015-ben a Leiden Manifesto for Research Metrics című dokumentumot, amely tíz alapelvet határoz meg a tudománymetria felelős használatára:

1. A kvantitatív értékelést ki kell egészíteni szakértői kvalitatív értékeléssel
2. A területspecifikus teljesítményt területspecifikus módon kell mérni
3. Az adatgyűjtés nyílt és átlátható legyen
4. Az értékeltek részt vehessenek az adatok ellenőrzésében
5. Meg kell különböztetni a kutatók csoportjainak és egyének értékelését
6. Az intézményi küldetéseknek megfelelően kell értékelni
7. A kvalitatív értékelés legyen alapvető
8. Kerülni kell a hamis precizitást
9. Fel kell ismerni a rendszerhatásokat (gaming the system)
10. A mutatókat rendszeresen értékelni és frissíteni kell

Ezek az elvek különösen fontosak az ukrán felsőoktatási rendszerben, ahol a Bologna-folyamathoz való csatlakozás és az európai integrációs törekvések miatt egyre nagyobb hangsúlyt kap a nemzetközi standardok szerinti teljesítményértékelés. Ugyanakkor fontos, hogy ez ne vezessen a helyi tudományos publikációk leértékelődéséhez.

A tudománymetria perspektívái és új irányai

A tudománymetria dinamikusan fejlődő terület, amelyben folyamatosan jelennek meg új módszerek és eszközök. Az altmetria (alternative metrics) mozgalom az utóbbi években alternatív mérőszámokat vezetett be, amelyek a közösségi médiában, blogokban és más online platformokon való láthatóságot is figyelembe veszik. Bár ezek még nem váltották fel a hagyományos citációs mutatókat, kiegészítő információkat nyújtanak a tudományos hatásról. A hálózatelemzés (network analysis) egyre fontosabb szerepet játszik a tudománymetriában, lehetővé téve a tudományos közösségek struktúrájának, az együttműködési minták és az interdiszciplináris kapcsolatok vizsgálatát. Ez különösen hasznos lehet a filológiai kutatások kontextusában, ahol az elméleti iskolák és regionális hagyományok komplex hálózatokat alkotnak. A nyílt tudomány (open science) mozgalom új kihívások elé állítja a tudománymetriát is. A preprint szerverek, az open access publikációk és az adatmegosztási gyakorlatok olyan új formái a tudományos kommunikációnak, amelyek módosíthatják a hagyományos tudománymetriai módszereket.

Összegzés

A tudománymetria ma már nélkülözhetetlen eszköz a tudományos tevékenység megértéséhez és értékeléséhez. Ugyanakkor fontos szem előtt tartani annak korlátait és a felelős használat elveit, különösen olyan kontextusokban, mint a humán tudományok vagy az ukrán tudományos közösség, ahol a hagyományos tudománymetriai eszközök nem feltétlenül alkalmasak a teljesítmény teljes körű megragadására.

SZERZŐI TUDOMÁNYMETRIA

A szerzői tudománymetria a kutatók egyéni teljesítményének mérésével foglalkozik. Míg a folyóirat-tudománymetria a publikációs platformok minőségét és hatását értékeli, addig a szerzői mutatók a kutatók produktivitását, tudományos hatását és akadémiai láthatóságát próbálják számszerűsíteni. Ez a fejezet bemutatja a legfontosabb szerzői tudománymetriai mutatókat, különös tekintettel azok alkalmazására a filológiai kutatások területén.

Hirsch-index

A Hirsch-index (h-index) a szerzői tudománymetria legszélesebb körben használt mutatója, amelyet Jorge E. Hirsch fizikus dolgozott ki 2005-ben. Az index célja, hogy egyetlen számban ragadja meg egy kutató produktivitását és tudományos hatását. Egy kutatónak h az indexe, ha h darab publikációjára legalább h hivatkozás érkezett, miközben a többi publikációjára legfeljebb h hivatkozás jutott.

A Hirsch-index kiszámítása.

Tegyük fel, hogy egy kutatónak 50 publikációja van. Ezeket idézettség szerint csökkenő sorrendbe rendezzük. Ha a 10. publikációra legalább 10 hivatkozás érkezett, de a 11. publikációra már kevesebb mint 11, akkor a h-index értéke 10.

Matematikailag: $h = \max \{i : c_i \geq i\}$, ahol c_i az i -edik publikációra érkezett idézetek száma csökkenő sorrendben.

Példa: Egy filológus publikációira a következő idézések érkeztek (csökkenő sorrendben): 45, 32, 28, 15, 12, 10, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 2, 1, 1, 0, 0... Ebben az esetben a h-index 10, mert a 10. publikációra 10 vagy több hivatkozás érkezett, de a 11. publikációra már csak 4.

- **A Hirsch-index előnyei.** Az index fő erőssége, hogy egyszerre veszi figyelembe a produktivitást (hány publikációja van a kutatónak) és a hatást (mennyi idézetet kaptak ezek a munkák). Ellentétben a pusztán publikációs számmal, a h-index nem jutalmazza a nagy mennyiségű, de alacsony minőségű publikációkat. Ugyanakkor egy-két kiemelkedően sikeres publikáció sem elegendő magas h-index eléréséhez, ami kiküszöböli az „egykönyves szerző” problémáját.

- **A Hirsch-index korlátai.** Számos kritika érte az indexet. Egyrészt nem veszi figyelembe a tudományos karrier hosszát: egy fiatal kutató eleve alacsonyabb h-indexszel rendelkezik, mint egy több évtizede publikáló kolléga, még akkor is, ha minőségi munkát végez. Másrészt az index nem tudja kezelni a tudományterületek közötti idézési különbségeket: a természettudományokban általában sokkal magasabb h-indexek jellemzőek, mint a humán tudományokban.

A filológiában különösen problematikus, hogy a h-index elsősorban folyóirat-cikkekre fókuszál, miközben ebben a diszciplínában a könyvek és könyvfejezetek gyakran nagyobb presztízzsel és hosszabb élettartammal bírnak. Egy klasszikus

filológiai monográfia évtizedekig hivatkozási pont maradhat, de ha nem indexálják a nagy adatbázisok, nem jelenik meg a h-index számításában.

Variációk és továbbfejlesztések. A h-index korlátainak kezelésére számos alternatív mutatót fejlesztettek ki. Az m-quotient a h-indexet elosztja a tudományos pálya hosszával (években), így összehasonlíthatóbbá teszi a különböző életkorú kutatókat. A g-index nagyobb súlyt ad a sokat idézett publikációknak, míg a contemporary h-index (hc) csak a közelmúltban megjelent publikációkat veszi figyelembe, ezzel a kutató aktuális produktivitását mérve.

A h-index használata a gyakorlatban. Az ukrán és magyar tudományos rendszerben a h-index egyre nagyobb szerepet kap a habilitációs eljárásokban, az akadémiai címek odaítélésében és a pályázati döntésekben. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a h-index értéke függ attól, hogy melyik adatbázisban számítjuk: a Web of Science, a Scopus és a Google Scholar általában különböző értékeket ad ugyanarra a kutatóra vonatkozóan. A Google Scholar általában a legmagasabb h-indexet mutatja, mivel a legszélesebb lefedéssel rendelkezik, beleértve a könyveket és konferenciakiadványokat is, ami kedvezőbb a filológusok számára.

Függő és független idézők

A tudományos idézések minősége szempontjából alapvető különbség van a függő (dependent) és független (independent) idézők között. Ez a megkülönböztetés különösen fontos a tudományos teljesítmény valódi hatásának értékelésében, mivel nem minden idézet egyenértékű.

Akkor beszélünk független idézőről, ha a hivatkozó szerző nincs közvetlen kapcsolatban az eredeti publikáció szerzőjével vagy szerzőivel. Ez jelzi a munka valódi tudományos hatását: más, független kutatók is fontosnak tartották a munkát, és saját kutatásukban építettek rá. Schreiber szerint a független idézések száma megbízhatóbb mutatója a tudományos hatásnak, mint az összes idézés száma.

Függő idézők típusai. Függő idézésről beszélünk a következő esetekben:

1. Önidézés (self-citation): A szerző saját korábbi munkáira hivatkozik. Ez bizonyos mértékig természetes és legitim, hiszen a kutatók gyakran építenek korábbi eredményeikre. Ugyanakkor túlzott önidézés manipulatív jellegű lehet, és torzíthatja a tudományometriai mutatókat (Fowler & Aksnes, 2007).

2. Ko-szerző idézés (co-author citation): Olyan esetekben, amikor a hivatkozó munka szerzője korábban már együtt publikált a hivatkozott munka szerzőjével. Ez szintén természetes jelenség a tudományos együttműködésekben, de csökkentheti az idézés „objektivitását”.

3. Intézményi idézés: Ugyanazon intézményben dolgozó kutatók közötti hivatkozások. Bár ez is legitim, jelezheti a helyi „idézési kartelleket” is.

A függő és független idézők aránya. Ioannidis és munkatársai nagy léptékű elemzése kimutatta, hogy a tudományos publikációk átlagosan 12-15%-a önidézés. A humán tudományokban ez az arány gyakran alacsonyabb, mint a természettudományokban. A

filológiában, ahol kisebb és specializáltabb kutatói közösségek működnek, a függő idézések aránya magasabb lehet.

Értékelési szempontok. A modern tudományometriai értékelésekben egyre nagyobb hangsúlyt kap a független idézések száma. Egyes intézmények és pályázati rendszerek külön mérik a független idézéseket, vagy kisebb súlyt adnak az önidézéseknek. A Scopus és a Web of Science is lehetővé teszi az önidézések kiszűrését az elemzésekből.

Speciális helyzet a filológiában. A nyelvészeti és irodalomtudományi kutatásokban különleges problémát jelent, hogy egyes szűk területeken (például kisebbségi nyelvek grammatikája, regionális dialektológia) rendkívül kis létszámú kutatói közösségek dolgoznak. Például a kárpátaljai magyar nyelvjárások kutatásának néhány tucat aktív művelője van világszerte. Ebben a helyzetben szinte elkerülhetetlen a magas arányú függő idézés, mivel a terület minden kutatója ismeri és idézi egymás munkáját (Jacsó, 2008).

A társszerzőség és a sorrend

A többszerzős publikációk egyre gyakoribbak a tudományban, beleértve a filológiát is. Ez felveti a kérdést: hogyan értékeljük az egyes szerzők hozzájárulását, és hogyan számoljuk a többszerzős munkákat a tudományometriai mutatókban?

A szerzői sorrend jelentősége. A természettudományokban általában elfogadott gyakorlat, hogy az első szerző a legnagyobb hozzájárulást adta a munkához, míg az utolsó pozíció gyakran a kutatócsoport vezetőjéé vagy a projekt principal investigatoréé. A középső pozíciók rangsorban csökkenő fontosságot jeleznek. A humán tudományokban azonban más gyakorlat is elterjedt: az alfabetikus sorrend gyakran egyenlő hozzájárulást jelez.

Szerzői típusok. A Committee on Publication Ethics (COPE) és az International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE) irányelvei alapján megkülönböztethetjük:

1. Első szerző (first author): Az a kutató, aki a legnagyobb intellektuális és gyakorlati hozzájárulást adta a munkához. Ő általában írta a kézirat legnagyobb részét.

2. Levelező szerző (corresponding author): Aki a szerkesztőséggel kommunikál, és felelősséget vállal a kézirat egészéért. Ez gyakran, de nem mindig egybeesik az első szerzővel.

3. Utolsó szerző (last author, senior author): Természettudományos publikációkban a kutatócsoport vezetője vagy a projekt fő intellektuális felelőse.

4. Közreműködő szerzők (contributing authors): Akik jelentős, de nem vezető szerepet játszottak a kutatásban.

Equal contribution (egyenlő hozzájárulás). Egyre gyakoribb, hogy a szerzők egyenlő hozzájárulást jeleznek, amelyet általában csillaggal (*) jelölnek a nevük mellett: „Ezek a szerzők egyenlő mértékben járultak hozzá a munkához”. Ez

elsősorban akkor fordul elő, amikor két kutató valóban egyenrangú partnerként dolgozott a projekten.

A társszerzőség tudományometriai kezelése. Különböző módszerek léteznek a többszerzős publikációk „súlyozására” a tudományometriai értékelésben:

1. Teljes számítás (full counting): Minden szerző teljes értékű publikációként kapja meg a munkát. Ez a legegyszerűbb, de nem veszi figyelembe a tényleges hozzájárulást.

2. Frakcionalista módszer (fractional counting): A publikációt elosztják a szerzők számával. Például egy 3 szerzős cikket minden szerző 0,33 publikációként kap. Ez igazságosabb, de nem veszi figyelembe a szerzői sorrend jelentését.

3. Pozíció-súlyozott számítás: Különböző súlyokat ad az egyes pozícióknak. Például az első szerző 0,5, a második 0,3, a harmadik 0,2 értéket kap.

4. Harmonikus súlyozás: A szerzői súly fordítottan arányos a pozíciószámmal: $1/1$, $1/2$, $1/3$, majd ezeket normalizálják.

Ajánlások a filológiai kutatásokban. A nemzetközi és ukrán nyelvészeti folyóiratok legtöbbször megköveteli, hogy a szerzők a benyújtáskor deklarálják az egyes szerzők konkrét hozzájárulását a munkához. Például: „V.K. tervezte a kutatást és végezte a korpuszelemzést, M.L. elemezte az adatokat és készítette az ábrákat, mindkét szerző közösen írta a kéziratot”.

Problematikus gyakorlatok. A többszerzős publikációkkal kapcsolatban több etikai probléma is felmerülhet:

- Guest authorship (vendégszerzőség): Amikor olyan személyt tüntetnek fel szerzőként, aki nem járult hozzá érdemben a munkához. Ez gyakran tiszteletbeli szerzőség esetében fordul elő (pl. intézetvezetők nevét rutinszerűen feltüntetik).

- Ghost authorship (szellemszerzőség): Amikor valaki jelentős hozzájárulást adott, de nem szerepel szerzőként (pl. statisztikusok, nyelvi lektorok érdemben hozzájárulnak, de csak a köszönetnyilvánításban említik őket).

- Gift authorship (ajándékszerzőség): Szerzői pozíciók „kölcsonös megegyezéssel” cseréje, ahol két kutató reciprok módon szerepel egymás publikációiban anélkül, hogy érdemben hozzájárulnának.

Ezek a gyakorlatok nemcsak etikátlanak, hanem torzítják a tudományometriai mutatókat is, és egyre szigorúbb szankciókkal járnak. Az ukrán tudományos szabályozás 2019 óta különösen szigorúan kezeli az ilyen eseteket, akár az akadémiai fokozatok visszavonásáig menően (постанова КМУ № 167 від 2019 року).

A szerzői tudománymetria tehát összetett terület, amely számos értelmezési és mérési problémát vet fel. A következő fejezetben a folyóiratok tudományometriájával foglalkozunk, amely közvetlenül kapcsolódik a szerzői teljesítményhez, hiszen a publikációk értéke részben attól függ, hogy milyen minőségű és presztízsű folyóiratokban jelennek meg.

A PUBLIKÁCIÓS FÓRUMOK TUDOMÁNYMETRIÁJA

Miközben a szerzői tudománymetria az egyéni kutatói teljesítményt méri, a folyóirat-tudománymetria a publikációs platformok minőségét, hatását és presztízsét értékeli. Egy publikáció tudományos értékét részben meghatározza, hogy milyen folyóiratban jelent meg: egy rangos, magas impakt faktorú folyóiratban való megjelenés nagyobb tudományos elismerést jelent, mint egy kevésbé ismert kiadványban való publikálás.

Impakt Faktor (IF)

Az impakt faktor (Impact Factor, IF) – magyarul hatástényező – a tudománymetria legismertebb és egyben legtöbbször vitatott mutatója. Eugene Garfield (1925–2017) amerikai információtudós nevéhez fűződik a koncepció kidolgozása, aki 1955-ben vetette fel először, hogy a tudományos hivatkozások rendszere objektív információt szolgáltathat a publikációk jelentőségéről (Garfield, 1955). Garfield 1960-ban megalapította az Institute for Scientific Information (ISI) intézetet, amely 1964-ben elindította a Science Citation Index-et (SCI), az első átfogó tudományos citációs adatbázist. Ez forradalmasította a tudományos információkeresést azáltal, hogy lehetővé tette a kutatók számára, hogy a hivatkozási hálózatban navigáljanak (Wouters, 1999). Az impakt faktor mutatót 1975-ben vezették be a Journal Citation Reports (JCR) keretében, eredeti célja pragmatikus volt: segíteni a könyvtárakat abban, hogy korlátozott forrásaik mellett mely folyóiratokra fizessenek elő (Garfield, 2006). Az évtizedek során azonban az impakt faktor alkalmazása messze túlnőtt eredeti rendeltetésén. Az 1980-as évektől kezdve egyetemeken kezdtek használni kutatói teljesítményértékelésre, az 1990-es években pályázati rendszerek építették be döntési mechanizmusaikba, majd a 2000-es évekre számos országban formálisan is beépült a tudományértékelési keretrendszerbe. Ez a fejlődés magával hozta a mutató kritikáját és alternatív megközelítések kidolgozását is.

Az impakt faktor számításának módszertana

Az impakt faktor számítása első közelítésben egyszerűnek tűnik, ám számos technikai részlet és módszertani döntés befolyásolja a végső értéket. A kétéves impakt faktor alapképlete: $IF(N) = \frac{A}{B}$ ahol:

- A = az N -edik évben a folyóiraatra érkezett hivatkozások száma az $(N-1)$ és $(N-2)$ években megjelent cikkekre vonatkozóan
- B = az $(N-1)$ és $(N-2)$ években megjelent „idézhető tételek” (*citable items*) száma

Vegyük egy konkrét példát: ha egy nyelvészeti folyóirat 2023-as impakt faktorát szeretnénk kiszámítani, először megszámoljuk, hogy 2023-ban hány hivatkozás érkezett a folyóirat 2021-ben és 2022-ben megjelent cikkeire (ez az A érték). Ezután meghatározzuk, hogy e két évben hány idézhető tétel jelent meg a folyóiratban (ez a B érték). Az A/B hányados adja az impakt faktort.

Kulcsfontosságú kérdés, hogy mi minősül „idézhető tételnek”. A JCR definíciója szerint ebbe a kategóriába tartoznak az eredeti kutatási cikkek (*original research articles*) és az áttekintő tanulmányok (*review articles*), míg a szerkesztői levelek, olvasói levelek, hírek és konferencia-absztraktok nem. Ez manipulációs lehetőséget rejt: ha egy folyóirat sok olyan anyagot publikál, amely hivatkozásokat generál, de nem számít idézhető tételnek, az növeli a számlálót anélkül, hogy növelné a nevezőt.

Az önhivatkozások kezelése szintén lényeges kérdés. A JCR két impakt faktor értéket is közöl: egyet önhivatkozásokkal együtt, egyet pedig önhivatkozások nélkül számítva. Ez lehetővé teszi az értékelők számára, hogy felismerjék a túlzott önhivatkozási gyakorlatot.

Az ötéves impakt faktor és a területspecifikus különbségek

A hagyományos kétéves hivatkozási ablak problematikus a lassabb idézési ciklusú tudományterületeken, különösen a humán tudományokban. Erre reagálva a JCR 2007-től közli az ötéves impakt faktort is (*5-Year Impact Factor*), amely az előző öt év publikációira vonatkozó hivatkozásokat veszi figyelembe. A filológiai kutatásokban – így a nyelvészetben és az irodalomtudományban – az új elméleti munkák befogadása lassú folyamat. A doktori disszertációk, amelyek gyakran hivatkoznak a területen megjelent tanulmányokra, évekkal a cikkek publikálása után készülnek el, hasonlóan a monográfiákhoz is. Ezért az ötéves impakt faktor realisabb képet ad a filológiai folyóiratok tudományos hatásáról. Egy nyelvészeti folyóirat esetében nem ritka, hogy az ötéves impakt faktor 50-100%-kal magasabb a kétéves értéknél.

Manipulációs stratégiák és etikai problémák

Az impakt faktor központi szerepe a tudományértékelésben erős ösztönzőt teremt a mutató manipulálására. A szakirodalom számos stratégiát azonosított (Fassoulaki et al., 2002; Falagas & Alexiou, 2008):

- **Önhivatkozás ösztönzése:** A szerkesztők explicit vagy implicit módon ösztönzik a szerzőket a folyóirat korábbi cikkeire való hivatkozásra. Szélsőséges esetekben akár feltételként is szabhatják ezt. A Clarivate Analytics monitorozza az önhivatkozási arányokat, és 20% feletti értéknél szankcionálhatja a folyóiratot.

- **Idézhető tételek redefiniója:** Egyes folyóiratok aránytalanul sok olyan anyagot publikálnak (például szerkesztői jegyzeteket), amelyek hivatkozásokat generálnak, de nem számítanak idézhető tételnek, ezzel mesterségesen növelve az impakt faktort.

- **Hivatkozás-halmaz:** Több folyóirat szerkesztősége reciprok megállapodást köt egymás cikkeinek idézésére. A Clarivate Analytics algoritmusokkal keresi az abnormális citációs mintákat, és szélsőséges esetekben kizárhatja az érintett folyóiratokat a JCR-ből.

- **Szalámizás:** Egyetlen nagyobb kutatást több kisebb cikkre darabolnak, amelyek kereszthivatkoznak egymásra, növelve ezzel a folyóirat idézettségét. Ez nemcsak manipuláció, hanem etikátlan publikációs gyakorlat is.

A DORA és a Leiden Manifesto: alternatív értékelési keretrendszerek

Az impakt faktor túlzott használata elleni kritikák a 2010-es években két fontos kezdeményezésben kristályosodtak ki.

- **A San Francisco Declaration on Research Assessment (DORA, 2012)** több mint 25 000 kutató és 2500 intézmény által aláírt nyilatkozat, amely elutasítja az impakt faktor egyéni kutatók értékelésére való használatát. Központi üzenete, hogy az impakt faktor folyóirat-szintű mutató, nem alkalmas egyéni cikkek minőségének mérésére. A DORA hangsúlyozza a kvalitatív értékelés elsőbbségét, a sokféle mutató használatát, és a kutatás saját érdemei alapján történő megítélését.

- **A Leiden Manifesto for Research Metrics (Hicks et al., 2015)** tíz alapvetet fogalmaz meg a felelős tudományetria használatára. Kiemeli, hogy a kvantitatív értékelés csak kiegészíti, nem helyettesíti a kvalitatív szakértői értékelést; a teljesítményt a kutatási küldetéshez illeszkedően kell mérni; és védelmezni kell a kiválóságot helyi szinten is. Ez utóbbi különösen fontos a regionális nyelveken, regionális témákban folytatott kutatások esetében.

Az impakt faktor a filológiában: strukturális hátrányok és megoldási stratégiák

A filológiai kutatások sajátos helyzete az impakt faktor-alapú értékelésben több strukturális hátrányt is magában rejt. A nyelvészeti folyóiratok impakt faktor értékei strukturálisan alacsonyabbak a természettudományos lapokénál. Míg egy molekuláris biológiai top folyóirat impakt faktora 15-30 között mozog, addig egy vezető nyelvészeti lap értéke jellemzően 2-5 közötti. Ez azt jelenti, hogy egy nyelvész objektíve alacsonyabb impakt faktorú lapban jelenik meg akkor is, ha területének legjobb folyóiratában publikál. A publikációs kultúra különbségei szintén hátrányosan érintik a filológusokat. A nyelvészeti tanulmányok jellemzően egy-két szerzősek, évente reálisan 1-3 publikációt eredményeznek, és a peer-review folyamat 6-18 hónapot is igénybe vehet. Ezzel szemben a természettudományokban gyakori a többszerzős publikáció, évente 5-10+ cikk is megjelenhet, és a bírálólat 2-6 hónapon belül lezajlik. Megoldási stratégiaként a filológusoknak érdemes az ötéves impakt faktort használni, területspecifikus percentilisekben gondolkodni (vagyis a folyóirat pozícióját a saját kategóriájában nézni), és kvalitatív mutatókat is hangsúlyozni. Az interdiszciplináris megközelítés szintén előnyös lehet: például szociolingvisztikai kutatások szociológiai lapokban, pszicholingvisztikai munkák kognitív tudományi folyóiratokban magasabb impakt faktort érhetnek el.

Az impakt faktor jövője bizonytalan. Valószínű, hogy fokozatosan háttérbe szorul, de nem tűnik el teljesen. Egyes rangos intézmények (például az European Research Council) már most sem kéri az impakt faktort pályázatokban, míg más helyeken továbbra is központi szerepet játszik. Fiatal kutatóknak ajánlott egy diverzifikált publikációs stratégia: a nemzetközi, magas impakt faktorú lapok mellett fontos a regionális és nemzeti nyelvű publikációk jelenléte is. Az impakt faktort érdemes ismerni és stratégiaileg figyelembe venni, de nem szabad túlbecsülni.

SJR (SCImago Journal Rankings)

A SCImago Journal Rank (SJR) a Scopus adatbázison alapuló folyóirat-értékelési mutató, amelyet a spanyol SCImago kutatócsoport fejlesztett ki 2007-ben, válaszként az impact faktor módszertani korlátaira. Az SJR a hálózatelemzés és a webmetria eredményeit integrálja a tudományometriába, elsősorban a Google PageRank algoritmusának logikáját adaptálva a tudományos hivatkozási hálózatok elemzésére. Az SJR alapvető innovációja, hogy felismeri: nem minden hivatkozás egyenértékű. Egy presztízses, magas SJR-értékű folyóiratból érkező hivatkozás nagyobb tudományos értéket képvisel, mint egy alacsony rangú lapból származó idézet. Ez a megközelítés túllép az impact faktor egyszerű számlálási logikáján, és figyelembe veszi a hivatkozási hálózat strukturális jellemzőit is. Az SJR rekurzív módon számítható: egy folyóirat presztízse nemcsak attól függ, hogy hány hivatkozást kap, hanem attól is, hogy ezek a hivatkozások milyen minőségű forrásokból érkeznek.

Az SJR számításának módszertana

Az SJR számítása matematikailag összetett iteratív folyamat, amelynek alapelve azonban jól érthető.

Az egyszerűsített formula:

$$SJR = \frac{\text{Presztizsindex}}{\text{Cikkek száma}}$$

A presztizsindex az adott folyóiraatra érkezett hivatkozások súlyozott összege, amely három lényeges tényezőt vesz figyelembe:

- **A hivatkozó folyóiratok saját SJR-értéke:** Ha egy magas presztízssű folyóirat hivatkozik egy cikkre, az nagyobb súllyal szerepel a számításban, mint egy alacsony rangú lap hivatkozása. Ez hasonló ahhoz, ahogy a PageRank algoritmus a weboldalak fontosságát rangsorolja: egy fontos oldalról érkező link többet ér, mint egy kevésbé fontos oldalról származó.
- **Tárgykör-specifikus normalizálás:** Az SJR figyelembe veszi a folyóirat szakterületét (*subject area*), és ennek megfelelően normalizálja az értékeket. Ez lehetővé teszi különböző tudományterületek folyóiratainak összehasonlítását.
- **A hivatkozási ablak:** Az SJR általában hároméves hivatkozási ablakot alkalmaz, szemben az impact faktor kétéves ablakával. Ez jobban illeszkedik a humán tudományok és társadalomtudományok lassabb publikációs és idézési ciklusához.

Az SJR előnyei az impact faktorhoz képest

Az SJR több strukturális előnnyel rendelkezik az impact faktorhoz viszonyítva, amelyek különösen a filológiai és társadalomtudományi kutatások értékelésében válnak jelentőssé.

- **Ingyenes hozzáférés:** Az SJR-értékek szabadon elérhetők a www.scimagojr.com online platformon, amely részletes statisztikákat, trendeket és

összehasonlító elemzéseket kínál. Ez jelentős előny a Journal Citation Reports előfizetés-alapú modelljéhez képest, különösen az alacsonyabb költségvetésű intézmények számára.

- **Szélesebb lefedettség:** A Scopus adatbázis, amelyen az SJR alapul, átfogóbb indexálást biztosít, mint a Web of Science. 2024-ben a Scopus mintegy 28 000 folyóiratot tartalmaz, szemben a Web of Science körülbelül 21 000 lapjával. Ez különösen fontos a társadalomtudományok és humán területek számára, ahol a regionális és nemzeti nyelvű publikációk nagyobb szerepet játszanak. A Scopus több kelet-közép-európai folyóiratot indexál, így a magyar és ukrán nyelvészeti lapok nagyobb eséllyel kerülnek be az adatbázisba.

- **Súlyozott hivatkozások:** Az SJR presztízs-alapú súlyozása kevésbé manipulálható önhivatkozásokkal vagy hivatkozás-halmazással (*citation stacking*), mivel ezek a manipulációs technikák jellemzően alacsony presztízsű forrásokból származnak, így kisebb súllyal számítódnak be az értékbe.

- **Hosszabb hivatkozási ablak:** A hároméves ablak realisabb képet ad azokról a tudományterületekről, ahol a publikációk idézési ciklusa hosszabb. A filológiai kutatásokban – különösen az elméleti nyelvészetben és az irodalomtudományban – a tanulmányok hatása gyakran csak évekkel a megjelenés után bontakozik ki teljes mértékben.

- **Kvartilis-rendszer és területspecifikus pozicionálás:** Az SJR minden folyóiratot besorol a saját szakterületén belül négy kvartilisbe (Q1–Q4). A Q1 kvartilis a terület felső 25%-át jelenti, ami lehetővé teszi, hogy egy nyelvészeti folyóirat teljesítményét ne egy biológiai vagy orvostudományi lapéval hasonlítsuk össze, hanem a saját tudományterületén belül értékeljük.

Az SJR alkalmazása a magyar és ukrán tudományértékelésben

Az SJR egyre nagyobb szerepet kap a kelet-közép-európai tudományértékelési rendszerekben. Az ukrán Національна рада України з питань розвитку науки і технологій 2020-ban módosította a folyóirat-kategorizálási rendszert, és az SJR-kvartilisokat is figyelembe veszi az „A” kategóriás folyóiratok meghatározásában. Ez azt jelenti, hogy egy Scopusban indexált, Q1 vagy Q2 besorolású folyóiratban megjelenő publikáció már magasabb kategóriába sorolható, még akkor is, ha a lap nem rendelkezik impakt faktórral.

A Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Tudományometriai Bizottsága szintén nyitottabb lett az alternatív metrikák elfogadására. Bár az MTA Könyvtár által gondozott folyóirat-listákban továbbra is elsődleges szempont a Web of Science indexálás, a habilitációs és akadémiai doktori eljárásokban a Scopus-indexálás és az SJR-érték már elfogadott minőségi mutatónak számít.

Vegyünk egy konkrét példát a gyakorlati alkalmazásra. A *Journal of Slavic Linguistics* című folyóirat 2023-as SJR-értéke 0,156, ami a nyelvészeti kategóriában (*Linguistics and Language*) a Q2 kvartilisba sorolja. Ez azt jelenti, hogy a folyóirat a szláv nyelvészet

nemzetközileg elismert fóruma, amely a terület lapjainak felső 25–50%-ába tartozik. Az SJR-érték abszolút nagysága önmagában keveset mond – a 0,156 első hallásra alacsonynak tűnhet, különösen ha természettudományi folyóiratok 2–5 közötti értékeivel hasonlítjuk össze. A kvartilis-besorolás azonban kontextust ad: ez a Q2 besorolás azt jelzi, hogy a lap a szakterület jó középmezőnyébe vagy felső középmezőnyébe tartozik, ami egy specializált tudományterületen komoly elismerést jelent.

Az SJR korlátai és kritikája

Az SJR sem mentes a módszertani problémáktól. A presztízs-alapú súlyozás ugyan csökkenti bizonyos manipulációs lehetőségeket, ugyanakkor új torzításokat is bevezethet. Egy új, innovatív folyóirat, amely még nem épített ki presztízhálózatot, strukturálisan hátrányban van a már régóta létező lapokkal szemben, még akkor is, ha kiváló minőségű cikkeket publikál. A Scopus indexálása, bár szélesebb a Web of Science-énél, továbbra is angolcentrikus. Egy magyar nyelvészeti folyóirat, amely magyarul vagy ukránul publikál, kisebb eséllyel kerül be a Scopusba, mint egy angol nyelvű lap. Ez azt jelenti, hogy az SJR – bár jobb a helyzet, mint az impakt faktornál – továbbra sem tükrözi teljes mértékben a regionális nyelveken folyó tudományos munka értékét. Továbbá az SJR kvartilis-rendszere is eredményezhet félreértéseket. Egy Q2 folyóirat egy kisebb tudományterületen (például finnugor nyelvészet) nagyobb relatív jelentőséggel bírhat, mint egy Q2 lap egy nagy és versenyző területen (például angol nyelvészet).

Gyakorlati következtetések és ajánlások

Kutatók és intézmények számára ajánlott az SJR-t az impakt faktorról és más metrikákkal együtt használni, nem pedig kizárólagos mutatóként alkalmazni. Egy diverzifikált értékelési megközelítés, amely figyelembe veszi az SJR-t, az impakt faktort, a SNIP-et, a CiteScore-t, valamint kvalitatív szempontokat is (például peer-review presztízs, szerkesztőbizottsági összetétel, nemzetközi láthatóság), árnyaltabb és igazságosabb képet ad egy folyóirat vagy egy kutató teljesítményéről. Az SJR különösen hasznos eszköz lehet a fiatal kutatók számára, akik még nem rendelkeznek impakt faktoros publikációkkal, de Scopus-indexált lapokban már megjelentették munkáikat. Egy Q1 vagy Q2 besorolású SJR-érték egyértelműen jelzi, hogy a publikáció elismert nemzetközi fórumon jelent meg, ami építőköveként szolgálhat egy tudományos karrier felépítésében.

JCR (Journal Citation Reports)

A Journal Citation Reports (JCR) a Clarivate Analytics (korábban Thomson Reuters) által kiadott éves jelentés, amely a Web of Science adatbázisban indexált folyóiratok tudományometriai mutatóit tartalmazza. A JCR jelenti az Impakt Faktor hivatalos forrását, de ezen túl számos egyéb mutatót is közöl (Thelwall, 2008).

A JCR két kiadása. A JCR két fő részből áll:

1. JCR Science Edition: Természettudományos, műszaki és orvostudományi folyóiratok
2. JCR Social Sciences Edition: Társadalomtudományi folyóiratok, beleértve a nyelvészetet és irodalomtudományt is

A JCR által közölt főbb mutatók:

Mutató	Jelentés	Magyarázat
Impact Factor (IF)	Kétéves impakt faktor	A leggyakrabban használt mutató
5-Year Impact Factor	Ötéves impakt faktor	Relevánsabb a humán tudományokban
Immediacy Index	Azonnaliság index	Mennyire gyorsan idézik a friss cikkeket
Cited Half-Life	Idézettség féléletideje	Hány év után csökken felére az idézetek száma
Eigenfactor Score	Eigenfactor érték	Hálózatelemzésen alapuló mutató
Article Influence Score	Cikk-befolyás érték	Normalizált presztízsmutató
Total Cites	Összes idézet	A folyóíratra érkezett összes hivatkozás
Mutató	Jelentés	Magyarázat

Kategóriák és rangsorolás. A JCR a folyóiratokat tárgykategóriákba (subject categories) sorolja. Egy folyóirat több kategóriában is szerepelhet. Például a „Language & Linguistics” kategóriában 2023-ban 297 folyóirat szerepelt a JCR-ben. A folyóiratokat minden kategórián belül IF szerint rangsorolják, és kvartilisekbe osztják.

A JCR kvartilis rendszere:

- Q1 (első kvartilis): A kategória felső 25%-a, a legjobban teljesítő folyóiratok
- Q2 (második kvartilis): 25-50% közötti sáv
- Q3 (harmadik kvartilis): 50-75% közötti sáv
- Q4 (negyedik kvartilis): Alsó 25%, a kategória gyengébben teljesítő lapjai

Példa: A „Language & Linguistics” kategóriában 2023-ban a Q1 küszöbérték IF = 1,2 volt. Ez azt jelenti, hogy azok a folyóiratok kerültek Q1-be, amelyek IF-je meghaladta az 1,2-t. A kategória élén olyan lapok állnak, mint:

- *Annual Review of Linguistics* (IF ≈ 13,0)
- *Studies in Second Language Acquisition* (IF ≈ 5,0)
- *Applied Linguistics* (IF ≈ 4,2)

Magyar filológiai folyóiratok a JCR-ben. A magyar nyelvészeti folyóiratok közül jelenleg az *Acta Linguistica Academica* (*Acta Linguistica Hungarica*) szerepel a Web of Science-ben és így a JCR-ben, IF-je az elmúlt években 0,4-0,8 között mozgott, ami Q3-Q4 besorolást jelent. Az *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* szintén indexált, de ez inkább orientalisztikai, mint általános nyelvészeti folyóirat.

Ukrán folyóiratok helyzete. Az ukrán nyelvészeti folyóiratok többsége jelenleg nem szerepel a JCR-ben, ami jelentős kihívást jelent az ukrán filológusok számára a nemzetközi publikálás terén. Az ukrán tudományos közösség egyik stratégiai célja a vezető ukrán nyelvészeti lapok WoS Core Collection-be való befogadása. Ez hosszadalmas folyamat, amely minőségi és formai követelmények teljesítését igényli (angol nyelvű absztraktok, nemzetközi szerkesztőbizottság, peer-review rendszer, DOI használata stb.).

A JCR hozzáférése és használata. A JCR előfizetéses adatbázis, amely általában egyetemi könyvtárakon keresztül érhető el. Az ukrán egyetemek egy része a Vernadsky Nemzeti Könyvtár konzorciumán keresztül fér hozzá a JCR-hez. A szabad hozzáférésű alternatíva a már említett SJR vagy a Scopus CiteScore metrikája.

SNIP (Source Normalized Impact per Paper)

A SNIP (Source Normalized Impact per Paper) egy viszonylag új folyóirat-metrikus mutató, amelyet a Leiden Egyetem Centre for Science and Technology Studies (CWTS) fejlesztett ki Henk Moed vezetésével 2010-ben. A SNIP célja a tudományterületek közötti idézési különbségek kiküszöbölése, amely az IF és az SJR egyik fő korlátja. A SNIP abból az észrevételből indul ki, hogy a különböző tudományterületeken radikálisan eltérő az idézési sűrűség (citation density). A sejtbiológiában egy átlagos cikk 30-40 hivatkozást tartalmaz, míg a történettudományban vagy filológiában 10-15-öt. Ez azt jelenti, hogy egy sejtbiológiai folyóirat „természetesen” több idézetet kap, mint egy történeti lap, még akkor is, ha mindkettő a saját területén kiemelkedő minőségű.

A SNIP számítása. A SNIP normalizálja az idézéseket a folyóirat tudományterületének idézési potenciáljával:

$$\text{SNIP} = \text{RIP} / \text{CDPC}$$

ahol:

- RIP (Raw Impact per Paper): A folyóíratra jutó nyers idézések száma cikkenként

- CDPC (Citation Database Potential of Citations): A folyóirat referencialistájában szereplő folyóiratok átlagos idézési potenciálja

Egyszerűbben fogalmazva: a SNIP megvizsgálja, hogy a folyóirat cikkei milyen területen mozognak (ezt a hivatkozott folyóiratok alapján állapítja meg), majd az idézettséget ehhez a területhez viszonyítja.

Példa a SNIP működésére. Tegyük fel, hogy egy molekuláris biológiai folyóirat cikkeire átlagosan 10 idézet érkezik, míg egy nyelvészeti folyóíratra átlagosan 2. Az IF ezeket tükrözi: a biológiai lap IF = 10, a nyelvészeti IF = 2. De ha megvizsgáljuk, hogy a molekuláris biológiában az átlagos idézési sűrűség ötszöröse a nyelvészeti átlagnak, akkor a SNIP értékek kiegyenlítettebbek lesznek:

- Biológiai folyóirat SNIP = $10 / 5 = 2,0$
- Nyelvészeti folyóirat SNIP = $2 / 1 = 2,0$

Így a két folyóirat SNIP értéke megegyezik, jelezve, hogy mindkettő a saját területén hasonló teljesítményt nyújt.

A SNIP előnyei:

1. Tudományterületek közötti összehasonlíthatóság: A SNIP lehetővé teszi, hogy egy nyelvészeti és egy fizikai folyóiratot objektívabban hasonlítsunk össze.

2. Igazságosabb értékelés a humán tudományokban: A SNIP révén a filológiai folyóiratok is elérhetnek magas értékeket, ami az IF esetében ritkán fordul elő.

3. Dinamikus normalizálás: A SNIP minden évben újraszámolja az idézési potenciált, így követi a területek változásait.

A SNIP korlátai:

1. Komplexitás: A SNIP számítása bonyolultabb, mint az IF-é, ami megnehezíti az értelmezést.

2. Újdonság: Mivel viszonylag új mutató, kevésbé elterjedt a gyakorlatban, mint az IF vagy az SJR.

3. Adatfüggőség: A SNIP csak a Scopus adatbázisban elérhető, mivel a számítása a Scopus speciális funkcióit igényli.

SNIP értékek a filológiában. A nyelvészeti folyóiratok SNIP értékei jellemzően 0,5 és 2,5 között mozognak. Példák 2023-ból:

- *Cognitive Linguistics*: SNIP = 1,89
- *Journal of Pragmatics*: SNIP = 1,45
- *Russian Linguistics*: SNIP = 0,82
- *Acta Linguistica Academica*: SNIP = 0,43

A SNIP használata az értékelésben. Egyes európai országokban – különösen Hollandiában, ahol a mutató kifejlesztése is történt, valamint a skandináv államokban (Norvégia, Svédország, Dánia) – a SNIP-t explicit módon preferálják az Impact Factorral szemben, különösen a társadalomtudományi és humán területeken. Ennek oka, hogy ezek az országok korán felismerték az impakt faktor területspecifikus torzításait, és tudományértékelési rendszereiket olyan mutatók felé orientálták, amelyek figyelembe veszik a tudományterületek eltérő citációs kultúráit. A Holland Tudományos Kutatási Tanács (Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek, NWO) és több holland egyetem tudományometriai politikájában a SNIP központi szerepet játszik, mivel lehetővé teszi az interdiszciplináris és humán tudományi kutatások méltányos értékelését. A skandináv országok nemzeti kutatásértékelő szervezetei szintén integrálták értékelési keretrendszerükbe, elismerve, hogy a normalizált mutatók jobban illeszkednek a Leiden Manifesto és a DORA elveihez, amelyek a felelős tudománymetria mellett érvelnek.

A három fő folyóirat-metrikus mutató összehasonlítása:

Szempont	Impact Factor (IF)	SJR	SNIP
Adatbázis	Web of Science	Scopus	Scopus
Bevezetés éve	1975	2007	2010
Hivatkozási ablak	2 év	3 év	3 év
Normalizálás	Nincs	Presztízssúlyozás	Tudományterületi
Hozzáférés	Fizetős (JCR)	Ingyenes	Ingyenes
Lefedtettség	~21 000 folyóirat	~28 000 folyóirat	~28 000 folyóirat
Humán tudományok	Kevésbé megfelelő	Megfelelőbb	Legmegfelelőbb

Következtetés. A publikációs fórumok tudományometriája összetett rendszer, amely többféle mutatóval próbálja megragadni a folyóiratok minőségét és hatását. Míg az Impact Factor továbbra is a legismertebb és legszélesebb körben alkalmazott mutató, alternatívái (SJR, SNIP) számos előnnyel rendelkeznek, különösen a filológiai kutatások kontextusában. A modern tudományértékelésben egyre inkább elfogadott nézet, hogy egyetlen mutató sem elegendő, és a folyóiratok értékelésében többféle mutatót kell figyelembe venni, kiegészítve szakértői kvalitatív értékeléssel.

TUDOMÁNYOS KERESŐK, INDEXELŐ FELÜLETEK

A tudományos publikációk felkutatása, nyomon követése és értékelése szempontjából alapvető fontosságúak a bibliográfiai adatbázisok és tudományos keresőmotorok. Ezek a platformok nem csupán keresési funkciókat kínálnak, hanem a tudománymetria infrastruktúráját is alkotják: az általuk indexált folyóiratok és publikációk számítanak „láthatónak” a nemzetközi tudományos közösség számára. Ez a fejezet bemutatja a három legfontosabb globális platformot: a Web of Science-t, a Scopus-t és a Google Scholar-t.

Web of Science (WoS)

A Web of Science (WoS) a világ legrégebbi és egyik legmeghatározóbb tudományos citációs adatbázisa. Gyökerei az 1960-as évekig nyúlnak vissza, amikor Eugene Garfield megalapította a *Science Citation Index*-et (SCI). Jelenleg a Clarivate Analytics üzemelteti, és a tudományos teljesítményértékelés globális „aranystandardjaként” tartják számon.

A Web of Science szerkezete

Index neve (Rövidítés)	Teljes név	Tudományterületi lefedettség	Relevancia a filológus hallgatók számára
A&HCI	Arts & Humanities Citation Index	Bölcsészettudományok, művészetek, nyelv- és irodalomtudomány.	Elsődleges. Itt található a klasszikus filológiai, elméleti nyelvészeti és irodalomtörténeti alapfolyóiratok.
SSCI	Social Sciences Citation Index	Társadalomtudományok (pszichológia, szociológia, oktatáskutatás).	Magas. Kiemelten fontos az alkalmazott nyelvészet, szociolingvisztika és pszicholingvisztika iránt érdeklődőknek.
ESCI	Emerging Sources Citation Index	Minden tudományterület „feltörekvő”, minőségi folyóiratai.	Jelentős. Számos ukrán és közép-európai nemzeti nyelvészeti lap (pl. <i>Movoznavstvo</i>) itt kezdi meg nemzetközi karrierjét.
BKCI	Book Citation Index	Tudományos monográfiák és szerkesztett kötetek fejezetei.	Kritikus. A filológiában a könyvfejezetek súlya gyakran megelőzi a folyóiratcikkekét.
CPCI	Conference Proceedings Citation Index	Konferenciakiadványok (proceedings) és absztraktkötetek.	Kezdő szint. Kiváló forrás a legfrissebb kutatási trendek és pilot-kutatások megismeréséhez.
SCI-EXPANDED	Science Citation Index Expanded	Természettudományok, technológia, orvostudomány.	Specifikus. Elsősorban a számítógépes nyelvészet, beszédtechnológia vagy neurolingvisztika területén kutatók számára fontos.

A WoS valójában egy komplex adatbázis-gyűjtemény, amelynek legfontosabb eleme a Web of Science Core Collection. Ez a szelektív gyűjtemény kizárólag a legmagasabb minőségi standardoknak megfelelő folyóiratokat tartalmazza, és az alábbi részadatbázisokra tagozódik:

- Science Citation Index Expanded (SCI-EXPANDED): Természettudományok (1900-tól).
- Social Sciences Citation Index (SSCI): Társadalomtudományok (1956-tól).
- Arts & Humanities Citation Index (A&HCI): Művészetek és bölcsészettudományok (1975-től).
- Emerging Sources Citation Index (ESCI): A feltörekvő, de már magas minőséget mutató folyóiratok „előszobája” (2015-től).

A filológiai kutatások szempontjából kiemelkedő jelentőségű az Arts & Humanities Citation Index (A&HCI), amely mintegy 1800 humántudományi folyóiratot indexál. Fontos megjegyezni, hogy a nyelvészeti lapok egy része az SSCI-ben is szerepel, mivel a szociolingvisztika és az alkalmazott nyelvészet módszertanilag a társadalomtudományokhoz is szorosan kapcsolódik. A Core Collection mellett további specializált adatbázisok is segítik a kutatást, mint például a könyveket és könyvfejezeteket tartalmazó Book Citation Index (mely a filológia területén különösen fontos), vagy a Conference Proceedings Citation Index.

Befogadási kritériumok és minőségbiztosítás

A WoS Core Collection-be való bekerülés rendkívül szigorú folyamat; a Clarivate szakértői csapata évente több ezer folyóiratot értékel, de csak töredéküket fogadja be. James Testa (2016) alapján a legfontosabb kritériumok a következők:

1. Alapvető követelmények: Szigorú szakmai bírálati rendszer (*peer-review*), a publikációs etikai alapelvek (COPE) követése, a megjelenés pontossága, angol nyelvű metaadatok (cím, absztrakt, kulcsszavak) és nemzetközi szerkesztőbizottság.
2. Tartalmi elvárások: A kutatások újdonságtartalma, a tudományos jelentőség, a nemzetközi szakmai diskurzushoz való érdemi hozzájárulás és a precíz hivatkozási apparátus.
3. Technikai feltételek: DOI-azonosítók és ORCID-integráció használata, strukturált absztraktok, online hozzáférhetőség és angol nyelvű referencialisták.

A felület gyakorlati használata

A Web of Science előfizetéses platform, amely a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola hallgatói számára is elérhető az intézményi hálózaton vagy könyvtári hozzáféréseken keresztül. Főbb funkciói:

- Keresés: Teljes szöveges, szerzői, intézményi vagy tárgyszavas keresés.
- Citációs elemzés: Annak nyomon követése, hogy egy adott publikációra kik és hol hivatkoztak (*Cited References Search*).
- Citation Report: Egy szerző vagy cikk teljes idézettségi profiljának lekérése (h-index számítással).
- Analyze Results: Az eredmények statisztikai elemzése (ország, intézmény vagy év szerint).

- Citation Alert: Automatikus értesítés beállítása új hivatkozások érkezésekor.

Példa keresésre: TOPIC: („Hungarian linguistics” OR „magyar nyelvészet”) AND TOPIC: (sociolinguistics). A szűrők segítségével (pl. *Linguistics* kategória, 2018–2024 közötti időszak) pontosan meghatározható a releváns szakirodalmi kör.

Magyar és ukrán folyóiratok a Web of Science-ben

A magyar nyelvészeti/filológiai szaklapok közül jelenleg a legmagasabb szinten indexáltak az *Acta Linguistica Academica*, az *Acta Orientalia*, valamint az interdiszciplináris *Hungarian Studies*. Bár számos patinás magyar nyelvű lap (pl. *Magyar Nyelv*, *Nyelvtudományi Közlemények*) szakmai minősége eléri a nemzetközi szintet, a magyar nyelvű közlés miatt láthatóságuk ezen a platformon korlátozott. Az ukrán filológiai folyóiratok többsége jelenleg az ESCI (Emerging Sources Citation Index) kategóriában szerepel, mint például a *Мовознавство* (*Мовознавство*) vagy a *Problems of Literary Criticism* (*Питання літературознавства*). Az ukrán tudománypolitika kiemelt célja, hogy e lapok minőségbiztosítási rendszereinek fejlesztésével (angol nyelvű tartalom bővítése, nemzetközi szerkesztőség) bekerüljenek a szűkebb Core Collection-be is.

A WoS szerepe a tudományértékelésben és a korlátok

Bár a WoS a legelismertebb adatbázis, használata során tudatában kell lenni korlátainak is: a szigorú szelekció miatt a regionálisan értékes kutatások esetenként háttérbe szorulnak, és az angol nyelvű dominancia hátrányos lehet a nemzeti filológiák számára. Emellett a könyvek indexálása még mindig elmarad a folyóiratokétól. Mindezek ellenére a WoS-indexáltság kulcsfontosságú a tudományos karrier szempontjából:

- Magyarországon: Az MTA doktori eljárásaiban a WoS- vagy Scopus-publikációk száma alapvető mérőszám.
- Ukrajnában: A 167/2019. számú kormányrendelet és a 1111/2017. számú MON-rendelet értelmében a WoS-ben jegyzett lapok az „A” kategóriába tartoznak.

A Scopus adatbázis

A Scopus az Elsevier kiadó által 2004-ben indított citációs adatbázis, amely napjainkra a Web of Science legfőbb globális versenytársává vált. Míg a WoS stratégiája a szigorú szelektivitásra épül, a Scopus az átfogóbb, horizontális lefedettségre helyezi a hangsúlyt, célul tűzve ki a világ tudományos termésének minél teljesebb körű reprezentációját.

A Scopus főbb jellemzői és szerkezete

A Scopus több tekintetben is eltér a WoS módszertanától. 2024-ben már mintegy 28 000 folyóiratot indexál, ami jelentősen meghaladja a WoS Core Collection lefedettségét. Különösen erős a társadalom- és egészségtudományok területén, valamint a feltörekvő tudományágak képviselőiben. A filológusok számára kiemelten fontos, hogy a Scopus jobban reprezentálja a nem angol nyelvű publikációkat, így az európai és ázsiai folyóiratok is nagyobb hangsúlyt kapnak benne. Szerkezetét tekintve a Scopus egyetlen, integrált adatbázis, amely nem választja szét élesen a természet- és társadalomtudományokat. A

platform a peer-reviewed folyóiratok mellett több mint 600 könyvsorozatot, szakmai folyóiratokat (*trade journals*) és több millió konferenciaközleményt is tartalmaz.

Befogadási folyamat és minőségbiztosítás

Bár a Scopus befogadási küszöbe némileg rugalmasabb, a minőségbiztosítás itt is alapkövetelmény. A bekerülést a Content Selection and Advisory Board (CSAB) felügyeli. A folyamat egy előzetes ellenőrzéssel kezdődik, ahol vizsgálják az ISSN-szám meglétét, a peer-review folyamat átláthatóságát, a publikációs etikai irányelvek (COPE) követését, valamint az angol nyelvű bibliográfiai adatok meglétét. A tartalmi értékelés során a bírálók górcső alá veszik a szerkesztőbizottság nemzetközi összetételét, a cikkek tudományos relevanciáját és a folyóirat citációs tevékenységét (azaz, hogy más, már indexált lapok hivatkoznak-e rá).

Folyóirat-besorolás és az ASJC rendszer

A Scopus az ASJC (All Science Journal Classification) rendszert használja a források kategorizálására. Ez egy négy szintű hierarchia, ahol a folyóiratok főkategóriákba (*Social Sciences*), majd alkategóriákba (*Language and Linguistics*) kerülnek. A nyelvészek számára a legrelevánsabb területek az *Arts and Humanities* főkategória alatt található *Linguistics and Language*, valamint az *Irodalom és irodalomelmélet* alkategóriák.

Tudományometriai mutatók: SJR és CiteScore

A Scopus felületén két meghatározó indikátor érhető el a folyóiratok értékelésére:

1. SJR (SCImago Journal Rank): Egy súlyozott presztízsmutató, amely nemcsak az idézetek számát, hanem a hivatkozó forrás rangját is figyelembe veszi.

2. CiteScore: Az Elsevier saját mutatója, amely a Web of Science impakt faktorához hasonlóan működik, de négyéves hivatkozási ablakot használ. A CiteScore számítása során az elmúlt négy évben megjelent dokumentumokra érkezett idézetek számát osztják el az ugyanezen időszakban megjelent publikációk számával. Előnye az IF-fel szemben, hogy szélesebb dokumentumtípust (pl. editorial, review) is figyelembe vesz.

Szerzői profilok és az automatizált azonosítás

A Scopus egyik legnagyobb előnye az automatikusan generált Author Profile. A rendszer a publikációs adatok alapján létrehozza a szerzői adatlapokat, amelyek tartalmazzák az összes indexált közleményt, az idézettségi statisztikákat, a h-indexet és a ko-szerzői hálózatot. Ezek a profilok könnyen összekapcsolhatók az ORCID-azonosítóval, ami elengedhetetlen a nemzetközi láthatóság és a pontos szerzői azonosítás érdekében.

Magyar és ukrán kontextus a Scopusban

A Scopus a Web of Science-nél szélesebb körben indexálja a régió filológiai lapjait. A magyar nyelvészeti folyóiratok közül az *Acta Linguistica Academica* stabilan a Q3-as kategóriában szerepel, de részleges indexáltsággal jelen van például a *Magyar Nyelv* is. Fontos figyelmeztetés a hallgatónak, hogy egyes lapok (pl. az *Alkalmazott Nyelvészet*) korábban indexáltak voltak, de technikai vagy minőségi okok miatt kikerülhettek a rendszerből, ezért a publikálás előtt mindig ellenőrizni kell az aktuális státuszt.

Az ukrán filológia jelenléte kifejezetten erős: a Movoznavstvo (*Мовознавство*) és az Ukrains'ka mova (*Українська мова*) mellett több szakirányú lap (pl. a *Studia Linguistica*) is indexált. Ukrajnában a 2019-es miniszteri irányelvek óta a Scopus-indexáltság automatikusan az „A” kategóriába sorolja a folyóiratokat, ami kiemelt presztízst és finanszírozási előnyöket jelent a kutatóknak.

Bár a Web of Science-t tekintik a legmagasabb presztízűnek, a Scopus számos előnyt kínál a bölcsészettudományok számára: szélesebb a lefedettsége, jobb a regionális reprezentációja, és metrikái (pl. az SJR a scimagojr.com oldalon) ingyenesen is hozzáférhetők. A gyakorlatban a kutatóknak mindkét adatbázist érdemes használniuk: a Scopus a szélesebb körű tájékozódást és a regionális beágyazottságot, a WoS pedig a legszűkebb tudományos elitbe való betekintést szolgálja.

A Google Scholar (Google Tudós)

A Google Scholar (Google Tudós) 2004-es indulása gyökeresen megváltoztatta a tudományos információkhoz való hozzáférést. Ellentétben a szigorúan szelektív Web of Science-szel vagy a Scopus-szal, a Google Scholar egy teljesen ingyenes és nyitott platform, amely a lehető legszélesebb körű lefedettségre törekszik (Harzing & Alakangas, 2016). Nem csupán egy adatbázis, hanem a Google általános keresőmotorjának egy speciálisan tudományos célokra optimalizált változata.

Alapelvek és működési mechanizmus

A platform automatizált keresőrobotok (web-crawlerek) segítségével gyűjti az adatokat az interneten elérhető tudományos forrásokból. Az indexelés során a rendszer felismeri és kinyeri a metaadatokat (szerző, cím, absztrakt) a PDF és HTML formátumú dokumentumokból, majd a referencialisták alapján felépíti a globális citációs hálózatot.

A Google Scholar forrásvidéke rendkívül heterogén: a peer-reviewed folyóiratcikkek mellett könyveket, könyvfejezeteket, konferenciaközleményeket, preprinteket (pl. arXiv), disszertációkat, műszaki jelentéseket és szabadalmakat is tartalmaz. A találatokat egy saját algoritmus rangsorolja, amely a dokumentum relevanciája mellett az idézettség mértékét is figyelembe veszi.

Előnyök és a Google Scholar Metrics

A rendszer legnagyobb előnye az **ingyenség** és a **monumentális lefedettség**: becslések szerint 160–400 millió dokumentumot indexál, ami messze meghaladja bármelyik fizetős adatbázis méretét. A filológusok számára különösen értékes a multilingvális jellege és a könyvformátumú publikációk erős jelenléte.

2012 óta a platform saját folyóirat-metrikákat is közöl (**Google Scholar Metrics**), amelyek tudományterületek szerint rangsorolják a lapokat. Két fő mutatót alkalmaz:

- **h5-index:** A folyóirat h-indexe az elmúlt 5 évben megjelent cikkek alapján.
- **h5-median:** Az h5-index alapját képező cikkek idézettségének mediánja.

Példa: A „Linguistics & Language” kategóriában olyan vezető lapok dominálnak, mint a *Language* (h5-index: 78) vagy az *Applied Linguistics* (h5-index: 62).

A szerzői profil (Google Scholar Profile)

A kutatók számára alapvető fontosságú a saját profil létrehozása. Ez a felület automatikusan összegyűjti a szerző publikációit, nyomon követi a hivatkozásokat, és kiszámítja a h-indexet, valamint az i10-indexet (a legalább 10 idézettel rendelkező munkák száma). *Példa:* Egy kárpátaljai nyelvész a profil létrehozásakor megadja affiliációját (pl. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem), ellenőrzi a rendszer által talált cikkeket, és kulcsszavakkal (pl. *contact linguistics, bilingualism, Hungarian dialects*) teszi kereshetővé kutatási területét a nemzetközi közösség számára.

Korlátok és kritikai észrevételek

A széles lefedettségnek ára van: a Google Scholar nem végez minőségi előszűrést, így a találatok közé predátor folyóiratok és nem tudományos igényű anyagok is bekerülhetnek. Gyakoriak a duplikációk (egy cikk több verziója) és a metaadat-hibák (szerzők összetévesztése). Mivel az algoritmus nem publikus, a rendszer működése kevésbé átlátható, mint a WoS vagy a Scopus esetében, és könnyebben ki van téve a citációs manipulációknak is.

Melyik adatbázist használjuk?

A kutatói munka során az alábbi táblázat segíthet eldönteni, melyik platformhoz érdemes fordulni:

Feladat / Cél	Javasolt platform
Legmagasabb presztízsű folyóirat keresése	Web of Science (WoS)
Átfogó nemzetközi keresés és citációs követés	Scopus
Könyvek, fejezetek és regionális tartalmak felkutatása	Google Scholar
Magyar nyelvű filológiai tartalom keresése	Google Scholar
Ukrán nyelvű filológiai tartalom keresése	Google Scholar
Hivatalos IF mutató ellenőrzése	Web of Science (JCR)
SJR és CiteScore mutatók ellenőrzése	Scopus / SCImago
Gyors tájékozódás egy teljesen új témában	Google Scholar
Publikációk igazolása doktori eljáráshoz	WoS vagy Scopus (intézményfüggő)

Az ORCID (Open Research and Contributor ID)

A modern tudományos kommunikáció egyik legnagyobb kihívása a kutatók pontos és egyértelmű azonosítása. A névhasonlóságok (névhomonímia), a névváltoztatások vagy a különböző nyelvek közötti névátírási (transzliterációs) eltérések gyakran vezetnek ahhoz, hogy a publikációk nem megfelelően kapcsolódnak a szerzőhöz. Erre a problémára kínál globális megoldást az ORCID, amely egy ingyenes, nonprofit és nemzetközileg elismert digitális azonosító rendszer.

Az ORCID egy 16 jegyű, egyedi numerikus azonosító, amely a kutató „digitális ujjlenyomataként” funkcionál. Ellentétben az intézményi e-mail címekkel vagy az adatbázis-specifikus azonosítókkal, az ORCID perszisztens, azaz elkíséri a kutatót egész pályafutása során, függetlenül attól, ha intézményt, országot vagy kutatási területet vált.

Miért elengedhetetlen a filológusok számára?

A bölcsészettudományokban, különösen a kárpátaljai kontextusban, az ORCID használata több szempontból is kritikus:

- Transzliterációs különbségek áthidalása: Egy ukrán magyar kutató neve a nemzetközi adatbázisokban többféle formában is szerepelhet (pl. *Vilmos Gazdag*, *Vilmos Hazdah*, *Вільмош Газдаг*). Az ORCID összeköti ezeket a variánsokat, biztosítva, hogy minden idézet egyetlen profilhoz adódjon hozzá.

- Folyóirat-követelmények: A rangos nemzetközi (WoS, Scopus) és az ukrán „A” és „B” kategóriás folyóiratok ma már szinte kivétel nélkül megkövetelik az ORCID megadását a kézirat benyújtásakor.

- Adatbázisok közötti szinkronizáció: Az ORCID profil összekapcsolható a Scopus Author ID-val, a Web of Science ResearcherID-val és a Google Scholar-ral, így a publikációs lista frissítése részben automatizálható.

Az ORCID profil felépítése és előnyei

Az ORCID több, mint egy pusztán szám; egy teljes körű digitális szakmai önéletrajz (CV) alapja lehet, amely tartalmazza:

- Személyes adatokat: Névváltozatok, affiliációk (jelenlegi és korábbi munkahelyek, pl. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem).
- Publikációs listát: A rendszer képes automatikusan importálni a cikkeket a DOI-számok alapján a Scopus-ból, a CrossRef-ből vagy a WoS-ből.
- Kutatási pályázatokat: A támogatott projektek adatai is rögzíthetők.
- Bírálói tevékenységet: A folyóiratoknál végzett lektori munka (peer-review) is láthatóvá tehető.

Az ORCID nem csupán egy adminisztratív kötelezettség, hanem a nemzetközi láthatóság és a hiteles tudományos jelenlét alapköve. Segítségével a kutató biztosíthatja, hogy munkássága – legyen az magyar, ukrán vagy angol nyelvű – maradéktalanul és pontosan legyen dokumentálva a globális tudományos térben.

Tudományos közösségi oldalak (ResearchGate, Academia.edu)

A filológusok számára ezek a felületek elsősorban a „láthatóság menedzsment” eszközei. Segítségével a kutató kiléphet az intézményi keretek közül, és közvetlen kapcsolatba kerülhet a nemzetközi szakmai közösséggel.

ResearchGate

A ResearchGate jelenleg a legnépszerűbb platform, amely különösen erős a természettudományok területén, de az utóbbi években a társadalom- és bölcsészettudományok képviselői is nagy számban megjelentek rajta.

- **Funkciói:** Publikációk feltöltése, projektek (ongoing research) követése, szakmai kérdések megvitatása (Q&A szekció) és álláskereső.
- **Mutatók:** Korábban az *RG Score* volt a meghatározó, mára a rendszer a *Research Interest Score*-t használja, amely a publikációk olvasottsága, letöltése és idézettsége alapján méri a kutató hatását.
- **Előnye:** Automatikusan jelzi, ha valaki hivatkozott a munkánkra (gyakran gyorsabban, mint a Scopus vagy a WoS), és lehetőséget ad a teljes szövegek privát igénylésére is.

Academia.edu

Az Academia.edu hagyományosan a bölcsészettudományok (filológia, történelem, filozófia) kedvelt felülete.

- **Jellemzői:** Erős hangsúlyt fektet az egyéni profilokra és a kutatási kulcsszavakra. A rendszer „mentions” funkciója jelzi, ha a nevünk előfordul egy feltöltött dokumentumban.
- **Kritika:** A platform agresszív üzleti modellt követ; számos elemző funkció és a részletesebb statisztikák csak a fizetős (Premium) verzióban érhetők el. Ennek ellenére az ingyenes profil is kiválóan alkalmas a publikációk indexelésére és a SEO (keresőoptimalizálás) javítására.

ResearchGate vs. Academia.edu

Szempont	ResearchGate	Academia.edu
Fődiszciplína	Természettudományok, STEM, nyelvészet.	Bölcsészettudományok, irodalom, művészetek.
Főbb funkció	Kollaboráció, adatok megosztása, Q&A.	Személyes portfólió építése, láthatóság.
Publikum	Főként aktív kutatók és egyetemi oktatók.	Kutatók, hallgatók és az érdeklődő nagyközönség.
Mértékegység	Research Interest Score, hivatkozások.	Olvasottsági statisztikák, „Mentions”.
Jogi háttér	Szerzői jogi szempontból szigorúbb ellenőrzés.	Gyakran kritizálják a copyright-szabályok laza kezelése miatt.

Jogi és etikai megfontolások: A szerzői jog védelme

Ezek a platformok kereskedelmi vállalkozások, nem hivatalos repozitóriumok. A hallgatóknak és kutatóknak ügyelniük kell a következőkre:

- **Sherpa/Romeo ellenőrzés:** Mielőtt feltöltené a cikk végleges, kiadói PDF változatát, ellenőrizze a folyóirat szabályzatát! Sok lap csak a preprint (beküldés előtti) vagy postprint (lektorált, de nem tördelt) verzió megosztását engedélyezi.
- **Zárt megosztás:** Ha a kiadói szerződés tiltja a nyilvános publikálást, használja a „Request full-text” (privát megkeresés) opciót.
- **DOI használata:** Ahelyett, hogy csak a PDF-et töltené fel, mindig adja meg a cikk DOI azonosítóját, hogy az idézetek a hivatalos adatbázisokban (WoS, Scopus) is regisztrálódjanak.

Tanácsok kárpátaljai hallgatók számára

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem hallgatójaként érdemes mindkét felületen jelen lenni.

- Használja a platformokat arra, hogy kövesse a szakterülete vezető kutatóit (pl. a magyarországi vagy ukrainai szociolingvisztika meghatározó alakjait).
- Töltse fel szakdolgozatának vagy konferencia-előadásának absztraktját angolul is, hogy bekapcsolódjon a nemzetközi körforgásba.
- Kapcsolja össze profilját az ORCID azonosítójával a hitelesség érdekében.

RANGSOROLÁS (KVARTILISEK)

A tudománymetria egyik központi kérdése a tudományos teljesítmény mérése és összehasonlítása. Ennek során elkerülhetetlenül megjelenik a rangsorolás problémája: miként hasonlíthatók össze folyóiratok, kutatók, intézmények vagy akár országok eltérő tudományos teljesítményei. A rangsorolás célja nem pusztán az „első” és „utolsó” szereplők azonosítása, hanem olyan relatív pozíciók kijelölése, amelyek értelmezhetőek, reprodukálhatóak és döntéstámogató szerepet tölthetnek be a tudománypolitika, a kutatásfinanszírozás és az egyéni tudományos életpályák értékelése során. E keretrendszerben a kvartilis alapú besorolás az egyik legelterjedtebb és legstabilabb rangsorolási technikává vált.

A kvartilis fogalma statisztikai eredetű: egy adott eloszlást négy egyenlő részre oszt, amelyek rendre az alsó 25%, a 25–50%, az 50–75% és a felső 25% intervallumokat fedik le. Tudománymetriai alkalmazásban a kvartilisek elsősorban rangsorolt egységek – leggyakrabban tudományos folyóiratok – csoportosítására szolgálnak egy kiválasztott teljesítménymutató alapján. A módszer előnye, hogy nem abszolút értékeket, hanem relatív helyzetet fejez ki, ezáltal csökkenti az eltérő tudományterületek közötti strukturális különbségek torzító hatását.

A kvartilisek alkalmazása a folyóiratrangsorolásban

A folyóiratok kvartilisbesorolása jellemzően olyan adatbázisokra épül, mint a *Journal Citation Reports* (Clarivate Analytics) vagy a *Scimago Journal Rank* (Elsevier/Scopus). Ezek az adatbázisok egy-egy kiválasztott mutató – például az Impact Factor, a CiteScore vagy az SJR-indikátor – szerint sorba rendezik a folyóiratokat, majd a rangsort négy azonos elemszámú részre bontják. Az így kialakuló kvartilisek (Q1, Q2, Q3, Q4) a tudományos közösségben rövid idő alatt kvázi minőségi kategóriákká váltak. A Q1 kvartilisbe sorolt folyóiratok a vizsgált szakterület felső 25%-át képviselik, és általában a legnagyobb presztízzsel, láthatósággal és idézettséggel rendelkeznek. A Q2 és Q3 kategóriák középső sávot alkotnak, míg a Q4 a rangsor alsó negyedét jelenti. Fontos hangsúlyozni, hogy a kvartilisek mindig szakterületen belül értelmezendők: egy Q4-es besorolás nem feltétlenül jelent alacsony tudományos színvonalat, hanem csupán relatív pozíciót fejez ki egy adott diszciplináris mezőnyön belül.

Diszciplináris normalizáció és a kvartilisek előnyei

A tudománymetriai értékelés egyik alapvető problémája a diszciplináris heterogenitás. A különböző tudományterületek idézési kultúrája, publikációs volumene és hivatkozási ciklusai jelentősen eltérnek egymástól. Az abszolút mutatók – például az Impact Factor nyers értéke – ezért csak korlátozottan alkalmasak interdiszciplináris összehasonlításra. A kvartilisek alkalmazása részben választ ad erre a problémára, mivel minden folyóiratot saját tematikus kategóriáján belül pozicionál. A Scopus-alapú SJR-rendszerben például egy folyóirat több tudományterülethez is tartozhat, és mindegyikben külön kvartilisbesorolással rendelkezik. Ez a megközelítés jobban

tükrözi a multidiszciplináris folyóiratok komplex szerepét, ugyanakkor új értelmezési kihívásokat is felvet, különösen akkor, amikor az értékelés adminisztratív vagy finanszírozási döntésekhez kötődik.

Kvartilisek szerepe a kutatói és intézményi értékelésben

Az elmúlt évtizedben a kvartilisek túlmutattak eredeti, folyóiratértékelési funkciójukon, és közvetett módon beépültek a kutatók és intézmények teljesítményének mérésébe is. Számos országban – így Magyarországon is – a publikációk értékelésekor figyelembe veszik, hogy az adott tanulmány milyen kvartilisű folyóiratban jelent meg. A Q1-es és Q2-es folyóiratokban való publikálás gyakran magasabb pontszámot vagy nagyobb szakmai elismerést eredményez.

Ez a gyakorlat ugyanakkor módszertani és etikai vitákat is generált. Több kutató felhívta a figyelmet arra, hogy a folyóirat kvartilise nem azonos az egyes cikkek tudományos minőségével vagy hatásával. A *San Francisco Declaration on Research Assessment* (DORA) és a *Leiden Manifesto* egyaránt hangsúlyozza, hogy a folyóirat-alapú mutatók – így a kvartilisek – mechanikus alkalmazása torzíthatja a tudományos értékelést, és ösztönözheti az opportunistá publikációs stratégiákat.

Módszertani korlátok és kritikák

Bár a kvartilisek egyszerűek és könnyen kommunikálhatóak, használatuk számos korláttal jár. Az egyik legfontosabb probléma a határértékek érzékenysége: két, egymáshoz nagyon közeli rangsorpozícióban lévő folyóirat külön kvartilisbe kerülhet, miközben tudományometriai teljesítményük gyakorlatilag azonos. Emellett a kvartilisek nem tükrözik az eloszlás belső szerkezetét: a Q1-en belül is jelentős különbségek lehetnek a legfelső és az alsó határhoz közeli folyóiratok között. További kritikai szempont, hogy a kvartilisek időben instabilak lehetnek. Az adatbázisok éves frissítései során egy folyóirat kvartilise változhat anélkül, hogy a szerkesztési politika vagy a publikált cikkek minősége érdemben módosult volna. Ez különösen problematikus lehet akkor, ha a kvartilisbesorolást rövid távú teljesítményértékeléshez vagy pályázati feltételekhez kötik.

Kvartilisek a Web of Science-ben (Journal Citation Reports)

A Web of Science (WoS) adatbázisszalárhoz kapcsolódó *Journal Citation Reports* (JCR) a tudományometriai rangsorolás egyik legnagyobb presztízsű és legszélesebb körben hivatkozott eszköze. A JCR elsődleges célja a tudományos folyóiratok teljesítményének összehasonlítható, standardizált keretben történő értékelése, amelynek központi eleme az idézettségen alapuló mutatók rendszere. E rangsorolási gyakorlatban a kvartilisek kulcsszerepet játszanak, mivel az abszolút mutatókat – mindenekelőtt a Journal Impact Factor értékét – relatív, szakterületi kontextusba helyezik.

A Journal Citation Reports szerepe és felépítése

A JCR a Clarivate Analytics által gondozott *Web of Science Core Collection* adatbázisra épül, amely kizárólag válogatott, minőségellenőrzési eljáráson átesett folyóiratokat tartalmaz. A JCR évente frissül, és a folyóiratok idézettségi adatait a

Science Citation Index Expanded (SCIE) és a *Social Sciences Citation Index* (SSCI) alapján dolgozza fel. A bölcsészettudományi folyóiratok (AHCI) esetében a JCR hagyományosan nem számít Impact Factort, ami már önmagában is jelzi, hogy a JCR-alapú kvartilisek alkalmazhatósága diszciplinárisan korlátozott. A JCR-ben szereplő folyóiratok tematikus kategóriákba (Web of Science Categories) vannak sorolva. Ezek a kategóriák szolgálnak a kvartilisek számításának alapjául, mivel a rangsorolás minden esetben kategórián belül történik, nem pedig az adatbázis egészére vetítve.

A kvartilisek képzése a JCR-ben

A JCR-kvartilisek meghatározása egy adott tudományterületi kategórián belül történik, elsősorban a Journal Impact Factor (JIF) rangsor alapján. Az adott kategóriába tartozó folyóiratokat csökkenő sorrendbe rendezik a JIF értéke szerint, majd a rangsort négy egyenlő részre osztják. Ennek eredményeként jönnek létre a Q1, Q2, Q3 és Q4 kategóriák. A Q1 kvartilisbe azok a folyóiratok tartoznak, amelyek az adott kategória felső 25%-ában helyezkednek el, vagyis a legmagasabb átlagos idézettséggel rendelkeznek. A Q4 a rangsor alsó negyedét jelöli. A kvartilisek tehát nem egy előre rögzített minőségi küszöbértéket testesítenek meg, hanem relatív pozíciót fejeznek ki az adott tudományterületen belül. Fontos sajátosság, hogy egy folyóirat több WoS-kategóriához is tartozhat, és ezekben eltérő kvartilisbesorolást kaphat. Ez a gyakorlat egyszerre növeli az értékelés rugalmasságát és bonyolítja annak értelmezését, különösen akkor, amikor egyetlen „hivatalos” kvartilis alapján történik az értékelés.

A JCR-kvartilisek értelmezése és presztízse

A JCR-alapú kvartilisek a nemzetközi tudományos közösségben gyakran a „legitim” folyóiratminőség egyik szimbólumának tekinthetők. Ennek oka részben a Web of Science szigorú folyóiratfelvételi kritériumaiban, részben pedig a Journal Impact Factor több évtizedes történeti beágyazottságában keresendő. Számos kutatásfinanszírozási rendszer és intézményi értékelési gyakorlat a Q1-es és Q2-es JCR-folyóiratokban megjelent publikációkat kiemelt értékűként kezeli. E presztízsz ugyanakkor módszertanilag problematikus is lehet. A kvartilisek a folyóirat egészének átlagos idézettségi teljesítményét tükrözik, nem pedig az egyes cikkek hatását. Empirikus vizsgálatok rendre kimutatják, hogy a cikkek idézettségi eloszlása erősen ferde, így egy Q1-es folyóiratban megjelent tanulmány idézettsége alacsonyabb lehet, mint egy Q3-as folyóirat kiemelkedő cikkéé.

Diszciplináris különbségek és strukturális torzítások

A JCR-kvartilisek használatakor különös figyelmet kell fordítani a tudományterületi sajátosságokra. Egyes WoS-kategóriák rendkívül szűkek, kevés folyóirattal, míg mások több száz címet tartalmaznak. Kis elemszámú kategóriák esetében a kvartilisek statisztikai stabilitása gyengébb, és egyetlen folyóirat pozícióváltozása aránytalan hatással lehet a besorolásra. További strukturális torzítást jelent, hogy a JCR kizárólag az angol nyelvű, nemzetközi orientációjú folyóiratokra koncentrál. Ez különösen a regionális vagy nemzeti nyelvű tudományos kommunikáció esetében vezethet

alulreprezentáltsághoz, ami a kvartilisek értelmezését tudománypolitikai szempontból is problematikussá teszi.

Kritikák és felelős alkalmazás

A JCR-kvartilisek kritikája szorosan kapcsolódik az Impact Factor kritikájához. Számos nemzetközi állásfoglalás – köztük a DORA nyilatkozat és a Leiden Manifesto – hangsúlyozza, hogy a folyóirat-alapú rangsorolás nem helyettesítheti az egyedi kutatási teljesítmény tartalmi értékelését. A kvartilisek túlzott hangsúlyozása publikációs stratégiák torzulásához vezethet, például a „kvartilis-optimalizálás” jelenségéhez, amelyben a kutatók a témaválasztást és a publikációs csatornát elsősorban értékelési szempontokhoz igazítják. A felelős tudományometriai gyakorlat ezért a JCR-kvartiliseket elsősorban tájékoztató és kontextualizáló eszközként értelmezi, nem pedig önálló minőségi mérceként.

Kvartilisek a Scopusban (SCImago Journal Rank – SJR)

A Scopus adatbázisra épülő *SCImago Journal Rank* (SJR) rendszer a tudományos folyóiratok rangsorolásának egyik legfontosabb alternatívája a Web of Science-alapú Journal Citation Reports mellett. Az SJR célja nem csupán az idézettség mennyiségi mérésén alapuló rangsor felállítása, hanem az idézetek „minőségének” figyelembevétele is, vagyis annak vizsgálata, hogy egy folyóirat idézetei milyen presztízsű forrásokból származnak. E komplex megközelítés keretében a kvartilisek központi szerepet töltenek be, mivel lehetővé teszik a folyóiratok relatív pozíciójának értelmezését diszciplináris kontextusban.

A Scopus és az SJR-rendszer alapjai

A Scopus az Elsevier által működtetett multidiszciplináris bibliográfiai és idézettségi adatbázis, amely lefedettségében meghaladja a Web of Science Core Collectiont, különösen a társadalom- és bölcsészettudományok, valamint a regionális folyóiratok tekintetében. Az SJR-mutatót a SCImago kutatócsoport dolgozta ki, és alapjaiban a hálózatelméleti megközelítésekhez kapcsolódik, hasonló elvi alapokon, mint a Google PageRank algoritmus. Az SJR érték számítása során nem minden idézet számít azonos súllyal: egy magas presztízsű folyóiratból érkező idézet nagyobb hozzájárulást jelent, mint egy alacsonyabb rangú forrásból származó hivatkozás. Ezáltal az SJR egyfajta „súlyozott idézettségi” mutatónak tekinthető, amely a folyóiratok közötti hierarchikus kapcsolatrendszerrel is figyelembe veszi.

A kvartilisek képzése az SJR-ben

A Scopus-alapú kvartilisek meghatározása az SJR-értékek alapján történik, mégpedig az egyes tudományterületi és szakterületi kategóriákon belül. A Scopus hierarchikus kategóriarendszert alkalmaz: a tágabb *subject area* szintek alatt részletesebb *subject category* besorolások találhatók. A kvartilisek számítása jellemzően az utóbbiak szintjén zajlik. Az adott kategóriába sorolt folyóiratokat az SJR-érték szerint csökkenő sorrendbe rendezik, majd a rangsort négy azonos elemszámú részre osztják. Ennek

eredményeként jönnek létre a Q1–Q4 kvartilisek. A Q1 a legmagasabb presztízsű, legnagyobb idézettségi hatással rendelkező folyóiratokat foglalja magában, míg a Q4 a rangsor alsó negyedét jelöli. A Scopus egyik sajátossága, hogy egy folyóirat rendszerint több kategóriában is szerepelhet, és mindegyikben külön SJR-értékkel és kvartilisbesorolással rendelkezik. Ez a multidiszciplináris megközelítés pontosabban tükrözi a folyóiratok tematikai beágyazottságát, ugyanakkor az értékelési gyakorlatban értelmezési bizonytalanságokhoz vezethet.

Az SJR-kvartilisek értelmezése és használata

Az SJR-alapú kvartilisek a nemzetközi tudományometriai gyakorlatban elsősorban a diszciplinárisan normalizált folyóiratértékelés eszközeként jelennek meg. A Q1-es SJR-folyóiratok nem csupán magas idézettséggel rendelkeznek, hanem az idézetek szerkezete alapján is központi pozíciót foglalnak el a tudományos kommunikáció hálózatában. Számos országban és intézményben a Scopus-kvartilisek a kutatói teljesítményértékelés részévé váltak, különösen ott, ahol a Scopus lefedettségét kiegyensúlyozottnak tekintik a Web of Science-hez képest. A Q1–Q2 besorolás gyakran implicit minőségi jelzőként funkcionál, noha módszertanilag itt is hangsúlyozandó, hogy a kvartilis a folyóirat átlagos teljesítményét fejezi ki, nem az egyes publikációkét.

Összehasonlíthatóság és diszciplináris érzékenység

Az SJR-kvartilisek egyik gyakran hangoztatott előnye a diszciplináris érzékenység. A Scopus kategóriarendszere részletesebb és rugalmasabb, mint a Web of Science-é, ami különösen a társadalomtudományok és az interdiszciplináris területek esetében jelent előnyt. Ugyanakkor a szélesebb lefedettség heterogénebb folyóiratállományt is eredményez, ami a kvartilisek statisztikai homogenitását gyengítheti. További módszertani sajátosság, hogy az SJR hároméves idézési ablakot alkalmaz, szemben a Journal Impact Factor kétéves időtávjával. Ez bizonyos tudományterületeken – például a lassabb idézési ciklusú társadalomtudományokban – stabilabb rangsorolást eredményezhet, míg más területeken kevésbé érzékeny az aktuális trendekre.

Kritikák és korlátok

Az SJR-kvartilisekkel szembeni kritikák részben átfednek az általános folyóirat-alapú rangsorolás bírálataival. A súlyozott idézettség módszertana transzparensabb, mint sok alternatív mutatóé, ugyanakkor a számítás komplexitása miatt az indikátor értelmezése kevésbé intuitív a felhasználók számára. Emellett az SJR sem mentes az átlagolásból fakadó torzításoktól: a folyóiraton belüli idézettségi egyenlőtlenségek itt is jelentősek.

A felelős kutatásértékelés nemzetközi alapelvei – különösen a Leiden Manifesto ajánlásai – az SJR-kvartilisek esetében is hangsúlyozzák a kontextusfüggő, többmutatós megközelítés szükségességét, valamint az indikátorok adminisztratív túlfelhasználásának veszélyeit.

A JCR- és az SJR-kvartilisek összehasonlítása

A tudományometriai gyakorlatban a Web of Science-alapú *Journal Citation Reports* (JCR) és a Scopus-alapú *SCImago Journal Rank* (SJR) kvartilisrendszerei párhuzamosan

vannak jelen, gyakran ugyanazon értékelési kontextusokban. Bár mindkét rendszer célja a tudományos folyóiratok diszciplinárisan normalizált rangsorolása, módszertani alapjaik, lefedettségük és értelmezési kereteik jelentős különbségeket mutatnak. E különbségek megértése elengedhetetlen ahhoz, hogy a kvartiliseket ne mechanikusan, hanem reflektált módon alkalmazzuk a kutatásértékelésben.

Adatbázis-lefedettség és strukturális különbségek

A JCR a Web of Science Core Collection válogatott folyóiratállományára épül, amelynek egyik fő jellemzője a szigorú minőségellenőrzési és beválasztási eljárás. Ennek következtében a JCR lefedettsége szűkebb, különösen a társadalom- és bölcsészettudományok, valamint a regionális fókuszú folyóiratok esetében. A Scopus ezzel szemben szélesebb és heterogénebb folyóiratkorpuszal dolgozik, ami az SJR-kvartilisek esetében nagyobb diszciplináris és földrajzi reprezentativitást eredményez. Ez a különbség nem pusztán technikai jellegű, hanem közvetlen hatással van a kvartilisek értelmezésére. Egy folyóirat SJR-alapú Q1-es besorolása egy szélesebb, sokszínűbb mezőnyben értelmeződik, míg egy JCR Q1-es pozíció egy szűkebb, erősebben szelektált elitesoporthoz való tartozást jelez.

Az alkalmazott indikátorok eltérő logikája

A JCR-kvartilisek elsődleges alapját a Journal Impact Factor képezi, amely az adott folyóirat kétéves idézési ablakban mért átlagos idézettségét fejezi ki. Ez az indikátor egyszerű, könnyen kommunikálható és történetileg mélyen beágyazott, ugyanakkor érzékeny az idézettségi csúcsokra és az eloszlás ferdeségére. Az SJR ezzel szemben hálózateméleti megközelítést alkalmaz, amelyben az idézetek súlya függ az idéző folyóirat presztízstől. A hároméves idézési ablak és a súlyozott idézettség kombinációja stabilabb, de kevésbé intuitív indikátort eredményez. A kvartilisek ebben az esetben nem csupán a mennyiségi idézettséget, hanem a tudományos kommunikációs hálóban elfoglalt pozíciót is tükrözik.

Diszciplináris kategóriák és többes besorolás

Mind a JCR, mind az SJR lehetővé teszi, hogy egy folyóirat több tudományterületi kategóriába is besorolást kapjon, és ezekben eltérő kvartilispozíciót érjen el. A Scopus kategóriarendszere azonban részletesebb és hierarchikusabb, ami finomabb diszciplináris normalizációt tesz lehetővé, ugyanakkor növeli az értelmezési komplexitást. Az értékelési gyakorlatban gyakran nem egyértelmű, hogy többes besorolás esetén melyik kvartilist tekintjük relevánsnak. A JCR esetében jellemzően a „legjobb” vagy a szakmailag leginkább releváns kategória kerül kiválasztásra, míg az SJR-nél a gyakorlat intézményenként eltérő, ami az összehasonlíthatóságot gyengítheti.

Stabilitás és időbeli változékonyság

A két rendszer eltérően reagál az időbeli változásokra. A JCR-kvartilisek gyakran érzékenyebbek az idézettségi ingadozásokra, különösen gyorsan fejlődő természettudományos területeken. Az SJR hosszabb idézési ablaka és súlyozási mechanizmusa mérsékeltebb éves elmozdulásokat eredményez, ami hosszabb távú trendek vizsgálatára alkalmasabb. Ez a különbség az értékelési céloktól függően előny

vagy hátrány is lehet. Rövid távú teljesítményértékeléshez a JCR dinamikusabb mutatói tűnhetnek relevánsabbnak, míg stratégiai, intézményi szintű elemzésekhez az SJR stabilitása nyújthat megbízhatóbb képet.

Kvartilisek presztízse és értékeléspolitikai szerepe

A JCR-kvartilisek presztízse továbbra is erősebb számos tudománypolitikai és finanszírozási környezetben, különösen a természettudományok és az orvosbiológia területén. Az SJR-kvartilisek ugyanakkor egyre nagyobb szerepet kapnak ott, ahol a Scopus lefedettségét igazságosabbnak vagy reprezentatívabbnak tekintik, különösen a társadalomtudományokban. Mindkét rendszer esetében közös probléma, hogy a kvartilisek gyakran önálló minőségi indikátorként jelennek meg, elszakadva eredeti kontextusuktól. Ez ellentmond a felelős kutatásértékelés nemzetközi alapelveinek, amelyek az indikátorok pluralitását és a kvalitatív értékelés elsődlegességét hangsúlyozzák.

Összegző összehasonlítás szemléltető táblázatban

Jellemző	JCR (Web of Science)	SJR (Scopus)
Adatbázis lefedettsége	Szelektív, szűkebb	Szélesebb, heterogénebb
Alapindikátor	Journal Impact Factor	SCImago Journal Rank
Idézési ablak	2 év	3 év
Idézetek súlyozása	Nem	Igen
Diszciplináris bontás	WoS Categories	Subject areas & categories
Éves stabilitás	Alacsonyabb	Magasabb
Értékelési presztízis	Hagyományosan erős	Növekvő

A JCR- és az SJR-kvartilisek nem egymás versenytársai, hanem eltérő módszertani filozófiák megtestesítői. A JCR a hagyományos, idézettség-központú értékelés eszköze, míg az SJR a tudományos kommunikáció hálózati szerkezetét is figyelembe vevő megközelítést kínál. Egy mesterképzéses szintű tudományometriai oktatásban ezért nem az a kérdés, hogy melyik „jobb”, hanem az, hogy melyik indikátor milyen célra, milyen kontextusban és milyen korlátok tudatában alkalmazható.

Kvartilisek jelentősége a tudományos életben

A kvartilisek a kortárs tudományos életben messze túlnőttek eredeti, technikai rangsorolási funkciójukon, és mára a tudományos teljesítmény értékelésének egyik legfontosabb szimbolikus és gyakorlati eszközévé váltak. Bár módszertanilag folyóiratok összehasonlítására szolgálnak, hatásuk közvetlenül érzékelhető a kutatói karrier alakulásában, az intézményi stratégiákban, valamint a tudománypolitikai és finanszírozási döntésekben. E sokrétű szerep indokolja, hogy a kvartiliseket ne pusztán indikátorként, hanem a tudományos rendszer működését alakító tényezőként értelmezzük.

A tudományos kommunikáció szintjén a kvartilisek orientációs pontként szolgálnak a kutatók számára. A publikációs csatornák kiválasztása során a folyóirat kvartilisbesorolása gyakran elsődleges információként jelenik meg, különösen a pályakezdő kutatók esetében. A Q1-es és Q2-es folyóiratok a nemzetközi láthatóság, a

szakmai presztízs és a potenciálisan magasabb idézettség ígérését hordozzák, míg az alacsonyabb kvartilisek sok esetben tematikailag szűkebb, regionális vagy alkalmazott fókuszú tudományos diskurzusokhoz kötődnek. Ez a differenciálódás hozzájárul a tudományos kommunikáció strukturálódásához, ugyanakkor hierarchiákat is létrehoz, amelyek nem mindig fedik le pontosan a tudományos értékek sokféleségét.

A kutatói életpályák értékelésében a kvartilisek gyakran közvetett teljesítménymutatóként funkcionálnak. Számos országban és intézményben az előléptetések, habilitációs eljárások, doktori fokozatszerzések vagy pályázati elbírálások során figyelembe veszik, hogy a jelölt publikációi milyen kvartilisű folyóiratokban jelentek meg. E gyakorlat egyik előnye az adminisztratív egyszerűség és az összehasonlíthatóság, ugyanakkor jelentős módszertani kockázatot is hordoz. A folyóirat kvartilise ugyanis nem azonos az egyes publikációk tudományos minőségével, eredetiségével vagy hosszú távú hatásával, így a túlzott indikátorfókusz torzíthatja a teljesítményértékelést.

Intézményi szinten a kvartilisek stratégiai szerepet töltenek be. Egyetemek és kutatóintézetek publikációs politikáikban gyakran explicit módon ösztönzik a magas kvartilisű folyóiratokban való megjelenést, mivel ezek javítják az intézmény nemzetközi láthatóságát és rangsorpozícióit. A globális egyetemi rangsorok – bár módszertanuk eltérő – közvetve szintén támaszkodnak olyan indikátorokra, amelyek erős kapcsolatban állnak a kvartilisalapú folyóiratértékeléssel. Ennek következtében a kvartilisek hatása túlterjed az egyéni publikációs döntéseken, és befolyásolja az intézményi erőforrás-allokációt, valamint a kutatási prioritások kijelölését.

Tudománypolitikai és finanszírozási kontextusban a kvartilisek gyakran normatív eszközzé válnak. Kutatásfinanszírozó szervezetek és nemzeti értékelési rendszerek a publikációk minőségének proxyjaként alkalmazzák a kvartilisbesorolást, különösen nagy volumenű, standardizált értékelések során. Ez a gyakorlat elősegítheti az átláthatóságot és az elszámoltathatóságot, ugyanakkor fennáll a veszélye annak, hogy az indikátor öncéllá válik, és háttérbe szorítja a tudományos teljesítmény tartalmi és társadalmi dimenzióit.

A kvartilisek jelentősége nem választható el az általuk kiváltott viselkedési hatásoktól sem. A publikációs stratégiák kvartilisalapú optimalizálása – például a témaválasztás, a módszertani kockázatvállalás vagy a nyelvhasználat tekintetében – hosszú távon befolyásolhatja a tudományos tudástermelés irányait. Empirikus vizsgálatok szerint az erős indikátorfókusz csökkentheti az innovatív, interdiszciplináris vagy lokálisan releváns kutatások arányát, amelyek publikációs lehetőségei gyakran nem a legmagasabb kvartilisű folyóiratokhoz kötődnek.

E felismerések nyomán a nemzetközi tudományos közösségben egyre hangsúlyosabbá vált a felelős kutatásértékelés koncepciója. A DORA nyilatkozat, a Leiden Manifesto és az Európai Kutatási Térséghez kapcsolódó ajánlások egyaránt azt hangsúlyozzák, hogy a kvartilisek – bár hasznos tájékozódási eszközök – nem alkalmazhatók kizárólagos vagy automatikus döntési kritériumként. A tudományos élet

egészséges működése érdekében elengedhetetlen az indikátorok kritikus értelmezése és a kvalitatív szakértői értékelés elsődlegességének megőrzése.

Stratégiai megfontolások a kvartilisek kapcsán

A kvartilisek nem csupán mérőszámok, hanem a tudományos élet stratégiai döntéshozatalának is fontos eszközei. Kutatói, intézményi és tudománypolitikai szinten egyaránt jelentős következményekkel járhat, hogy a publikációk és folyóiratok kvartilisbe sorolása hogyan befolyásolja a viselkedést, a prioritásokat és az erőforrás-elosztást. A stratégiai megfontolások értelmezése ezért elengedhetetlen a tudománymetria felelős alkalmazásához.

Kutatói szinten a kvartilisek befolyásolják a publikációs stratégiát. A Q1- és Q2-es folyóiratokban való megjelenés nemcsak szakmai presztízst növel, hanem gyakran közvetlen hatással van az előléptetésekre, pályázati elbírálásokra és nemzetközi láthatóságra. Ennek következtében a kutatók tudatosan törekedhetnek a magasabb kvartilisű folyóiratokban való publikálásra, ami a témaválasztást, a kutatás módszertani kockázatvállalását és a kooperációs hálózatokat is befolyásolhatja. E stratégiai alkalmazás előnye, hogy növeli a láthatóságot és az idézettséget, ugyanakkor kockázata, hogy a kutatási diverzitás csökkenhet, és az innovatív, kockázatos témák háttérbe szorulhatnak.

Intézményi szinten a kvartilisek stratégiai szerepe még markánsabb. Egyetemek és kutatóintézetek a publikációs portfóliójukat gyakran úgy alakítják, hogy növeljék a magas kvartilisű folyóiratokban megjelenő cikkek arányát. Ez befolyásolja a belső erőforrás-elosztást, az ösztöndíjak és kutatási támogatások kiosztását, valamint a stratégiai partnerségek kialakítását. A kvartilisek alapján történő benchmarking nemcsak a globális rangsorokban való pozíció javítását szolgálja, hanem a nemzetközi tudományos láthatóság erősítését is. Ugyanakkor a gyakorlat túlzott hangsúlyozása ösztönözheti a „kvartilis-optimalizálást”, amely a stratégiai szempontból előnyös publikációs döntésekre koncentrál, gyakran a tudományos relevancia rovására.

Tudománypolitikai és finanszírozási szinten a kvartilisek szintén stratégiai jelentőséggel bírnak. Az állami kutatásfinanszírozás, ösztöndíjak, illetve pályázati pontozási rendszerek gyakran figyelembe veszik a publikációs kvartiliseket, ami a nemzeti tudományos stratégia kialakításában fontos indikátorként jelenik meg. Az ilyen jellegű felhasználás előnye, hogy standardizált, könnyen kommunikálható és összehasonlítható mutatókat kínál. Ugyanakkor stratégiai kockázat, hogy a kvartilisek normatív szerepe a tudományos diverzitás rovására mehet, különösen interdiszciplináris, regionális vagy társadalmilag releváns kutatások esetében, amelyek nem feltétlenül a legmagasabb kvartilisű folyóiratokban jelennek meg.

A stratégiai megfontolások másik fontos aspektusa az adatbázisok közötti eltérések kezelése. A JCR- és az SJR-kvartilisek különböző metodikával számított, részben eltérő lefedettségű mutatók, ezért az intézményi és kutatói stratégia kialakításakor figyelembe kell venni az adott adatbázis sajátosságait. Például egy

multidiszciplináris folyóirat SJR-kvartilise magasabb lehet, mint a JCR-ben, ami a stratégiai döntésekben eltérő értelmezést eredményezhet. A tudatos stratégiai tervezés ezért megköveteli a kvartilisek kontextuális és metodológiai megértését.

Kvartilisek és a filológiai publikálás

A kvartilisek szerepe a természettudományok és az orvosbiológia területén viszonylag jól dokumentált, ugyanakkor a bölcsészettudományok, különösen a filológia esetében sajátos jellemzőkkel és korlátokkal bír. A filológiai publikációk, amelyek gyakran monográfiák, kritikai kiadások, kommentárok vagy rövidebb esettanulmányok formájában jelennek meg, sok esetben nem esnek a standard idézettségi mutatók, így a JCR vagy SJR adatbázisok által mért kvartilisrendszerek hagyományos értelmezése alá.

Filológiai folyóiratok kvartilishelyzete

A Web of Science és a Scopus adatbázisok filológiai folyóiratokat is tartalmaznak, ám ezek száma szűkebb, és a besorolás gyakran a nemzetközi, angol nyelvű publikációkra koncentrál. Ennek következtében a magyar vagy regionális nyelvű filológiai folyóiratok ritkán jelennek meg a legmagasabb kvartilisekben, még akkor is, ha szakmai presztízsük és tudományos értékük jelentős. Ez a helyzet felhívja a figyelmet arra, hogy a kvartilisek csak korlátozottan alkalmasak a filológiai tudományos teljesítmény abszolút minősítésére. Az SJR-alapú kvartilisek előnye, hogy a súlyozott idézettség és a multidiszciplináris besorolás révén bizonyos mértékig érzékenyebbek a kisebb, de nemzetközileg is hivatkozott filológiai folyóiratokra. A Q1-es vagy Q2-es pozíció így a filológiai diskurzusban viszonylag ritka, ugyanakkor jól jelzi a folyóirat nemzetközi láthatóságát és a szakmai hálózatban betöltött szerepét.

Publikációs stratégiák filológiai kutatók számára

A kvartilisek értelmezése a filológiai kutatók számára stratégiai szempontból összetett. A magas kvartilisű folyóiratokban való publikálás előnyt jelenthet a nemzetközi láthatóság és az idézettség növelésében, ugyanakkor a kutatói közösség belső normái, az egyes nyelvi és kulturális közösségek igényei gyakran más prioritásokat diktálnak. Például a magyar nyelvű szövegkiadások vagy kritikai tanulmányok a helyi kutatói és oktatói közeg számára kiemelkedő jelentőségűek, még akkor is, ha nem esnek a legmagasabb kvartilisekbe. Ez a kettősség ösztönzi a filológiai kutatókat arra, hogy a publikációs stratégiájukat több szempont figyelembevételével alakítsák: egyrészt törekedjenek nemzetközi láthatóságra (magas kvartilisű folyóiratokban való publikálás), másrészt őrizzék meg a regionális vagy nyelvi közösségekhez való kapcsolódást, amely a szakmai hatás szempontjából ugyancsak releváns.

Kvartilisek és a tudományos értékelés

A kvartilisek filológiai kontextusban történő alkalmazása számos kritikai kérdést vet fel. Egyrészt a folyóirat-alapú mutatók mechanikus alkalmazása alulértékelheti a nyelvi, regionális és diszciplináris sokszínűséget. Másrészt a kvartilisek figyelembevétele a nemzetközi publikációs láthatóság növelése szempontjából hasznos eszköz lehet, amennyiben nem kizárólagos teljesítménymérőként értelmezik őket. A filológiai publikálás sajátosságai miatt kiemelten fontos a kvalitatív értékelés és a peer

review alapú mérlegelés: a kvartilisek csak kiegészítő indikátorként szolgálhatnak, amelyek a nemzetközi láthatóság és idézettség kontextusát jelzik, de nem határozzák meg az egyes kutatások tudományos értékét.

Kvartilis-ellenőrzés gyakorlati útmutatója

A kvartilisek tudatos alkalmazása és ellenőrzése a tudományometriai gyakorlat alapvető része, különösen a kutatói publikációs stratégia, az intézményi benchmarking és a pályázati teljesítményértékelés szempontjából. A kvartilis-ellenőrzés célja, hogy a kutató vagy intézmény pontosan meghatározza, egy adott folyóirat melyik tudományterületi kategóriában és kvartilisben helyezkedik el, valamint hogy ezek az információk megbízható, kontextusérzékeny döntéstámogatóként szolgáljanak.

Adatforrások kiválasztása

A kvartilisek ellenőrzésének első lépése a megfelelő adatforrás kiválasztása. A két legelterjedtebb és nemzetközileg elfogadott adatbázis a Web of Science–Journal Citation Reports (JCR) és a Scopus–SCImago Journal Rank (SJR).

- **JCR (WoS):** a Journal Impact Factor alapján képzett kvartilisek, kategóriánként normalizáltak, a főként angol nyelvű, szelektált folyóiratállományt lefedik.

- **SJR (Scopus):** súlyozott idézettség alapján képzett kvartilisek, több diszciplináris kategóriát tartalmaznak, szélesebb folyóirat-lefedettséggel és multidiszciplináris szemlélettel.

A forrás kiválasztásakor figyelembe kell venni az adatbázis lefedettségét az adott tudományterületen, a folyóirat indexelését, valamint az értékelési célokat (nemzetközi láthatóság, idézettség, finanszírozási szempontok).

Folyóirat keresése és kategorizálás

Miután a megfelelő adatbázist kiválasztottuk, a következő lépés a folyóirat konkrét beazonosítása. A kutató ellenőrizze, hogy:

- a folyóirat szerepel-e a JCR vagy SJR adatbázisban;
- milyen tudományterületi kategóriákba sorolták;
- van-e többes besorolás, és ha igen, melyik kategória releváns az értékelési kontextus szempontjából.

Fontos, hogy a kvartilisek mindig a folyóirat kategórián belüli relatív pozícióját tükrözik, így a szakterületi kontextus figyelmen kívül hagyása torzíthatja az értelmezést.

Kvartilis ellenőrzése

A kvartilis ellenőrzésének konkrét lépései:

1. **JCR esetén:** a Journal Citation Reports webes felületén keressük meg a folyóiratot, ellenőrizzük az adott év Journal Impact Factor értékét és a hozzá rendelt kvartilist (Q1–Q4).

2. **SJR esetén:** a SCImago webes felületén vagy az exportált SJR-táblázatokban ellenőrizzük az SJR-értéket és a hozzá rendelt kvartilist az adott kategóriában.

Ebben a lépésben érdemes jegyezni az esetleges **évközi változásokat**, mivel a kvartilis évente frissül, és a folyóirat pozíciója elmozdulhat.

Több éves és több kategóriás ellenőrzés

A gyakorlatban célszerű több éves adatot is figyelembe venni, hogy a kvartilisváltozások trendszerűen értékelhetők legyenek. Ha a folyóirat több kategóriában is szerepel, ellenőrizzük mindegyik besorolást, és az értékelési célnak megfelelő kategóriát jelöljük meg (például a kutatási téma vagy a nemzetközi láthatóság szempontjából releváns).

Dokumentálás és döntéstámogatás

A kvartilis-ellenőrzés során szerzett információkat mindig dokumentálni kell. Ez a dokumentáció szolgál alapul a publikációs stratégia, pályázati anyagok vagy intézményi teljesítményértékelés számára. Az adatok rögzítése:

- a folyóirat neve, ISSN száma, év és kategória;
- JCR vagy SJR mutató értéke;
- kvartilis (Q1–Q4);
- több kategóriás besorolás esetén a releváns kategória jelölése.

Az ellenőrzés nem csupán adatgyűjtés, hanem kritikus értelmezés is. A kvartilis önmagában nem minőségi ítélet, ezért a kvartilis-ellenőrzést mindig érdemes más indikátorokkal (idézettség, peer review értékelés, társadalmi relevancia) együtt használni.

Gyakorlati tippek

- Ellenőrizzünk minden folyóiratot a publikáció tervezése előtt, hogy megalapozott stratégiai döntést hozzunk.
- Több adatbázist használjunk, ha a folyóirat mindkettőben szerepel; összehasonlítás segíti az értékelési bizonyosságot.
- Figyeljünk a kvartilis évközi változásaira, és dokumentáljuk a trendeket a hosszú távú stratégiai tervezéshez.
- Különösen a bölcsészettudományokban vegyük figyelembe a nyelvi és regionális sajátosságokat, hogy a kvartilis ne torzítsa a tudományos értékek megítélését.

A kvartilis-rendszer jövője és alternatívái

A kvartilisek – legyenek azok JCR- vagy SJR-alapúak – a tudományos értékelésben több évtizedes múltra tekintenek vissza, ugyanakkor a tudománymetria fejlődése és a kutatásfinanszírozás egyre komplexebb igényei új kihívások elé állítják e rendszereket. A kvartilisek jövője elsősorban módszertani, interpretációs és alkalmazási dimenziók mentén értelmezhető, miközben számos alternatív vagy kiegészítő indikátor jelent meg, amelyek célja a tudományos teljesítmény árnyaltabb és felelősebb mérésének biztosítása.

Módszertani kihívások

A kvartilisek fő problémája az abszolút és relatív mérés kettősségében rejlik. A folyóirat-alapú besorolás az átlagos idézettséget tükrözi, miközben a cikkek idézettsége erősen ferde eloszlású. Ez különösen a társadalom- és bölcsészettudományokban, valamint a filológiai publikációk esetében okoz torzítást, ahol a nemzetközi láthatóság és a nyelvi vagy regionális relevancia nem feltétlenül esik egybe a magas kvartilissel. Emellett a JCR és SJR rendszerek közötti metodikai eltérések – idézési ablak, súlyozott idézettség, kategóriarendszer – miatt a kvartilisek összehasonlíthatósága és stabilitása

diszciplináris szinten változó. A jövő egyik kihívása ezért a metodikai konzisztencia javítása és a több adatforrás integrálása a megbízhatóbb értékelés érdekében.

Alternatív és kiegészítő indikátorok

A tudományometriai közösség az elmúlt évtizedben több alternatív mutatót dolgozott ki a kvartilisek kiegészítésére:

- Cikk-alapú idézettségi mutatók: például a *Field-Weighted Citation Impact* (FWCI) vagy az egyedi idézettségi percentilisek, amelyek az egyes cikkek relatív hatását mérik a szakterülethez képest.
- Hálózati alapú mutatók: az SJR-hez hasonló, súlyozott idézettséget alkalmazó algoritmusok, valamint az almetrika mutatók, amelyek a cikkek online figyelemét (pl. letöltések, hivatkozások a közösségi médiában) mérik.
- Diszciplináris és nyelvi érzékeny rendszerek: például a Scopus és a Dimensions adatbázisok, amelyek részletesebb kategóriarendszerekkel és regionális kiterjesztésekkel dolgoznak, lehetővé téve a nemzetközi és lokális tudományos hatás párhuzamos mérését.

Ezek az alternatívák lehetőséget nyújtanak a kvartilisek tradicionális módszertani korlátainak enyhítésére, különösen a nem-angol nyelvű vagy interdiszciplináris kutatások esetében.

Felelős tudományértékelés és jövőbeli trendek

A nemzetközi tudományometriai irányelvek – DORA nyilatkozat, Leiden Manifesto – hangsúlyozzák, hogy a folyóirat-alapú mutatók önmagukban nem alkalmasak a kutatói teljesítmény komplex értékelésére. A jövő egyik iránya a **pluralizmus**: a kvartilisek mint tájékozódási eszköz, más mutatókkal és kvalitatív értékeléssel kombinálva kerülnek alkalmazásra.

További trendek, amelyek várhatóan formálják a kvartilis-rendszer jövőjét:

- Transzparens és nyílt adatok: a folyóiratok idézettségi adatainak nyílt elérhetősége növeli a mérési átláthatóságot.
- Interdiszciplináris normalizáció: a cikkek és folyóiratok hatásának szakterületi kontextus szerinti pontosabb modellezése.
- Almetrika és társadalmi hatásmérés integrációja: a kvartilisek mellett figyelembe vehetők a kutatás gyakorlati és társadalmi hatásai, nemcsak az idézettségi hálózatok.
- Regionális és nyelvi diverzitás kezelése: a nemzetközi és lokális folyóiratok hatása párhuzamosan jelenik meg, különösen a bölcsészettudományok és a filológia területén.

Kvartilisek és a stratégiai jövőkép

A kvartilis-rendszer megőrzése várhatóan a következő feltételekkel lehetséges: a mérési transzparencia növelése, a különböző tudományos mutatók integrálása és a kvalitatív értékeléshez való szoros kapcsolódás. A kutatók és intézmények számára stratégiai jelentősége továbbra is megmarad, azonban a döntéshozatalban nem válhat kizárólagos normává.

NEMZETI ÉS REGIONÁLIS ADATBÁZISOK

A nemzetközi adatbázisok (WoS, Scopus, Google Scholar) mellett a nemzeti és regionális tudományometriai rendszerek kulcsfontosságúak a helyi tudományos teljesítmény nyilvántartásában és értékelésében. Ezek az adatbázisok gyakran szélesebb körben dokumentálják a helyi nyelvű publikációkat, amelyek a nemzetközi indexekben alulreprezentáltak. Ez a fejezet bemutatja a magyar és ukrán filológusok számára legfontosabb nemzeti és regionális adatbázisokat.

MTMT (Magyar Tudományos Művek Tára)

A Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) a magyar tudományos élet központi bibliográfiai és tudományometriai adatbázisa, amely a hazai kutatók publikációinak és tudományos teljesítményének nyilvántartására, elemzésére és értékelésére szolgál. Az MTMT célja kettős: egyrészt biztosítja a kutatói és intézményi teljesítmények átlátható dokumentálását, másrészt lehetőséget teremt komplex tudományometriai elemzésekre, ideértve a folyóiratok kvartilis-ellenőrzését, a publikációs trendek nyomon követését és az idézettségi mutatók részletes elemzését.

Az MTMT adatbázisában a kutatók sokféle tudományos tevékenységet rögzíthetnek. A publikációk kategóriája magában foglalja a folyóiratcikkeket, könyveket, könyvfejezeteket, konferenciaközleményeket és monográfiákat. A tudományos eredmények között szerepelnek szabadalmak, kutatási projektek és tudományos díjak. A rendszer részletes metaadatok rögzítését is lehetővé teszi, beleértve a társszerzők nevét, a Digital Object Identifier (DOI) számokat, az ISSN azonosítókat, a folyóirat-indexelési információkat – különösen a Web of Science és Scopus adatbázisokban való jelenlétét –, valamint az idézettségi adatokat. Az adatbázis integrált jellegéből adódóan átfogó lehetőséget nyújt a kutatói profilok elemzésére, az intézményi teljesítmények értékelésére és a tudományterületi trendek vizsgálatára. Az MTMT rendszeresen frissíti a folyóiratok besorolását a Web of Science és Scopus adatbázisok aktuális adatai alapján, ezáltal folyamatosan támogatja a kvartilis-ellenőrzést és a tudományometriai alapú döntéshozatalt.

Az MTMT egyik legfontosabb funkciója, hogy lehetővé teszi a kutatók számára publikációik Web of Science Journal Citation Reports (JCR) és Scopus Scimago Journal Rank (SJR) szerinti kvartilisekhez való kapcsolását. Ez a funkció több alapvető célt szolgál a magyar tudományos közösségben. A publikációs portfólió értékelése során a kutató áttekintheti saját munkásságának Q1–Q4 arányait, ami átlátható képet ad kutatási tevékenységének nemzetközi beágyazottságáról. Az intézményi benchmarking lehetővé teszi egy tanszék, kar vagy kutatóintézet publikációs minőségének diszciplináris összehasonlítását, ami az intézményi stratégiai tervezés alapját képezi. A pályázati és előléptetési folyamatok során a kvartilisek objektív indikátorként szolgálnak a kutatói teljesítmény értékeléséhez, ami csökkenti a szubjektivitást és növeli az átláthatóságot.

Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az MTMT a kvartiliseket tájékozódási eszközként, nem abszolút minőségi ítéletként kezeli. A folyóiratok besorolása a nemzetközi adatbázisokból származó adatok alapján történik, így a regionális és nyelvi sajátosságokat – különösen a magyar nyelvű publikációk esetében – nem minden esetben tükrözi pontosan. Ez a megközelítés elismeri a tudományometriai mutatók értékét, ugyanakkor kritikus perspektívát is tanúsít azok korlátaival szemben.

Tudományometriai jelentőség a magyar tudományos életben

Az MTMT kiemelkedő és sokoldalú szerepet játszik a magyar tudományos életben. A kutatói átláthatóság szempontjából minden magyar kutató számára elérhető, hivatalos forrást biztosít a tudományos teljesítmény dokumentálására, ami alapvető feltétele a tisztességes értékelésnek. Az intézményi tervezés területén az egyetemek és kutatóintézetek az MTMT-adatokat használják belső értékelésekhez, kutatási prioritások meghatározásához és hosszú távú stratégiai tervezéshez, ami közvetlenül befolyásolja az erőforrás-allokációt és a kutatási irányok kijelölését.

A tudományometriai elemzések lehetősége különösen értékes: a kvartilisek és idézettségi adatok szisztematikus elemzésével részletes képet kaphatunk a publikációs trendekről, a magyar kutatások nemzetközi láthatóságáról és tudományos hatásáról. A pályázati és minősítési folyamatok támogatása során a kutatók MTMT-profilja gyakran a pályázatok és előléptetések értékelésének hivatalos alapjául szolgál, ami standardizált keretet biztosít a teljesítményértékeléshez.

Korlátok és kritikai megfontolások

Bár az MTMT kulcsfontosságú eszköz a magyar tudományos infrastruktúrában, használata során több korlátot is figyelembe kell venni, amelyek részben a rendszer sajátosságaiból, részben pedig a nemzetközi tudományometriai rendszerek inherens problémáiból fakadnak.

A nyelvi és regionális torzítás jelentős kihívást jelent: a magyar nyelvű és regionális fókuszú folyóiratok gyakran alacsonyabb kvartilist kapnak vagy egyáltalán nem szerepelnek a nagy nemzetközi adatbázisokban, függetlenül tudományos jelentőségüktől és a magyar tudományos diskurzusban betöltött szerepüktől. Ez különösen problematikus a humán tudományok területén, ahol a nemzeti nyelv és kultúra központi szerepet játszik a kutatásban.

Az adatfrissítés és minőségellenőrzés kérdése is fontos szempont. Mivel a rendszer részben a kutatók önbejelentésén alapul, az adatok pontossága és teljessége függ a felhasználók aktivitásától és az adatbázis frissítési gyakoriságától. Ez időnként inkonzisztenciákhoz vagy elavult információkhoz vezethet.

Az egységes értékelés hiánya további kihívást jelent. A kvartilisek mellett a publikációk tényleges minősége és tudományos hatása további, kvalitatív és kontextusfüggő indikátorokkal kell hogy kiegészüljön. Különösen fontos ez olyan területeken, ahol a könyvkiadás, a szerkesztett kötetek vagy a regionális tudományos diskurzusban való részvétel legalább olyan jelentős, mint a nemzetközi folyóiratcikkek.

MATARKA (Magyar Folyóiratok Tartalomjegyzékeinek Kereshető Adatbázisa)

A magyar nyelvű tudományos diskurzusban való hatékony tájékozódás alapvető eszköze a MATARKA (Magyar Folyóiratok Tartalomjegyzékeinek Kereshető Adatbázisa). Az Országos Széchényi Könyvtár által üzemeltetett, ingyenesen hozzáférhető bibliográfiai adatbázis elsődleges célja a hazai és a határon túli magyar vonatkozású tudományos folyóiratok láthatóságának biztosítása és tartalmuk visszakereshetővé tétele.

A MATARKA 1996 óta folyamatosan indexálja a magyar folyóiratok tartalomjegyzékeit, és mára több mint ezer periodika adatait foglalja magában. Funkcionalitását tekintve elsősorban bibliográfiai adatokkal – szerző, cím, absztrakt – szolgál, azonban a nyílt hozzáférésű (Open Access) mozgalmak terjedésével egyre több esetben közvetlen linket is biztosít a cikkek teljes szövegéhez. Ez a fejlődés jelentősen növeli az adatbázis praktikus értékét, mivel a felhasználók nem csupán hivatkozásokat, hanem sok esetben az eredeti publikációkat is azonnal elérhetik.

Bár az adatbázis multidiszciplináris jellegű, kiemelkedő forrásértékkel bír a bölcsészeti- és társadalomtudományok területén. A filológiai kutatások számára nélkülözhetetlen, hiszen a legfontosabb anyaországi és határon túli folyóiratokat egyaránt szemlézi. A nyelvészeti kutatások bázisát olyan lapok jelentik, mint a Magyar Nyelv, a Nyelvtudományi Közlemények vagy az Alkalmazott Nyelvészet, míg az irodalomtudományi tájékozódást többek között az Irodalomtörténeti Közlemények, az Alföld vagy a Jelenkor archívuma segíti. Külön értéke a rendszernek a Kárpát-medencei kitekintés. A somorjai Fórum Társadalomtudományi Szemle vagy az újvidéki Hungarológiai Közlemények feldolgozása révén a regionális kutatási eredmények is bekerülnek a tudományos vérkeringésbe, biztosítva ezzel a magyar nyelvű tudományosság teljes körű dokumentálását a nemzeti határokon túlmutató perspektívában.

A www.matarka.hu felületen az adatbázis több szintű lekérdezést tesz lehetővé, amelyek különböző kutatási igényeket szolgálnak ki. Az egyszerű keresés kulcsszavak alapján történő gyors tájékozódást biztosít a teljes adatállományban, alkalmas elsődleges bibliográfiai feltárássra. Az összetett keresés lehetőséget ad a lekérdezés finomítására specifikus metaadatok – szerző, cikk címe, folyóirat címe, tárgyszó vagy kiadási év – alapján. Például a „kétnyelvűség” tárgyszó és a „Magyar Nyelv” folyóiratnév együttes megadásával célzottan a szakfolyóirat releváns tanulmányait listázhatjuk ki, ami jelentősen növeli a keresés hatékonyságát. A böngészés funkció lehetővé teszi egy adott folyóirat számainak tételes áttekintését, ami különösen hasznos a legfrissebb kutatási irányok monitorozásakor vagy egy szakfolyóirat tematikus profiljának megismerésekor.

Bár a Google Scholar szintén indexál magyar nyelvű tartalmakat, a MATARKA számos ponton előnyösebb választás a kutatók számára. A Google Scholar automatizált algoritmusával szemben a MATARKA kurált adatbázis, ami azt jelenti, hogy a metaadatok rögzítése és a tárgyszavazás szakértői kontroll mellett történik. Ez

minimálisra csökkenti a hibás rekordok számát és pontosabb találati listát eredményez. Emellett a MATARKA szisztematikusan kezeli a magyar nyelvű absztraktokat és a szakmai szempontú indexálást, ami a globális keresőmotorokról gyakran hiányzik. A kurátori munka biztosítja a konzisztens minőséget és a szakmai standardoknak megfelelő feldolgozást. A MATARKA használata során figyelembe kell venni bizonyos strukturális korlátokat, amelyek az adatbázis céljából és jellegéből fakadnak. A MATARKA nem szcientometriai eszköz: kizárólag bibliográfiai célokat szolgál, nem alkalmas idézettség mérésére, nem számol h-indexet és nem rangsorolja a folyóiratokat. Ezért tudományometriai elemzésekhez, kutatói teljesítményértékeléshez vagy folyóirat-minőség megítéléséhez más eszközök – például a Web of Science, Scopus vagy Google Scholar – használata szükséges.

Nyelvi korlátok is jellemzik a rendszert: kizárólag a magyarországi és határon túli magyar nyelvű sajtóra fókuszál. A magyar szerzők idegen nyelven, külföldi lapokban megjelent publikációit nem tartalmazza, így a magyar kutatók teljes tudományos outputjának feltérképezéséhez kiegészítő adatbázisok használata elengedhetetlen.

A teljesség tekintetében is vannak limitációk. Egyes folyóiratok esetében az indexálás némi időbeli csúszással követi a megjelenést, ami a legújabb publikációk keresésénél figyelembe veendő tényező. Továbbá nem minden lap rendelkezik a teljes történelmi archívummal, különösen a régebbi, digitalizálás előtti évfolyamok esetében előfordulhatnak hiányok. Ezek a korlátok azonban nem csökkentik az adatbázis jelentőségét a magyar nyelvű tudományos kutatás bibliográfiai infrastruktúrájában.

ERIH PLUS: Az európai bölcsészet- és társadalomtudományi folyóiratok indexe

Az ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities and Social Sciences) a humán tudományok és társadalomtudományok területén működő egyik legjelentősebb európai folyóirat-indexelő rendszer. A Norwegian Centre for Research Data (NSD) által üzemeltetett adatbázis elsődleges célja a minőségi európai folyóiratok nemzetközi láthatóságának növelése. Az ERIH (European Reference Index for the Humanities) 2002-ben jött létre az Európai Tudományos Alapítvány (European Science Foundation, ESF) kezdeményezésére. Az eredeti rendszer hierarchikus rangsorolást alkalmazott, amelyben a folyóiratokat A, B és C kategóriákba sorolta. Ez a megközelítés azonban jelentős szakmai kritikát váltott ki, ami végül az ERIH átalakulásához vezetett. 2014-ben a rendszer ERIH PLUS néven újjászerveződött, és eltörölte a korábbi hierarchikus kategorizálást, egy befogadóbb, átláthatóbb modellt vezetve be.

Az ERIH PLUS ma egy befogadó (inclusive) indexelő rendszerként működik, amely nem rangsorol, hanem meghatározott minőségi kritériumok alapján listázza a folyóiratokat. A befogadás alapvető feltételei a következők: A folyóiratnak rendelkeznie kell működő lektorálási (peer-review) rendszerrel, amely biztosítja a publikált tanulmányok tudományos minőségét. Elengedhetetlen továbbá az érvényes ISSN szám megléte, amely a folyóirat nemzetközi azonosítását teszi lehetővé. A tartalmi követelmények között szerepel, hogy a lap humán- vagy társadalomtudományi

területen publikáljon tudományos tartalmakat. A folyóiratnak követnie kell az elfogadott publikációs etikai irányelveket, különös tekintettel a Committee on Publication Ethics (COPE) ajánlásaira. Végül, a nemzetközi hozzáférhetőség érdekében az ERIH PLUS megköveteli, hogy a folyóiratok angol nyelvű bibliográfiai adatokat – címetek, absztraktokat és kulcsszavakat – biztosítsanak.

Diszciplináris kategorizálás

Bár a hierarchikus rangsorolást eltörölték, az ERIH PLUS a folyóiratokat diszciplinák szerint strukturáltan kategorizálja. A nyelvtudomány (Linguistics) területén belül megkülönböztethetünk általános nyelvészeti (General Linguistics), alkalmazott nyelvészeti (Applied Linguistics), összehasonlító nyelvészeti (Comparative Linguistics), történeti nyelvészeti (Historical Linguistics), szociolingvisztikai (Sociolinguistics), pszicholingvisztikai (Psycholinguistics), valamint egyes nyelvek nyelvészetével foglalkozó (Specific languages) alkategóriákat. Az irodalomtudomány (Literary Studies) ugyancsak differenciált kategóriákkal rendelkezik, beleértve az általános irodalomtudományt (General Literary Studies), az összehasonlító irodalomtudományt (Comparative Literature), az irodalomelméletet (Literary Theory), valamint a nemzeti irodalmakat, például a magyar vagy szláv irodalmak kutatását.

A rendszer tudományometriai jelentősége

Az ERIH PLUS indexáltság több szempontból is kiemelt jelentőséggel bír. Európai pályázatok, köztük a Horizon Europe és más EU-s finanszírozási programok értékelési folyamataiban gyakran figyelembe veszik az ERIH PLUS-ban indexált publikációkat. Egyes nemzeti értékelési rendszerek, például Norvégiában vagy Lengyelországban, kifejezetten az ERIH PLUS adatbázist használják a kutatási teljesítmény mérésére. A magyar vagy ukrán folyóiratok számára az ERIH PLUS-ba való befogadás jelentős presztízsnövekedést és nemzetközi láthatóság-javulást eredményezhet. Különösen fontos alternatívát kínál azoknak a lapoknak, amelyek még nem jutottak be a Web of Science vagy a Scopus adatbázisokba, de törekednek a nemzetközi elismerésre.

A folyóiratok szerkesztői aktívan jelentkezhetnek az ERIH PLUS-ba. A folyamat a weboldalon történő regisztrációval kezdődik, majd a folyóirat részletes adatlapjának kitöltésével folytatódik, amely tartalmazza a szerkesztőbizottság összetételét és a peer-review folyamat pontos leírását. A jelentkezéshez csatolni kell releváns dokumentumokat, köztük minta cikkeket és szerkesztőségi irányelveket. A Norwegian Centre for Research Data szakértői értékelik a beadványt, és döntenek a befogadásról vagy elutasításról. Elutasítás esetén a folyóirat 12 hónap elteltével újra pályázhat.

Az adatbázis használata és elérhetősége

Az ERIH PLUS adatbázis ingyenesen elérhető és többféle keresési lehetőséget kínál. A folyóiratok címük, ISSN számuk vagy kiadójuk alapján kereshetők, de böngészhetünk diszciplinák szerint is, ami lehetővé teszi egy adott tudományterület összes indexált folyóiratának áttekintését. Az adatbázis földrajzi szűrési lehetőséget is biztosít, így könnyen előállíthatók például a magyar vagy ukrán folyóiratok listái.

Fontos hangsúlyozni, hogy az ERIH PLUS nem alternatívája, hanem kiegészítője a nagy nemzetközi adatbázisoknak. Míg az ERIH PLUS kifejezetten a humán tudományokra fókuszál európai perspektívából, addig a Scopus és a Web of Science multidiszciplináris, globális lefedettséget biztosít. Az ERIH PLUS nem alkalmaz rangsorolást és nem szolgáltat citációs adatokat, szemben a Scopus kvartilis-rendszerével vagy a Web of Science Journal Impact Factorával. Ugyanakkor a befogadási kritériumai kevésbé szigorúak, ami könnyebb hozzáférést jelent különösen a regionális vagy nemzeti jelentőségű folyóiratok számára. Az ideális helyzet, ha egy folyóirat mind az ERIH PLUS-ban, mind a Scopusban vagy a Web of Science-ben indexált, hiszen így széles körű nemzetközi láthatóságot és elismerést érhet el.

Index Copernicus

Az Index Copernicus (IC) lengyel eredetű nemzetközi tudományos adatbázis, amely elsősorban közép- és kelet-európai folyóiratokra specializálódott. Az Index Copernicus International (ICI) által üzemeltetett platform több modult integrál, amelyek közül a legfontosabbak a Journal Master List és az ICI Journals Master List. Az Index Copernicus 1999-ben jött létre azzal a kifejezett céllal, hogy növelje a kelet- és közép-európai tudományos publikációk nemzetközi láthatóságát és hozzáférhetőségét. A platform különösen népszerűvé vált Lengyelországban, Romániában, Ukrajnában, és bizonyos mértékig Magyarországon is, ahol a tudományos közösség értékeli a regionális folyóiratok számára kínált lehetőségeket.

Az Index Copernicus saját folyóirat-értékelési mutatót fejlesztett ki, az Index Copernicus Value-t (ICV), amely komplexen, több szempont alapján értékeli a folyóiratokat. Az értékelés figyelembe veszi a folyóirat nemzetközi jellegét, amelyet a szerkesztőbizottság összetétele és a szerzők földrajzi diverzitása alapján mér. Fontos kritérium a publikációs szabályszerűség és rendszeresség, valamint az online hozzáférhetőség minősége. Az értékelés része a peer-review folyamat működése, az idézettségi adatok elemzése – amennyiben ezek elérhetők –, valamint a publikációs és kutatásetikai standardok betartása. Az ICV értéke 0 és 100 között mozog, ahol a magasabb érték magasabb minőséget jelez.

Az Index Copernicus megítélése a tudományos közösségben

Az Index Copernicus használata ellentmondásos megítélésű a tudományos közösségben, és értékelése szempontjából érdemes mérlegelni mind az előnyeit, mind a korlátait. A platform pozitívumai közé tartozik a széles lefedettség a közép-kelet-európai régióban, amely régióban a nagy nemzetközi adatbázisok gyakran alulreprezentálják a helyi folyóiratokat. Az Index Copernicus ingyenesen hozzáférhető, ami demokratizálja a tudományos információkhoz való hozzáférést. A befogadási folyamat viszonylag gyors, és a platform támogatja a feltörekvő folyóiratokat, amelyek még nem érik el a szigorúbb nemzetközi adatbázisok kritériumait.

Ugyanakkor jelentős kritikák is érik a rendszert. A minőségellenőrzés kevésbé szigorú, mint a Web of Science vagy a Scopus esetében, ami kérdésessé teheti egyes

indexált folyóiratok tudományos színvonalát. Az ICV mutató nem vált széles körben elfogadott tudományometriai indikátorra a nemzetközi tudományos értékelésben. Problematikus, hogy egyes predátor jellegű folyóiratok is bekerültek a listára, ami csökkenti a platform hitelességét. Továbbá az Index Copernicus nem tartalmaz átfogó citációs adatbázist, így a tényleges tudományos hatás mérésére kevésbé alkalmas.

Fontos hangsúlyozni, hogy az Index Copernicus indexáltság nem helyettesíti a Scopus vagy a Web of Science indexáltságot. Bár egyes országokban, például Lengyelországban korábban túlértékelték az Index Copernicus szerepét, mára a legtöbb nemzeti és nemzetközi értékelési rendszer egyértelműen a Web of Science és Scopus adatbázisokat preferálja.

Az Index Copernicus mégis releváns lehet bizonyos kontextusokban. Feltörekvő folyóiratok számára átmeneti lépést jelenthet a Scopus vagy Web of Science felé vezető úton, lehetővé téve a minőségfejlesztés fokozatos megvalósítását. Alkalmas továbbá a regionális láthatóság növelésére, különösen a közép-kelet-európai tudományos térségben. A Kárpát-medencei és kelet-európai kutatások megjelenítésére kiváló platformot biztosít, ahol a nyelvi és kulturális sajátosságok miatt a globális adatbázisok kevésbé hatékonyak.

Az Index Copernicus adatbázis az indexcopernicus.com weboldalon érhető el. A keresési funkciók hasonlóak a többi tudományos adatbázishoz: a folyóiratok neve, ISSN száma vagy tárgykör alapján kereshetünk. Az adatbázis böngészése ingyenes, ami széles körű hozzáférést biztosít a kutatók és szerkesztőségek számára egyaránt.

IAC "Українська наукова періодика" (Ukrán Tudományos Periodikák Információs Rendszere)

Az Інформаційно-аналітична система "Українська наукова періодика" (IAC УНП, azaz Információs-Analitikai Rendszer „Ukrán Tudományos Periodikák”) Ukrajna nemzeti tudományos folyóirat-nyilvántartó és értékelési rendszere, amelyet a V. I. Vernadsky Nemzeti Könyvtár üzemeltet. Ez a platform képezi az ukrán tudományos folyóiratok központi adatbázisát és minőségbiztosítási rendszerét.

Az IAC УНП 2016-ban indult azzal a céllal, hogy átfogó keretrendszert biztosítson az ukrán tudományos publikációs tevékenység számára. A rendszer több alapvető funkciót lát el: nyilvántartja az összes ukrán tudományos folyóiratot, kategorizálja őket minőségi szempontok alapján „A” és „B” kategóriákba, ellenőrzi a minőségi kritériumok teljesítését, méri az ukrán tudományos publikációs teljesítményt, valamint biztosítja a kapcsolódást a nemzetközi adatbázisokhoz. A *постанова КМУ № 167* (az ukrán Miniszteri Kabinet 2019. február 27-i 167. számú rendelete) értelmében az ukrán folyóiratokat két fő kategóriába sorolják, amelyek jelentősen eltérő minőségi követelményeket támasztanak és különböző presztízst biztosítanak.

Az „A” kategória (Категорія "А")

Az „A” kategóriába azok a folyóiratok tartoznak, amelyek legalább egy vezető nemzetközi tudományos adatbázisban indexáltak. Konkrétan ide sorolhatók azok a

lapok, amelyek a Web of Science Core Collection-ben indexáltak, vagy amelyek a Scopus adatbázisban szerepelnek, vagy – a humán- és társadalomtudományok esetében – amelyek az ERIH PLUS-ban megtalálhatók. Ez a kategória tehát a nemzetközi elismerést elnyert, magas színvonalú folyóiratokat foglalja magában.

A „B” kategória (Категорія "Б")

A „B” kategóriába azok az ukrán folyóiratok tartoznak, amelyek megfelelnek a Наказ МОН України № 1111 (az ukrán Oktatási és Tudományos Minisztérium 2017-es 1111. számú rendelete) követelményeinek, rendszeresen megjelennek, peer-review folyamatot alkalmaznak, angol nyelvű metaadatokkal rendelkeznek, és követik az elfogadott publikációs etikai standardokat, különösen a Committee on Publication Ethics (COPE) irányelveit. Ezek a folyóiratok azonban még nem kerültek be a nagy nemzetközi adatbázisokba, de törekednek a minőségi fejlődésre és a nemzetközi elismerés elnyerésére. A Наказ МОН України № 1111 rendelet részletes és szigorú követelményrendszert határoz meg, amely három fő területet ölel fel.

A formai követelmények között szerepel az érvényes ISSN szám megléte, minden publikált cikk számára Digital Object Identifier (DOI) biztosítása, teljes körű online hozzáférhetőség, valamint a rendszeres megjelenés, minimum évi négy szám kiadásával. Ezek a követelmények biztosítják a folyóirat nemzetközi azonosíthatóságát és hozzáférhetőségét.

A tartalmi követelmények között megtalálható a kettős vak lektorálás (double-blind peer review) rendszerének alkalmazása, amely garantálja a tudományos objektivitást. Elengedhetetlen a nemzetközi szerkesztőbizottság működtetése legalább három külföldi taggal, amely biztosítja a nemzetközi perspektívát. Minden cikkhez angol nyelvű címet, absztraktot és kulcsszavakat kell biztosítani, valamint minden szerző esetében pontosan jelölni kell az intézményi affiliációt, ami az átláthatóság és nemzetközi összehasonlíthatóság alapvető feltétele.

Az etikai követelmények különösen szigorúak. A folyóiratoknak működtetniük kell plágiumellenőrző rendszert, és legalább 25%-os egyezés esetén el kell utasítaniuk a kéziratot. Az összeférhetlenségi nyilatkozatok használata kötelező, valamint világos visszavonási szabállyal (retraction policy) kell rendelkezniük a tudományos integritás biztosítása érdekében.

A rendszer használata és hozzáférhetősége

Az IAC УНП rendszer az uran.science.gov.ua weboldalon érhető el. A platform több keresési és ellenőrzési funkciót biztosít: a folyóiratok kereshetők cím, ISSN szám vagy kategória szerint, ellenőrizhetők a különböző követelmények teljesítése, valamint nyomon követhetők a besorolási döntések és változások.

Az IAC УНП kategorizálás közvetlenül és jelentősen befolyásolja az ukrán kutatók karrierjét. A PhD fokozat védéséhez minimum három publikáció szükséges „A” vagy „B” kategóriás folyóiratban, ami alapvető követelményt jelent a doktori képzésben. A habilitációhoz (доктор наук, azaz doktor nauk tudományos fokozat) magasabb számú „A” kategóriás publikáció szükséges, amely a kutatói kiválóságot

hivatott biztosítani. Az egyetemi finanszírozást is részben az intézmények „A” kategóriás publikációinak száma alapján határozzák meg, ami ösztönzi az intézményeket a minőségi kutatásra. Az állami kutatási pályázatoknál, különösen a МОН України (Oktatási és Tudományos Minisztérium) pályázatainál, jelentős előnyt jelent az „A” kategóriás publikációk megléte.

Az ukrán tudományos publikációs rendszer számos kihívással néz szembe. Jelenleg kevés ukrán nyelvészeti folyóirat éri el a Scopus vagy Web of Science indexáltságot, ami korlátozza az „A” kategóriás publikációs lehetőségeket. A nyelvi korlát is jelentős probléma, mivel az ukrán nyelvű kutatások nehezen jutnak be a nemzetközi adatbázisokba, amelyek elsősorban angol nyelvű tartalmat preferálnak. A folyóiratok nem mindig rendelkeznek megfelelő finanszírozással a nemzetközi standardok teljesítéséhez, például a DOI rendszer működtetéséhez vagy az angol nyelvű fordítások elkészítéséhez. A 2022-es orosz invázió óta különösen súlyos problémaként jelentkezik, hogy számos folyóirat küzd a rendszeres megjelenéssel, ami alapvetően veszélyezteti a kategóriába sorolást és a tudományos kommunikáció folytonosságát.

OUCI (Open Ukrainian Citation Index)

Az Open Ukrainian Citation Index (OUCI) egy viszonylag új kezdeményezés, amely 2018-ban indult azzal a céllal, hogy az ukrán tudományos publikációk citációs adatbázisát hozza létre, hasonlóan a Web of Science vagy a Scopus működéséhez, de kifejezetten ukrán fókusszal és az ukrán tudományos közösség igényeihez igazodva.

Az OUCI projekt alapvető céljai között szerepel az ukrán tudományos folyóiratok citációs hálózatának átfogó feltérképezése, amely lehetővé teszi az ukrán tudományos diskurzus belső dinamikájának megértését. A kezdeményezés törekszik az ukrán nyelvű publikációk nemzetközi és hazai láthatóvá tételére, különös tekintettel azokra a kutatásokra, amelyek a nagy nemzetközi adatbázisokban alulreprezentáltak. Fontos célkitűzés a nemzeti h-index és impakt faktor számítása ukrán folyóiratokra, ami lehetővé tenné az ukrán periodikák tudományos hatásának objektív mérését. Végül az OUCI alternatívát kíván nyújtani a nemzetközi adatbázisokhoz, különösen olyan területeken, ahol a nyelvi és tematikai sajátosságok miatt a globális rendszerek kevésbé hatékonyak. Az OUCI adatbázis működése több komponensre épül. A rendszer szisztematikusan gyűjti az ukrán folyóiratokban megjelent cikkek referencialistáit, amely a citációs elemzés alapját képezi. Ezekből az adatokból komplex hivatkozási hálózatot épít fel, amely láthatóvá teszi a tudományos közösség belső kapcsolatrendszerét és a kutatási témák időbeli fejlődését. A rendszer különböző citációs mutatókat számol, beleértve a szerzői h-indexet és az összesített citációk számát, valamint részletes szerzői és intézményi profilokat hoz létre, amelyek átfogó képet adnak az ukrán tudományos teljesítményről.

Az OUCI jelenleg kísérleti fázisban van, és lefedettsége még korlátozott. A kezdeményezés nem vált széles körben elfogadott eszközzé, ami több tényezőre vezethető vissza. A részleges lefedettség problémája abból fakad, hogy nem minden

ukrán folyóirat vesz részt aktívan a projektben, ami fragmentálja az adatbázist. Jelentős technikai kihívások merülnek fel az automatizálás, az adattisztítás és a konzisztens metaadat-kezelés terén. A finanszírozási nehézségek akadályozzák a rendszer technológiai fejlesztését és bővítését. Ezen túlmenően a tudományos közösség egy része szkeptikus a „nemzeti citációs index” koncepciójával szemben, aggályokat fogalmazva meg a potenciális izoláció és a nemzetközi standardoktól való eltérés veszélyével kapcsolatban.

Hasonló kezdeményezések más országokban – például a lengyel Polish Scholarly Bibliography – változó sikerrel működnek, ami tanulságokkal szolgálhat az OUCI számára. Az OUCI akkor lehet igazán sikeres, ha széles körű intézményi támogatást kap az ukrán egyetemektől és kutatóintézetektől, amelyek aktívan használják és táplálják az adatbázist. Fontos, hogy a rendszer integrálódjon a nemzeti értékelési rendszerbe, vagyis az IAC YHP kategorizálási folyamatával összekapcsolódva hivatalos elismerést nyerjen. Az interoperabilitás biztosítása a nemzetközi adatbázisokkal elengedhetetlen a tudományos elszigetelődés elkerülése érdekében. Végül a projekt hosszú távú hitelességéhez megfelelő minőségellenőrzési mechanizmusok megvalósítása szükséges, amelyek garantálják az adatok pontosságát és megbízhatóságát.

Az ukrán filológusok számára az OUCI különösen fontos szerepet játszhat, mivel az ukrán nyelvészeti és irodalomtudományi kutatások jelentős része ukrán nyelven folyik, ami természetes a nemzeti kultúra és nyelv vizsgálata során. Ezek a munkák gyakran nem láthatók a Web of Science vagy Scopus adatbázisokban, ami alulértékeli az ukrán filológiai kutatások tényleges tudományos hatását. Egy jól működő OUCI hatékonyan dokumentálhatná az ukrán nyelvű tudományos diskurzust, láthatóvá téve a kutatási hálózatokat, a befolyásos műveket és a tudományterületi trendeket. Ugyanakkor alapvető fontosságú, hogy az OUCI ne helyettesítse, hanem kiegészítse a nemzetközi törekvéseket. A nemzeti citációs index célja nem a tudományos izoláció, hanem az ukrán nyelvű kutatások jobb dokumentálása és értékelése, miközben az ukrán kutatók továbbra is törekednek a nemzetközi folyóiratokban való publikálásra és a globális tudományos diskurzusban való részvétellel.

Adatbázis-használati stratégiák különböző kutatói csoportok számára

A magyar és ukrán filológusok számára differenciált adatbázis-használati stratégia ajánlott, amely figyelembe veszi az egyes kutatói közösségek sajátos igényeit és a nemzeti tudományos értékelési rendszerek követelményeit.

A magyarországi kutatók számára az MTMT használata kötelező, mivel minden magyar állampolgár vagy magyar intézményben dolgozó kutató tudományos teljesítményének hivatalos nyilvántartása. A MATARKA nélkülözhetetlen a szakirodalmi tájékozódáshoz magyar folyóiratokban, különösen a humán tudományok területén. Az ERIH PLUS indexált lapokban való publikálás erősen ajánlott, mivel növeli a kutatások európai láthatóságát és elismertségét. A Web of Science és Scopus

adatbázisokban való jelenlét a nemzetközi láthatósághoz elengedhetetlen, különösen a karrierfejlődés és a nemzetközi pályázatok szempontjából.

Az ukrainai kutatók számára az IAC „Українська наукова періодика” használata kötelező, mivel ez képezi az ukrán tudományos értékelési rendszer alapját és közvetlenül befolyásolja a karrierlehetőségeket. A Scopus vagy Web of Science adatbázisokban való publikálás szükséges az „A” kategóriás státusz eléréséhez, ami jelentős előnyöket biztosít. Az ERIH PLUS a humán tudományokban elfogadott alternatívát kínál, különösen azoknak, akik európai kontextusban kívánnak érvényesülni. Az Index Copernicus kiegészítő jelleggel használható, de nem tekinthető elsődleges célnak a tudományos karrierépítésben.

A kárpátaljai magyar kutatók, különösen a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem munkatársai, komplex többirányú stratégiát igényelnek. Az MTMT használata indokolt, ha magyar tudományos kapcsolatok, magyarországi pályázatok vagy együttműködések szempontjából releváns, ami megerősíti a magyar tudományos közösséghez való tartozást. Az IAC VHI rendszer használata ukrainai érvényesüléshez kötelező, mivel ez határozza meg az intézményi akkreditációt és a kutatói előmenetelt. A MATARKA hozzájárulhat a magyar nyelvű kutatások láthatóságához és a szélesebb magyar nyelvű tudományos közösséggel való kapcsolattartáshoz. A Scopus vagy Web of Science adatbázisokban való publikálás biztosítja a nemzetközi láthatóságot és a mindkét országban elismert tudományos teljesítményt. Ez a többirányú megközelítés tükrözi a kárpátaljai magyar kutatók egyedülálló helyzetét, akik egyszerre két nemzeti tudományos rendszerben és a nemzetközi tudományos térben is jelen kívánnak lenni, ami különleges kihívásokat, de egyúttal gazdag lehetőségeket is kínál a tudományos együttműködések és a kulturális közvetítés terén.

A NYÍLT HOZZÁFÉRÉS (OPEN ACCESS) A TUDOMÁNYOS PUBLIKÁLÁSBAN

A nyílt hozzáférés (Open Access, OA) mozgalma az elmúlt két évtized egyik legjelentősebb változását hozta a tudományos kommunikációban. Az OA alapelve szerint a tudományos eredmények szabadon, jogi, pénzügyi és technikai korlátozások nélkül elérhetők legyenek mindenki számára az interneten.

A hagyományos tudományos publikálási modell az 1990-es évekre paradox helyzetet teremtett: a közpénzből finanszírozott kutatók állami támogatással végzik munkájukat, ingyen írják meg és lektorálják a cikkeket, majd az egyetemek – szintén közpénzből – előfizetnek a folyóiratokra, hogy hozzáférjenek az általuk létrehozott tudáshoz. Ez a helyzet az úgynevezett „folyóirat-válságban” (*serials crisis*) vált nyilvánvalóvá, amikor az előfizetési díjak olyan mértékben emelkedtek (évente 8–10%-kal), hogy még a jómódú intézmények sem tudták fenntartani az előfizetéseket (Bergstrom & Bergstrom, 2004). Egyes élvonalbeli természettudományos folyóiratok éves előfizetési díja meghaladta a 20 000 dollárt, ami kisebb kelet-európai egyetemek költségvetéséből aránytalanul nagy tételt jelentett.

A nyílt hozzáférés mozgalmanak formális kezdetét a Budapest Open Access Initiative (BOAI, 2002) jelentette, amely megfogalmazta az OA definícióját: „Nyílt hozzáféréseken azt értjük, hogy ezek az irodalmak szabadon hozzáférhetők a nyilvános interneten, bárki olvashatja, letöltheti, másolhatja, terjesztheti, kinyomtathatja, kereshet bennük, vagy linkelheti a cikkek teljes szövegét [...] anélkül, hogy pénzügyi, jogi vagy technikai akadályokba ütközne, a szerzői jog tiszteletben tartásán túl” (Chan et al., 2002). További mérföldkövek voltak a Bethesda Statement on Open Access Publishing (2003), amely a biomedikai területre fókuszált, valamint a Berlin Declaration on Open Access (2003), amelyhez európai tudományos intézmények csatlakoztak. A legradikálisabb kezdeményezés a Plan S (2018), amely európai kutatási alapok konzorciumának kezdeményezésére született, és előírja, hogy a tagállamok által támogatott kutatások eredményeit azonnali, teljes nyílt hozzáféréssel kell publikálni.

A nyílt hozzáférés típusai

Az OA publikálásnak több modellje alakult ki, amelyeket hagyományosan színekkel jelölnek.

- **Arany nyílt hozzáférés (Gold Open Access):** Az arany OA esetében a cikk azonnal, publikáláskor nyílt hozzáféréssel jelenik meg a kiadó oldalán. Finanszírozási modellje az Article Processing Charge (APC): a szerző, intézménye vagy pályázati forrása fizet a publikálásért, cserébe a cikk ingyenesen hozzáférhető. Az APC-díjak jelentős szórást mutatnak: multidiszciplináris lapok esetében 1500–3000 dollár között mozognak, de egyes presztízses természettudományos folyóiratoknál elérik a 10 000 dollárt is. Az arany OA előnye az azonnali, teljes hozzáférés liberális használati feltételekkel (általában Creative Commons licencekkel), hátránya azonban az APC-költségek terhe, amely különösen nehéz alacsony jövedelmű országok kutatói számára.

Számos kiadó azonban kedvezményt vagy teljes díjmentességet biztosít: például a PLOS teljes díjmentességet ad 83 országban, beleértve Ukrajnát is.

- **Zöld nyílt hozzáférés (Green Open Access):** A zöld OA esetében a cikk hagyományos, előfizetéses folyóiratban jelenik meg, de a szerző párhuzamosan feltölti egy nyílt repozitóriumba. Három verzió-típust különböztetünk meg: a *pre-print* (elküldött verzió), a *post-print* (elfogadott, de még nem kiadói formátumú verzió) és a *publisher's version* (végleges kiadói verzió). Sok kiadó úgynevezett embargó periódust alkalmaz (jellemzően 6–24 hónap), amely alatt a cikk nem lehet nyíltan elérhető. A repozitóriumok lehetnek tárgykör alapúak (például LingBuzz nyelvészeti preprintekhez, PhilArchive filozófiai munkákhoz) vagy intézményi alapúak. Magyarországon az EPA (Elektronikus Periodika Archívum) és a REAL (Repository of the Library of the Hungarian Academy of Sciences) jelentik a fő intézményi repozitóriumokat. A zöld OA előnye, hogy ingyenes a szerző számára, és lehetővé teszi, hogy hagyományos, magas presztízsű folyóiratban publikáljon, miközben nyílt hozzáférést is biztosít. Hátránya a bonyolultság és az alacsony megfelelési arány (*compliance*): a kutatók gyakran elfelejtik feltölteni munkáikat a repozitóriumokba.

- **Hibrid nyílt hozzáférés (Hybrid Open Access):** A hibrid modellben egy hagyományos előfizetéses folyóiratban a szerző fizethet azért, hogy az ő cikke nyílt hozzáféréssé legyen, miközben a folyóirat többi cikke előfizetéses marad. Ezt a modellt éles kritika érte az úgynevezett *double dipping* (dupla bevétel) miatt: a kiadók egyszerre kapnak előfizetési díjat az egyetemektől és APC-t egyes szerzőktől, anélkül hogy az előfizetési díjat csökkentenék. A Plan S ezért tiltja a hibrid OA-ba való befektetést.

- **Bronz nyílt hozzáférés (Bronze Open Access):** A bronz OA esetében a cikk szabadon elérhető a kiadó oldalán, de nincs explicit nyílt licenc (például Creative Commons), és nem garantált a hosszú távú hozzáférés. Ez nem valódi OA, mert nincs jogi garancia a tartós hozzáférésre – a kiadó bármikor előfizeteskötelessé teheti a tartalmat.

- **Gyémánt/Platina nyílt hozzáférés (Diamond/Platinum Open Access):** A gyémánt OA teljesen ingyenes: sem az olvasó, sem a szerző nem fizet. A kiadási költségeket intézmények, tudományos társaságok, pályázatok vagy önkéntesek fedezik. Nyelvészeti példák: *Glossa: a journal of general linguistics* (platina OA, Scopus és Web of Science indexált, 0 dollár APC), *Laboratory Phonology* (Language Science Press kiadásában, gyémánt OA). A gyémánt OA különösen alkalmas a humán tudományokra, ahol alacsonyabbak a technikai költségek, erős a tudományos társaságok hagyománya, és több évszázados hagyománya van a közösségi szerkesztésnek és lektorálásnak. Kihívása a hosszú távú fenntarthatóság biztosítása stabil finanszírozás nélkül.

Creative Commons licenck

Az OA publikációk jogilag Creative Commons (CC) licencekkel szabályozzák a felhasználást. A legfontosabb típusok:

- **CC BY (Attribution):** Bármilyen felhasználást enged, akár kereskedelmi célra is, csak hivatkozás szükséges.

- **CC BY-SA** (ShareAlike): Származékos művek ugyanezen licenccel oszthatók meg.
- **CC BY-NC** (NonCommercial): Nem kereskedelmi felhasználást enged, de a „kereskedelmi” definíciója homályos lehet.
- **CC BY-ND** (NoDerivatives): Csak teljes, változatlan formában használható.

A CC BY-NC problematikus lehet, mivel nem egyértelmű, hogy például egy tandíjas egyetemi kurzuson való használat vagy tankönyvben való idézés kereskedelmi felhasználásnak minősül-e.

A nyílt hozzáférés előnyei

- **Nagyobb láthatóság és idézettség:** Számos kutatás kimutatta az úgynevezett *open access citation advantage* jelenségét: az OA cikkek átlagosan többet idézettek, mint az előfizetéses cikkek (Piwowar et al., 2018). A korai tanulmányok 2-3-szoros idézési előnyt találtak, míg az újabb metaanalízisek óvatosabban 10–30%-os előnyt mutatnak ki. Ennek okai: több kutató férheti hozzá, gyorsabban terjednek (preprinteken keresztül), könnyebben indexálhatók (Google Scholar), és oktatásban is felhasználhatók, ami későbbi idézéseket generál. Filológiai kontextusban ez különösen fontos: egy kárpátaljai magyar nyelvjárásokról szóló tanulmány, ha OA, elérhető a diaszpórában élő magyar kutatók számára (akiknek nincs intézményi hozzáférésük), nemzetközi szlavisztikai kutatók számára (akik nem fizetnek elő magyar folyóiratokra), és tanárképzős hallgatók számára is.

- **Társadalmi hatás és tudományszerűsítés:** Az OA publikációk nem csak más kutatók, hanem szélesebb közönség számára is elérhetők: tanárok, újságírók, döntéshozók és érdeklődő laikusok. Egy nyelvészeti cikk az ukrán–orosz kétnyelvűségről, amely OA-ban elérhető, felhasználható oktatási szakértők által nyelvi tervezéshez, újságírók hivatkozhatnak rá nyelvpolitikai cikkekben, és diákok referátumokhoz használhatják.

- **Méltányosság és tudásdemokrácia:** Az OA demokratizálja a tudást. A hagyományos modellben a gazdag országok egyetemei hozzáférnek mindenhez, míg az alacsonyabb jövedelmű országok intézményei alig férnek hozzá valamihez. Ha egy kárpátaljai kutató egy 42 dolláros cikket szeretne elolvasni, de havi fizetése 300–500 dollár, az aránytalanul drága. Az OA megszünteti ezt az egyenlőtlenséget.

- **Hosszú távú megőrzés:** Az OA tartalmak általában több helyen tárolódnak (repozitóriumok, archiválási rendszerek: LOCKSS, CLOCKSS, Portico), ami növeli a hosszú távú megőrzés esélyét. Az előfizetéses modellben, ha egy kiadó csődbe megy, a tartalom elveszhet.

A nyílt hozzáférés kihívásai:

- **Az APC-költségek problémája?** Az arany OA APC-modellje új egyenlőtlenségeket teremt: azok publikálhatnak, akiknek van pénzüik. Egy ukrán nyelvész számára egy 2000 dolláros APC megfizethetetlen lehet intézményi támogatás vagy pályázati forrás nélkül. Megoldási kísérletek: automatikus

díjmentesség alacsony jövedelmű országok kutatói számára, intézményi OA-alapok, *transformative agreements* (előfizetési díj átalakítása APC-költségekre).

- **Predátor folyóiratok:** Az APC-alapú modell lehetőséget teremtett az úgynevezett predátor (ragadozó) folyóiratok számára, amelyek pénzért bárkit publikálnak, peer-review nélkül vagy színlelt lektorálással. Ez a minőségbiztosítás komoly kihívása.

- **Szerzői jogok és licencek bonyolultsága:** Az OA világában a szerzőknek több döntést kell hozniuk: melyik CC-licencet válasszák, megtartják-e a szerzői jogokat, milyen verziókat tölthetnek fel. Ez bonyolultabb, mint a hagyományos modell egyszerű szerzői jog átruházása.

Nyílt hozzáférés a filológiában

A filológiai területen számos minőségi OA folyóirat működik. Nyelvészeti példák: *Glossa* (platina OA, Scopus/WoS), *Laboratory Phonology* (gyémánt OA), *Open Linguistics* (arany OA, 600 euró APC, Scopus/ERIH PLUS). Magyar nyelvű források közül az EPA-ban számos folyóirat archívuma nyíltan elérhető, az ukrán nyelvű források között pedig a *Закарпатські філологічні студії* is nyílt hozzáféréssel publikálhat, ha az intézmény OA-politikát alkalmaz. Az OA könyvek (*OA monographs*) egyre inkább terjednek. A Language Science Press nyelvészeti monográfiákat ad ki gyémánt OA-modellben: ingyenesen letölthetők PDF-ben, de megvásárolható nyomtatott verzió is. Egy OA könyv kiadási költsége (book-APC) 5000–15 000 euró lehet, amit pályázati, intézményi támogatással vagy közösségi finanszírozással lehet fedezni. A nyelvészetben a preprint kultúra is terjed. A LingBuzz (lingbuzz.net) nyelvészeti preprint szerver lehetővé teszi, hogy kutatók feltöltsék munkáikat még lektorálás előtt, korai visszajelzést kapjanak, prioritást biztosítsanak, és idézhető DOI-val rendelkezzenek.

Intézményi és nemzeti OA-politikák

Magyarországon a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) pályázataiból támogatott kutatásokat kötelező OA módon publikálni (zöld vagy arany OA), legfeljebb 12 hónapos embargóval. Az MTA 2012-ben fogadott el OA-politikát, amely ösztönzi (de nem kötelezi) az MTA-támogatással készült kutatások OA-publikálását. Ukrajnában 2017-ben törvény született a közpénzből finanszírozott kutatások nyílt hozzáférhetővé tételéről. A Міністерство освіти і науки України ösztönzi az ukrán folyóiratok OA-átállítását, intézményi repozitóriumok létrehozását és a Creative Commons licencek használatát. Kihívások: korlátozott finanszírozás, technikai infrastruktúra hiányosságai. Lehetőségek: EU-támogatások (Horizon Europe OA-követelménye), nemzetközi együttműködések.

A **Plan S** (2018) radikális követelménye, hogy 2025-től minden támogatott kutatás eredményét azonnal, teljes nyílt hozzáféréssel kell publikálni. Tíz alapelve között szerepel a teljes és azonnali OA, a hibrid OA támogatásának tilalma, valamint

az APC-k transzparenciája és ésszerűsége. Kritikái: eurocentrista megközelítés, az APC-terhelés továbbra is probléma, szűkíti a publikációs lehetőségeket.

Fiatal kutatóknak ajánlott megismerni a szakterületük OA-lehetőségeit, ellenőrizni az intézményi támogatást, használni a repozitóriumokat (figyelve az embargó periódusokra), választani megfelelő licencet (alapértelmezetten CC BY), és összekapcsolni ORCID-jukat a repozitóriumokkal.

Folyóirat-szerkesztőknek (különösen magyar/ukrán filológiai lapok esetében) érdemes megfontolni az OA-átállást, mivel a gyémánt/platina modell intézményi vagy társasági támogatással fenntartható. Regisztráció a Directory of Open Access Journals (DOAJ) adatbázisban növeli a láthatóságot, a DOI-használat az idézhetőséget, és Creative Commons licenck alkalmazása egyértelműsíti a felhasználási feltételeket.

Az OA térnyerése visszafordíthatatlan. A következő években várható a teljes átállás legalább a közfinanszírozású kutatásokban, a gyémánt/platina OA térnyerése a humán tudományokban, a preprint kultúra elterjedése, az OA-könyvek reneszánsza, valamint új minőségbiztosítási modellek (post-publication peer review, open peer review) megjelenése. A filológia számára az OA különösen előnyös: kis létszámú kutatói közösségek (magyar, ukrán nyelvészek) globálisan elérhetőek lesznek, nyelvi akadályok csökkennek, és a társadalmi hatás növekszik.

A PREDÁTOR (RAGADOZÓ) FOLYÓIRATOK

A predátor (ragadozó) folyóiratok a 21. századi tudományos kommunikáció egyik legsúlyosabb integritási problémáját jelentik. Grudniewicz és munkatársai (2019) konszenzusos definíciója szerint ezek olyan tudományosnak látszó periodikák, amelyek elsődleges célja a pénzszerzés a szerzőktől article processing charge (APC) formájában, miközben nem biztosítják a tudományos publikálás alapvető minőségi standardjait, különösen a szigorú és független szakmai lektorálást.

A „predátor” (predatory) megnevezés Jeffrey Beall amerikai könyvtárostól származik, aki 2008-ban kezdte szisztematikusan dokumentálni ezeket a folyóiratokat személyes blogján. Beall (2012) hangsúlyozta, hogy ezek a kiadók szó szerint „zsákmányolják” (prey on) a tapasztalatlan, publikálási nyomás alatt álló kutatókat, akiknek sürgősen szükségük van publikációkra karrierjük előrehaladásához. A jelenség a nyílt hozzáférés arany modelljének 2000-es évek végi elterjedésével párhuzamosan bontakozott ki: míg a legitim OA-modellben az APC fejében valódi peer-review és minőségi publikáció garantált, addig a predátor modellben a fizetés után bármi publikálódik, színlelt vagy hiányzó minőségellenőrzéssel.

A 2010-es évekre a probléma világméretűvé vált. Shaghaei és munkatársai (2018) becslése szerint 8000–10 000 predátor folyóirat működik, évente több mint 400 000 cikkel, ami globálisan körülbelül 75 millió dolláros iparágat jelent. A predátor kiadók földrajzilag elsősorban Indiában, Pakisztánban, Nigériában és Indonéziában koncentrálnak, de az elmúlt években egyre több kelet-európai predátor kiadó is megjelent, amelyek részben a régió kutatóinak nyelvi és pénzügyi nehézségeit használják ki.

A predátor folyóiratok azonosító jellemzői

A predátor folyóiratok azonosítása nem mindig egyszerű, mivel gyakran utánozzák a legitim folyóiratok külső megjelenését. Egyetlen jellemző még nem bizonyított, de több gyanús jel együttes jelenléte egyértelműen figyelmeztető.

- **Hiányzó vagy színlelt peer-review.** A predátor folyóiratok legfőbb ismertetőjegye, hogy vagy egyáltalán nincs lektorálás, vagy csak felületes, néhány napos „review” folyamat zajlik. A valódi peer-review általában minimum 4–8 hetet, de gyakran 3–6 hónapot vesz igénybe. Ha egy folyóirat 48–72 órán belül elfogadja a kéziratot revízió nélkül, az rendkívül gyanús. Ezt több „csapdaművelettel” (sting operation) is bizonyították. Bohannon (2013) szándékosan hibás, tudománytalan cikket küldött 304 OA folyóiratnak, amelyből 157 (52%) elfogadta publikálásra – köztük számos predátor lap. Neuroskeptic (2016) számítógéppel generált értelmetlen szöveget küldött be, amelyet 9 predátor folyóirat elfogadott. A talán legabszurdabb eset a „Get me off your fucking mailing list” című, csak ezt a mondatot ismételtető viccből készült cikk volt, amelyet egy predátor konferenciakötet elfogadott és publikált (2005).

- **Abszurd multidiszciplinaritás.** A predátor folyóiratok gyakran tudományterületek lehetetlenül széles spektrumát ölelik fel egyetlen folyóiratban. Például egyes „nemzetközi kutatási folyóiratok” egyidejűleg foglalkoznak nukleáris fizikával, klinikai medicinával, mezőgazdasággal, irodalomtudománnyal, nyelvészettel és informatikával. Ez szakmailag lehetetlen: egyetlen szerkesztőbizottság nem rendelkezhet valódi szaktudással ilyen széles körben.

- **Fiktív vagy megtévesztő szerkesztőbizottság.** A predátor kiadók gyakran kitalált neveket használnak, vagy valódi kutatók nevét engedély nélkül tüntetik fel szerkesztőbizottsági tagként. Cyril Schneider francia kutató 2016-ban felfedezte, hogy neve 25 predátor folyóirat szerkesztőbizottságában szerepel, anélkül hogy bármikor is megkérdezték volna tőle. A 2017-es Anna O. Szust-kísérlet is illusztratív: lengyel kutatók egy teljesen fiktív tudóst (akinek neve lengyelül „csalást” jelent) hoztak létre, és emailben jelentkeztek szerkesztőbizottsági tagságra. 48 folyóirat (13%) gond nélkül felvette a nem létező személyt (Sorokowski et al., 2017).

- **Nyelvi és grammatikai hibák.** A predátor kiadók meghívóleveleiben és weboldalain gyakran feltűnő nyelvi hibák találhatók. Egy jellemző példa: „Dear Esteemed Researcher, We have find your profile very match to our journal. Kindly you submit your research to us. We are offering 40% discount on publication fee for limited time only!” A hibák („have find” helyett „have found”, „very match” helytelen használata) azonnal leleplezik a nem szakszerű működést.

- **Agresszív marketing és spam-üzenetek.** A predátor folyóiratok rendszeresen küldenek kéretlen emaileket generikus megszólítással („Esteemed Researcher”), sürgős határidőkkel („Submit by this week!”), garantált gyors publikálással („Published in 7 days!”) és túlzott kedvezményekkel („50% discount if you submit now!”). Ezek az üzenetek manipulatív nyomásgyakorlást alkalmaznak.

A predátor folyóiratok technikai és formai jellemzői

- **Gyenge minőségű weboldal.** Amatőr design, elcsúszott elemek, törött linkek, sablonszerű tartalom és a biztonságos HTTPS-kapcsolat hiánya mind gyanús jelek.

- **Hamis vagy megtévesztő indexáltság.** Sok predátor folyóirat azt állítja, hogy a Web of Science-ben vagy Scopusban indexált, ami egyszerűen ellenőrizhető a hivatalos forrásokon (mjl.clarivate.com, scopus.com/sources). Ha a folyóirat neve nem található ezeken az oldalakon, a hivatkozás hamis.

- **Kitalált impakt faktorok.** Mivel a valódi Impact Factor (JCR) elérhetetlen számukra, a predátor kiadók saját vagy harmadik fél által kitalált „impakt faktorokat” használnak: Global Impact Factor (GIF), Universal Impact Factor (UIF), vagy egyszerűen „self-calculated IF”. Ezek az értékek tudománymetriailag értéktelenek, nem elismertek. Ha egy ismeretlen folyóirat állítólagos impakt faktora 8,92, ami az adott tudományterületen a top 1%-ot jelentené, az nyilvánvalóan hamis állítás.

- **Irreális APC-díjak.** Vagy túl magasak (3000–5000 dollár presztízs nélküli lapoknál), vagy gyanúsán alacsonyak (50–100 dollár), gyakran rejtett további

költségekkel. A legitim OA folyóiratok APC-je jellemzően 500–2000 dollár között mozog, vagy 0 dollár gyémánt OA-modellben.

- **Fiktív társaságok és affiliációk.** Hangzatos, de nem létező szervezetekre hivatkoznak: „International Association of Advanced Research”, „European Academy of Sciences”. Ezek egyszerű internetes kereséssel leleplezhetők.

Felismerési eszközök és validációs források

Jeffrey Beall 2008 és 2017 között vezette a Beall's List of Predatory Journals and Publishers című online listát, amely több ezer gyanús kiadót és folyóiratot tartalmazott. A lista kritériumai objektív megfigyeléseken alapultak: hiányzó peer-review, hamis állítások, fiktív szerkesztőbizottság, agresszív marketing. 2017-ben azonban Beall jogi és intézményi nyomás alatt leállította a listát – spekulációk szerint predátor kiadók fenyegették meg perrel. A Beall-lista nem hivatalos másolatai továbbra is keringenek az interneten (bealllist.net), de használatuk óvatosságot igényel: nem naprakészek (2017 óta nem frissültek), néhány legitim OA folyóirat is tévesen szerepelhet rajta, és jogi státuszuk bizonytalan. A lista történeti értéke vitathatatlan – ráirányította a figyelmet a problémára –, de tudományos validációs eszközként ma már nem alkalmazható.

A Think. Check. Submit. nemzetközi kampány (thinkchecksubmit.org) egyszerű, háromszintű ellenőrzési listát kínál:

- **THINK (Gondolkodj):** Ismered ezt a folyóiratot? Olvastál már benne cikkeket? Kollégáid publikáltak-e benne?
- **CHECK (Ellenőriz):** Professzionális-e a weboldal? Könnyen található-e információ a folyóiratról és a kiadóról? Elismert intézményekből származnak-e a szerzők? Felismerhetők és elérhetők-e a szerkesztőbizottsági tagok? Egyértelmű-e a peer-review folyamat? Világosan fel van-e tüntetve az APC? Egyértelműek-e a szerzői jogok és licenckek?
- **SUBMIT (Nyújts be):** Ha minden kérdésre igennel tudunk válaszolni, valószínűleg megbízható a folyóirat.

A DOAJ (doaj.org) a legmegbízhatóbb „pozitív lista” (whitelist) az OA folyóiratok számára. Csak szigorú kritériumokat teljesítő lapok kerülhetnek be: valódi peer-review, etikai standardok (COPE-tagság), publikációs szabályok nyilvánossága, Creative Commons vagy hasonló licenc, archiválási politika (LOCKSS, CLOCKSS). A DOAJ-ban való szereplés erős legitimációs jel. A DOAJ Seal (DOAJ pecsét) a legmagasabb minőségi szintet jelöli.

A Cabells kereskedelmi szolgáltatás két listát vezet előfizetés ellenében: a Journalytics whitelist (legitim folyóiratok) és a Predatory Reports blacklist (predátor folyóiratok). A Cabells több mint 60 objektív indikátort használ, és folyamatosan frissíti adatbázisát. Sok egyetemi könyvtár előfizet rá, érdemes ellenőrizni az intézményi hozzáférést. Pozitív megközelítésben: ha egy folyóirat szerepel a Web of Science Master Journal List-en (mjl.clarivate.com) vagy a Scopus Source List-en (scopus.com/sources), az legitimitást jelez. Fontos azonban, hogy egy folyóirat lehet

legitim anélkül, hogy WoS/Scopus-indexált lenne (új lapok, regionális folyóiratok), de nem állíthat ilyesmit, ha nem szerepel ezeken a listákon.

A predátor folyóiratok veszélyei

Egyéni szinten

– **Karrierkár:** Ha egy kutató predátor folyóiratban publikál, az csökkenti szakmai hitelességét. Doktori vagy habilitációs eljárásokban a bizottságok elutasítják a predátor publikációkat, sőt megkérdőjelezzik a jelölt ítélőképességét. Egy korai karrierben lévő magyar nyelvész számára, aki nem ismerte fel a predátor természetét, ez akár éveket jelenthet vissza a tudományos előmenetelben.

– **Pénzügyi veszteség:** Az APC befizetése után a cikk gyakran nem jelenik meg megfelelően, vagy a folyóirat teljesen eltűnik az internetről. A pénz visszafizetésére nincs remény.

– **Szellemi tulajdon problémák:** Egyes predátor kiadók hamis copyright transfer agreement-et használnak, amellyel a szerző elveszíti a jogokat saját művéhez, és nem publikálhatja máshol (Xia, 2015).

Intézményi szinten

– **Intézményi hírnév romlása:** Ha egy intézményről sok predátor publikáció származik, az negatívan befolyásolja az egyetem hírnevét. A University of Lahore (Pakisztán) esete példaértékű: az oktatók tömeges predátor publikációi miatt az egyetem hiteltelenné vált a nemzetközi közösségben.

– **Tudományometriai torzítás:** A predátor publikációk torzítják az intézményi statisztikákat, hamis képet adnak a kutatási teljesítményről, és rontják a valódi rangsorokban való helyezést.

Társadalmi és tudományos rendszerszinten

– **Tudományos integritás aláásása:** A predátor folyóiratok publicitást adnak tudománytalan, akár veszélyes nézeteknek. Anti-vax (oltásellenes) cikkek predátor orvosi lapokban, klímaváltozás-tagadó pszeudo-tudományos publikációk, vagy rasszista pszeudo-tudomány megjelenése mind rontja a társadalom bizalmát a tudományban általában.

– **Közpénz pazarlása:** Ha közpénzből finanszírozott kutatások eredményei predátor lapokban jelennek meg, a kutatási pénz elpazarlódik, hiszen nincs valódi tudományos hozzájárulás, az APC pedig predátor kiadókhöz vándorol.

– **Szakpolitikai döntések torzítása:** Ha döntéshozók predátor publikációkra hivatkoznak (nem ismerve azok természetét), rossz szakpolitikai döntések születhetnek. Egy predátor egészségügyi lapban megjelent, hamis eredményeket közlő cikk hivatkozása egészségügyi irányelvekben konkrét károkat okozhat.

A probléma megjelenése a magyar és ukrán kutatási környezetben

Magyarországon a predátor folyóiratok problémája a 2010-es évek közepétől vált nyilvánvalóvá. Az MTA Könyvtár és Információs Központ 2019-ben figyelmeztető állásfoglalást tett közzé a predátor kiadványokról, amelyben rámutatott: a Magyar

Tudományos Művek Tárában (MTMT) megjelennek olyan publikációk, amelyek gyanús folyóiratokban jelentek meg. Az MTMT validátorai fokozott figyelmet fordítanak a gyanús folyóiratokra, és nem hitelesítik azokat a rekordokat, ahol predátor jellget észlelnek. Soós Sándor (2018) átfogó elemzése a magyar kutatók predátor publikációiról megállapította, hogy bár a jelenség léte nem kérdéses, a magyar tudományos közösség nagy része tudatában van a problémának, és a publikációs stratégiák egyre inkább a WoS/Scopus-indexált lapokat preferálják. Ugyanakkor a fiatal kutatók, különösen PhD-hallgatók továbbra is veszélyeztetettek a publikálási nyomás miatt. Az Eszterházy Károly Egyetem és több más magyar intézmény létrehozott ajánlott folyóiratlistákat szakterületenként, amelyek egyfajta whitelistként funkcionálnak. A Magyar Rektori Konferencia (MRK) 2020-ban ajánlást adott ki a minőségbiztosítási mechanizmusok erősítésére, beleértve a könyvtári oktatást a predátor folyóiratok felismeréséről.

Ukrajnában a probléma különösen súlyos, mivel a publikálási nyomás erős (doktori védéshez gyorsan kell publikációk), miközben a nemzetközi indexált lapokba való bejutás nyelvi és pénzügyi akadályokkal jár. A Міністерство освіти і науки України (MOH) 2017-es törvénye a közpénzből finanszírozott kutatások nyílt hozzáférhetővé tételéről ugyan előrelépés volt, de a szabályozás átmeneti időszakában predátor kiadók is megjelentek az ukrán piacon. A Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського 2018-ban figyelmeztetést adott ki a predátor folyóiratokról, különös tekintettel azokra, amelyek állítólag „ukrajnai” vagy „kelet-európai” fókuszúak, de valójában külföldi predátor hálózatok részei. Az ukrán „A” és „B” kategóriás folyóiratok listája kizárja a predátor lapokat azzal, hogy WoS/Scopus/ERIH PLUS indexáltságot követel meg, de a kategorizációs rendszer átmeneti időszakaiban előfordultak problémák. Nazarovets (2017) rámutatott, hogy ukrán kutatók különösen sebezhetőek, mivel:

- Az angol nyelvű publikálás nehézséget jelent sokak számára
- Az APC-költségek aránytalanul magasak az ukrán fizetésekhez képest
- A gyors publikálás igénye (karrierlépések, pályázatok) vonzóbbá teszi a „könnyű” predátor opciókat
- A tudományometriai ismeretek hiányosak, különösen a pályájuk elején járó kutatóknál

Regionális (közép-európai) szempontok

A kárpátaljai magyar kutatói közösség speciális helyzetben van: nyelvi szempontból háromnyelvű környezetben (magyar, ukrán, angol) dolgoznak, pénzügyileg az ukrán költségvetési realitásokhoz kötődnek, szakmailag pedig mind magyar, mind ukrán, mind nemzetközi elvárásoknak kell megfelelniük. Ez különösen kiszolgáltatottá teszi őket:

- A magyar nyelvű publikációk nem mindig számítanak az ukrán rendszerben
- Az ukrán nyelvű publikációk nem mindig ismertek a magyar közösségben
- Az angol nyelvű nemzetközi publikációk drágák és nyelviileg kihívást jelentenek
- A publikálási nyomás mindhárom rendszerből érkezik

Védekezési és megelőzési stratégiák

Egyéni szinten

– **Oktatás és tudatosság:** Minden kutató alapvető képzést kellene kapjon tudományometriából és publikációs etikából már a doktori képzés során. A Think. Check. Submit. checklist rutinszerű használata minden beküldés előtt.

– **Konzultáció:** Ismeretlen folyóirat esetén mindig konzultálni kell témavezetővel, mentorokkal vagy könyvtárosokkal (information literacy specialists). A „ha kétség van, ne küldd be” elv életmentő lehet.

– **Kollégák tapasztalatai:** Mielőtt egy ismeretlen lapba beküldünk, érdemes megnézni, kollégáink publikáltak-e már ott, milyen tapasztalataik vannak.

– **ORCID és nyílt tudományos gyakorlat:** Az ORCID-profil használata és a nyílt repozitóriumokban (LingBuzz, intézményi repozitóriumok) való párhuzamos publikálás csökkenti a nyomást a „bármilyen áron publikálás” stratégiára.

Intézményi szinten

– **Könyvtári oktatás és workshop-ok:** Az egyetemi könyvtáraknak rendszeresen kell tartaniuk „predatory journals awareness” műhelyeket PhD-hallgatóknak és fiatal kutatóknak. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem könyvtára például évente szervezhetne ukrán, magyar és angol nyelvű szemináriumokat, konkrét példákon keresztül tanítva a felismerés technikáit.

– **Intézményi whitelist/blacklist:** Egyes egyetemek saját ajánlott és tiltott folyóirat-listákat vezetnek. Magyarországon például az Eszterházy Károly Egyetem és a Debreceni Egyetem is publikált ilyen listákat.

– **MTMT és intézményi repozitórium filtráció:** A publikációk validálása során a könyvtárosok és adattisztítók ellenőrzik, hogy a publikáció nem predátor lapban jelent-e meg. Ha igen, nem hitelesítik a rekordot.

– **Pályázati szabályok:** Belső pályázatoknál csak WoS/Scopus/ERIH PLUS/DOAJ-ban szereplő folyóiratokat fogadnak el.

Nemzeti és regionális szinten

– **MTA állásfoglalás és MTMT szigorítás:** Az MTA 2019-es állásfoglalása figyelmeztette a kutatókat, és ajánlotta a DOAJ és WoS/Scopus listák használatát. Az MTMT-validátorok fókuszálnak a gyanús folyóiratokra.

– **Ukrajnai MON-irányelvek:** Az ukrán Освіти і науки Міністерство az „A” és „B” kategóriás listák révén kizárja a predátor lapokat, de a szabályozás folyamatos finomítást igényel.

– **Regionális együttműködések:** Magyar-ukrán-szlovák-lengyel közös kezdeményezések létrehozása minőségi, gyémánt OA, kárpát-medencei/közép-európai filológiai folyóiratok számára, amelyek: Ingyenesek (szerzőknek és olvasóknak); Minőségi peer-review-val rendelkeznek; Többnyelvűek (magyar, ukrán, angol, esetleg lengyel, szlovák); DOAJ-regisztráltak; Fókuszban: kárpát-medencei, kelet-közép-európai nyelvészet és irodalom

Szürke zóna: megkérdőjelezhető folyóiratok

Nem minden folyóirat kategorizálható egyértelműen „legitim” vagy „predátor” dichotómiába. Létezik egy szürke zóna, ahol a folyóiratok „questionable” (megkérdőjelezhető) jellegűek: van peer-review, de felületes; indexáltak valamilyen adatbázisban (például Index Copernicus), de nem WoS/Scopus; nem agresszíven spammelnek, de nem is teljesen transzparenssek; az APC elfogadható, de a minőség változó. Ilyen esetekben az óvatos megközelítés ajánlott: ha van jobb alternatíva, válasszuk azt; ha nem sürgős a publikáció, inkább várjunk egy megbízhatóbb lapra; nagyon szűk, specializált témák esetén, ahol kevés az opció, mérlegeljük a kockázatokat. A doktori vagy habilitációs eljárásokban ezek a publikációk nem feltétlenül számítanak teljes értékűnek.

A filológiai kutatások speciális kitétsége

A filológiai területek, különösen a nyelvészet és irodalomtudomány kutatói, több okból is különösen ki vannak téve a predátor folyóiratok veszélyének:

– **Nyelvi akadályok:** Magyar vagy ukrán anyanyelvű nyelvészek, akiknek angol nyelvi készsége korlátozott, könnyebben prédái a predátor kiadóknak. Nem ismerik fel a nyelvi hibákat a predátor emailekben, és nem tudják megfelelően értékelni az angol nyelvű weboldalak minőségét.

– **Szűk tudományterületek:** Egyes specializált filológiai területeken kevés a minőségi folyóirat: kárpátaljai magyar nyelvjárások, ukrán–magyar nyelvi kontaktusok, közép-európai regionális irodalmak. Ez növeli a kísértést, hogy egy „könnyű” predátor opciót válasszanak.

– **Publikálási nyomás:** A doktori és habilitációs követelmények nyomása alatt a kutatók kétségbeesetten keresnek publikációs lehetőségeket. A predátor kiadók éppen ezt használják ki: „Guaranteed acceptance”, „Published in 7 days”.

Gyakorlati ajánlások

A predátor folyóiratok komoly veszélyt jelentenek a tudományos integritásra. Felismerésük és elkerülésük alapvető készség minden kutatónak. Az „arany szabályok”:

1. **Ha túl szép, hogy igaz legyen, valószínűleg nem igaz.** „Guaranteed acceptance”, „Published in 3 days” → azonnal gyanús.
2. **Ellenőrizd mindent.** DOAJ? WoS? Scopus? ERIH PLUS? Ha egyik sem → gyanús.
3. **Konzultálj.** Témavezető, mentor, könyvtáros segítsége felbecsülhetetlen.
4. **Ne hagyd magad nyomás alá helyezni.** „Limited time offer” → manipuláció.
5. **Minőség > mennyiség.** Jobb 2 minőségi cikk, mint 10 predátor publikáció.
6. **Ha kétséged van, NE küldd be.** Biztonság kedvéért válassz ismert lapot.

A fiatal kutatók számára különösen fontos a korai felvilágosítás és támogatás.

A PLÁGIUM ÉS A SZELLEMI TULAJDON VÉDELME

A plágium (plagiarism) más személy szellemi alkotásának – szöveg, adat, ötlet, kép, grafikon – engedély nélküli, forrásmegjelölés nélküli felhasználása és saját munkának való bemutatása (IEEE, 2014; COPE, 2022). A szó latin eredetű: *plagiarius* jelentése emberrabló, tolvaj. Ez a metafora találóan fejezi ki a jelenség lényegét: a plágium szellemi tulajdon „elrablása”, amely egyidejűleg jogi és etikai normaszegés.

A plágium többrétű szabálysértést jelent.

- **Jogi szempontból** szerzői jogok megsértése (copyright infringement), amely mind polgári jogi, mind büntetőjogi következményekkel járhat.
- **Etikai szempontból** a tudományos becsületesség alapelveinek megsértése, amely alááshatja a tudományos közösség bizalmát.
- **Tudománymetriai szempontból** megtévesztő, mivel hamis képet ad a szerző tudásáról és teljesítményéről.
- **Szakmai-karrierépítési szempontból** pedig súlyos reputációs károkat okozhat, amelyek gyakran helyrehozhatatlanok.

Három alapelv határozza meg a plágium-mentes tudományos munkát:

- **A tulajdonítás elve:** Minden idegen gondolatot, szöveget, adatot megfelelő forrásmegjelöléssel kell ellátni. Ez nem pusztán technikai követelmény, hanem a tudományos diskurzus alapvető etikai normája.
- **Az eredetiség elve:** A tudományos munkának saját gondolatokat, kutatást, elemzést kell tartalmaznia, nem másolt tartalmat. Az eredetiség nem azt jelenti, hogy semmilyen korábbi munkára nem építünk, hanem hogy világosan megkülönböztetjük a saját hozzájárulást a korábbi eredményektől.
- **Az intellektuális őszinteség elve:** A szerző őszintén bemutatja, mi az ő saját hozzájárulása, és mi mások munkája. Ez magában foglalja a korlátok beismerését, a bizonytalanságok kommunikálását és a hibák korrigálását is.

Fontos megkülönböztetni a forrásmegjelölést igénylő tudást a *common knowledge*-től (közismert tudás). Általánosan ismert tényeket nem szükséges forrásmegjelöléssel ellátni. Például „Budapest Magyarország fővárosa” vagy „Ukrajna Kelet-Európában található” közismert tudásnak minősül. Azonban „Budapest lakossága 2023-ban 1 706 851 fő” már specifikus statisztikai adat, amelynek forrását meg kell jelölni.

A határvonal nem mindig egyértelmű, és tudományterületenként változhat. Ami egy szűk szakmai közösségben közismert (például a nyelvészetben a Chomsky-féle univerzális grammatika alapkoncepciója), az egy tágabb közönség számára már forrásmegjelölést igényelhet. Az ökölszabály: ha kétség van, hivatkozni kell. Jobb a túlhivatkozás, mint az alulhivatkozás.

A plágium típusai és megjelenési formái

A Committee on Publication Ethics (COPE) és más szakmai szervezetek több taxonómiát is kidolgoztak. Az alábbiakban a főbb kategóriákat és azok filológiai vonatkozásait mutatjuk be.

- **Teljes plágium (Complete/Full Plagiarism):** A teljes plágium egy teljes mű – cikk, könyv, disszertáció – szó szerinti átvétele és saját névvel való publikálása. Ez a legsúlyosabb forma, amely gyakran tudományos fokozat visszavonásához, munkahelyi elbocsátáshoz és jogi felelősségre vonáshoz vezet. Magyarországi esetként említhető Schmitt Pál korábbi köztársasági elnök (2010–2012) doktori disszertációja, amely részben plágiumot tartalmazott. 2012-ben a Semmelweis Egyetem visszavonta PhD-fokozatát, Schmitt pedig lemondott elnöki posztjáról. Ez az eset széles körű társadalmi vitát váltott ki a tudományos integritásról és az akadémiai fokozatok értékéről.

- **Részleges plágium (Partial Plagiarism):** Egy mű egyes részeinek átvétele forrásmegjelölés nélkül, miközben a többi rész eredeti. Gyakori példa: egy nyelvészeti cikk szakirodalmi áttekintése szó szerint másolt három különböző forrásból, míg a módszertan és elemzés saját munka. Ez azért különösen veszélyes, mert a plágium „beágyazódik” az eredeti szövegbe, és nehezebben felismerhető. A súlyosság a plágium arányától függ: 10–20% plágium súlyos figyelmeztetést és javítás kérését eredményezheti, 30–50% plágium a cikk visszavonásához (retraction) vezethet, míg 50% feletti arány már fokozat visszavonását is maga után vonhatja.

- **Mozaik plágium és „patchwriting”:** A mozaik plágium vagy „patchwriting” (foltvarrás) különösen alattomos forma: a szerző különböző forrásokból származó szövegrészeket illeszt össze úgy, hogy kisebb szövegátalakításokat tesz (szinonimák cseréje), de a szerkezet és mondatfelépítés megmarad, és nincs forrásmegjelölés. Példa: Eredeti szöveg: „A kétnyelvűség hatással van a kognitív képességekre, különösen az executive funkcióra, amely magában foglalja a figyelem kontrollját és a feladat-váltási képességet”. Mozaik plágium: „A bilingvizmus befolyásolja a kognitív kompetenciákat, főként az executive funkciót, amely tartalmazza a figyelem irányítását és a feladat-cserélési képességet”. Ez plágium, mert bár néhány szó kicserélésre került szinonimákra, a mondatstruktúra, gondolatmenet és tartalmi elemek azonosak, és nincs hivatkozás. Sokan – különösen kezdő kutatók – nem tudják, hogy ez plágium, hiszen „átfogalmazták”. De a pusztán szószintű változtatás nem elegendő. Helyes megoldás valódi parafrázissal és hivatkozással: „Kutatások kimutatták, hogy a kétnyelvűek fejlettebb végrehajtó funkciókkal rendelkeznek, mint az egynyelvűek, különösen a figyelmi kontroll és feladatváltás terén” (Smith, 2020).

- **Parafrázis plágium:** Egy szöveg átfogalmazása forrásmegjelölés nélkül szintén plágiumnak minősül. Még parafrázis esetén is kötelező a forrásmegjelölés, mert az ötlet, koncepció nem a szerzőé, még akkor sem, ha saját szavaival írja le. Példa: Eredeti: „Chomsky szerint a nyelv veleszületett képesség, amelyet egy univerzális grammatika alapoz meg”. Helytelen parafrázis (plágium): „Chomsky állítása szerint a

nyelvészajátítás velünk született adottság, amit egy minden nyelvre jellemző grammatikai struktúra tesz lehetővé”. Helyes parafrázis: „Chomsky generatív nyelvészeti elmélete szerint a nyelvészajátítás veleszületett képesség, amelyet az univerzális grammatika tesz lehetővé” (Chomsky, 1965).

- **Ötlet plágium (Idea Plagiarism):** Más kutató ötletének, hipotézisének, kutatási tervének felhasználása engedély és hivatkozás nélkül súlyos etikai vétség, bár nehéz bizonyítani, mivel nincs szövegszerű egyezés. Példa: egy doktorandusz bemutatja konferencián kutatási tervét, majd egy senior kutató engedély nélkül saját csoportjával megvalósítja ugyanazt a kutatást, publikálja, anélkül hogy hivatkozna a doktoranduszra. Védelem: konferencia-előadásokat publikálni (extended abstract, proceedings), kutatási terveket feltölteni preprintként, dátumozott dokumentációt vezetni (emailek, jegyzőkönyvek).

- **Önplágium (Self-Plagiarism):** A szerző saját korábbi munkáját újrapiublikálja új publikációként, anélkül hogy hivatkozna rá vagy jelezné, hogy a tartalom már korábban megjelent. Példa: egy kutató 2020-ban publikál egy cikket A folyóiratban, majd 2023-ban ugyanazt minimális változtatásokkal újra publikálja B folyóiratban. Az önplágium problematikus, mert megtévesztő (új eredménynek tűnik), copyright-problémákat okoz (ha a jogokat átruházták), és mesterségesen növeli a publikációs számot (publication inflation).

Szürke zónák:

- **Disszertáció és cikkek kapcsolata:** Disszertációból cikkeket készíteni elfogadott, ha jelezzük a forrást. Cikkeket összegyűjtve beadni disszertációként (cumulative dissertation) sok országban elfogadott gyakorlat.

- **Konferencia-kiadvány és folyóiratcikkek:** Konferencia abstract (2 oldal) később teljes cikké (10 oldal) bővítése általában elfogadott, de jelezni kell: „A cikk bővített változata az XY konferencián bemutatott előadásnak”.

- **Adatok újrafelhasználása:** Ugyanazon korpuszt több cikkben használni elfogadott, ha más kutatási kérdést vizsgálunk. Ugyanazon adatokat ugyanarra a kérdésre többször publikálni nem elfogadott (salami slicing).

Az American Psychological Association (APA) különbséget tesz *text recycling* (elfogadható) és *self-plagiarism* (elfogadhatatlan) között. Módszertani leírások újrafelhasználása saját cikkekben elfogadható, ha ugyanazt a módszert használtuk. Teljes elemzési vagy eredmény szekciók újrapiublikálása azonban nem.

Hivatkozási manipuláció

- **Nem létező hivatkozás:** A szerző kitalált hivatkozást ad meg. Példa: „Kovács & Petrenko (2018) szerint...”, de ilyen publikáció nem létezik.
- **Pontatlan hivatkozás:** A hivatkozás létezik, de nem azt mondja, amit a szerző állít. Ez félrevezető hivatkozás (misleading citation).
- **Hivatkozás-halászat:** Sok hivatkozás megadása felületesen olvasott vagy el nem olvasott cikkekre, hogy tudományosnak tűnjön a munka.

Plágiumdetekció: eszközök és módszerek

Számos szoftver létezik a plágium automatikus detektálására szöveg-összehasonlító algoritmusokkal:

- **Turnitin:** Legnagyobb adatbázis, széles körben használt egyetemeken és kiadóknál. Előfizetéses (~3–5 USD/cikk).
- **iThenticate:** Turnitin professzionális változata kiadók számára.
- **Plagscan:** Európai alternatíva, előfizetéses.
- **Urkund (Ouriginal):** Skandináv-európai fókusz.
- **Unicheck:** Ukrán fejlesztésű szoftver, több ukrán egyetem használja.

Működési elv: A dokumentum szövegét összehasonlítják adatbázisban szereplő publikált cikkekkel, korábbi dolgozatokkal és weboldalakkal. Algoritmusok keresik az azonos vagy nagyon hasonló szövegrészeket, majd hasonlósági jelentést (similarity report) készítenek százalékos egyezéssel és kiemelt egyező részekkel.

Similarity Index értelmezése:

- 0–15%: Általában elfogadható (normál hivatkozások)
- 15–30%: Gyanús, ellenőrizni kell
- 30–50%: Magas valószínűséggel plágium
- 50%+: Szinte biztos plágium

A százalék önmagában nem dönt. Egy szakirodalmi áttekintő cikk legitimáltan tartalmazhat sok idézetet, ami magas hasonlósági indexet eredményez. A jelentést manuálisan kell átnézni: mely részek egyeznek, van-e idézőjel és hivatkozás, szakirodalmi hivatkozások vagy plágium.

Az automatikus szoftverek nem tökéletesek, manuális ellenőrzés is szükséges.

- **Gyanús megfogalmazás észlelése:** Tapasztalt lektorok gyakran érzékelik, ha egy szöveg stílusa hirtelen megváltozik. Ha egy magyar nyelvű, egyszerű stílusú szövegben hirtelen megjelenik egy tökéletes angol nyelvű, komplex mondat, majd visszatér az egyszerű stílushoz, az gyanús. A gyanús mondatot Google-ba írva idézőjelben gyakran kiderül a forrás.

- **Fordított képkérés:** Ábrák, grafikonok plágiumának ellenőrzésére Google Images használható – a kamera ikonra kattintva feltölthető a kép, és ellenőrizhető, hogy máshol megtalálható-e.

- **Referenciák ellenőrzése:** Van minden hivatkozott mű a referencialistában? Minden referencialistabeli mű hivatkozva van a szövegben? A hivatkozások helyesek-e? (Random 5–10 hivatkozás ellenőrzése.)

Plágiumellenőrzés a magyar és ukrán felsőoktatásban

Magyarországon az MTMT nem végez automatikus plágiumellenőrzést, de a validátorok gyanús esetekben vizsgálhatnak. Több egyetem – ELTE, Debreceni Egyetem, SZTE – rendelkezik plágiumellenőrzési szabályzattal és használ Turnitin vagy Plagscan licencet disszertációkhoz.

Ukrajnában a МОН України 2017-es előírása (Наказ № 1111) szerint folyóiratoknak kötelező plágiumellenőrzést végezniük. Legalább 25%-os egyezés esetén a kéziratot automatikusan el kell utasítani. Használt szoftverek: Unicheck (ukrán fejlesztésű, több ukrán egyetem használja), StrikePlagiarism.com (ukrán), Plagscan, Turnitin (nemzetközi egyetemeken).

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem előfizetéssel rendelkezik a StrikePlagiarism rendszerre, amellyel minden szakdolgozatot, diplomamunkát és a kollégák által készített monográfiát ellenőriznek a benyújtás vagy kiadás jóváhagyása előtt. Az egyetem rendelkezik plágiumkezelésre vonatkozó szabállyal is, amely egyértelműen meghatározza az eljárási rendet és a szankciókat. Ez a gyakorlat megfelel a nemzetközi sztenderdeknek és biztosítja a tudományos integritás fenntartását az intézmény publikációiban. A StrikePlagiarism használata különösen előnyös, mivel ukrán fejlesztésű rendszer, így jól illeszkedik az ukrán felsőoktatási környezethez, és hatékonyan ellenőrizz mind ukrán, mind magyar, mind angol nyelvű szövegekben.

A plágium következményei

Akadémiai szankciók

– PhD/doktori disszertáció plágium esetén Magyarországon a PhD-fokozat visszavonható (példa: Schmitt Pál eset), az intézmény nyilvánosan közli a döntést, és a szerző nem szerezhet újra PhD-fokozatot ugyanazon az intézményen. Ukrajnában a kandidátusi vagy doktori fokozat (кандидат наук, доктор наук) visszavonható a Вища атестаційна комісія (ВАК) hivatalos döntésével, ami nyilvános megszégyenüléssel jár.

– Folyóiratcikk plágium esetén a kiadó hivatalosan visszavonhatja a cikket (retraction): megjelenik egy „Retraction Notice”, a cikk online változata „RETRACTED” vízjellel jelenik meg, és a Retraction Watch adatbázisa (retractionwatch.com) nyilvántartja. Kevésbé súlyos esetben „Expression of Concern” publikálható, minimális plágium esetén pedig elégséges lehet egy korrekció (correction/erratum), amely hivatkozásokat pótol.

Jogi következmények

A plágium jogilag szerzői jog megsértése (copyright infringement). Magyarországon a Szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény alapján polgári jogi és büntetőjogi felelősség terheli az elkövetőt: polgári jog szerint kártérítés (akár a kár háromszorosa), büntetőjog szerint 2 évig terjedő szabadságvesztés súlyos esetben. Ukrajnában a Закон України „Про авторське право і суміжні права” (1993, módosítva) alapján szintén polgári jogi kártérítés és akár 6 évig terjedő szabadságvesztés (súlyos esetben). Nemzetközi szinten a Berne Convention (1886) biztosítja a szerzői jogok nemzetközi védelmét, a TRIPS Agreement (WTO) pedig a szellemi tulajdon védelmét szabályozza. Munkahelyi szankciók: figyelmeztetés, bércsökkentés, előléptetés megtagadása, felfüggesztés vagy elbocsátás. Reputációs kár: a tudományos közösségben a hírnév helyreállíthatatlanul sérülhet, bizalomvesztés következik be (társszerzők, finanszírozók

nem akarnak együttműködni), és az „örök Google találat” révén a Retraction Watch és hasonló oldalak örökre megőrzik az információt.

A plágium megelőzése: helyes hivatkozási technikák és eszközök

– Direkt idézet (Direct Quotation): Rövid idézet (1–2 mondat) idézőjelbe kerül a szövegben: „Chomsky (1965) szerint „a nyelvelsajátítás veleszületett képesség, amelyet egy univerzális grammatika tesz lehetővé” (p. 45). Hosszabb idézet (3+ mondat) behúzott blokkként (block quote) jelenik meg.

– Parafrázis (Paraphrasing): A szöveget saját szavakkal átírjuk, de megtartjuk a gondolatot, és hivatkozunk. Fontos, hogy ne csak szinonimacserét végezzünk, hanem valóban átfogalmazzuk a tartalmat más mondatstruktúrával.

– Összefoglalás (Summary): Egy hosszabb szöveg lényegét foglaljuk össze saját szavainkkal, és hivatkozunk.

Hivatkozási stílusok a filológiában

A filológiában a leggyakoribb hivatkozási stílusok:

– **APA (American Psychological Association):** Széles körben használt a társadalomtudományokban, pszichológiában, nyelvészetben. Szerző-év rendszer: „Chomsky (1965) szerint...”

– **MLA (Modern Language Association):** Irodalomtudomány, nyelvészet (különösen angolszász országokban). Szerző-oldalszám rendszer.

– **Chicago/Turabian:** Történettudomány, humán tudományok. Lábjegyzetekkel.

– **Magyar gyakorlat:** A magyar nyelvészeti folyóiratok gyakran saját, magyar hagyományokra épülő hivatkozási rendszert használnak lábjegyzettel vagy végszómagyarázattal.

Fontos: Mindig a célfolyóirat Author Guidelines-ában megadott hivatkozási stílust kell követni! Jó jegyzetelési gyakorlat: Használjunk külön jelölést: [Q] = Direct quote, [P] = Paraphrase, [S] = Summary, [M] = My own idea. Így később egyértelmű, melyik rész saját, melyik másolt. Referencia-menedzsment szoftverek: Zotero (ingyenes, nyílt forráskódú), Mendeley (ingyenes), EndNote (fizetős), RefWorks (előfizetéses). Ezek automatikusan gyűjtik a bibliográfiai adatokat, és beillesztik a hivatkozásokat a megfelelő stílusban.

Mesterséges intelligencia (AI) használata a tudományos írásban

A ChatGPT, GPT-4, Gemini és más nagy nyelvi modellek (LLM) megjelenése új etikai kihívásokat vet fel a tudományos írásban. Kérdés: Ha egy AI ír egy szöveget, és én bemásolom a cikkembe, az plágium? Válasz: Komplex kérdés. Jogilag az AI-generált tartalom szerzői jogi státusza jelenleg tisztázatlan. Az USA Copyright Office szerint az AI által autonomously generált tartalom nem részesül szerzői jogi védelemben (2023), de ha egy ember „kreatívan vezérelte” az AI-t, akkor lehet szerzői jog (szürke zóna). Etikailag még ha jogilag nem is plágium, etikailag problematikus: megtéveszti az olvasót (nem a szerző írta), a tudományos munka feltételezi az eredeti intellektuális hozzájárulást, és az AI jelenleg nem képes valódi kutatásra, csak szövegeket kompilál meglévő adatokból.

Folyóiratok és szakmai szervezetek álláspontja

– **Nature (2023)**: AI-eszközök használhatók a szöveg javítására (grammatika, stílus), de az AI nem lehet szerző. AI-generált kép/adat/szöveg használatát jelezni kell a Methods szekcióban.

– **Science (2023)**: Hasonló álláspont – AI nem lehet szerző, használat transzparensszel jelzendő.

– **COPE útmutató (2023)**: AI használat elfogadható segédeszközként (fordítás, szövegjavítás), de a szerző felelős az AI által generált tartalomért. AI használatot jelezni kell.

Megengedett és nem megengedett AI-használat

• **Elfogadható használat**: Grammatikai és stílusbeli javítás; Fordítás (például DeepL vagy ChatGPT segítségével, majd manuális ellenőrzéssel); Strukturális javaslatok (általános váz kérése); Brainstorming (kutatási kérdések ötleteinek kérése); Kód generálás statisztikához vagy korpuszelemzéshez (jelzéssel a Methods szekcióban)

• **Nem megengedett használat**: AI írja a teljes cikket (nincs valódi kutatás, nincs saját intellektuális hozzájárulás); AI generál adatokat/eredményeket (ez fabrication – adatfabrikáció, súlyosabb mint plágium); AI írja a szakirodalmi áttekintést források nélkül (hamis hivatkozások keletkezhetnek)

AI-detekció eszközök: GPTZero, Originality.AI, Turnitin AI detector. Ezek gépi tanulóval elemzik a szöveg mintázatait (túl egyenletes mondathossz, prediktábilis szóválasztás, általános megfogalmazások). Probléma: Nem 100%-ban megbízhatók, sok false positive és false negative eset van. Ajánlások:

• **Transparencia**: Ha használunk AI-t (még nyelvi javításra is), jelezzük a kéziratban (Methods vagy Acknowledgments szekció).

• **Felelősség**: Ha AI segítségével generálunk tartalmat, a szerző felelős a pontosságért. Mindig ellenőrizzük az AI által javasolt hivatkozásokat és állításokat.

• **Ne tegyük AI-t szerzőnek**: AI nem lehet társszerző, mert nem tud felelősséget vállalni és nem felel meg a szerzőségi kritériumoknak (ICMJE).

Gyakorlati útmutató és ellenőrző lista

1. Mindig hivatkozz – ha kétséged van, hivatkozz.
2. Használj megfelelő technikát: idézőjel + hivatkozás direkt idézetnél, hivatkozás parafrázis/összefoglalás esetén.
3. Használj segédeszközöket: Zotero, Mendeley stb.
4. Ellenőrizd magad: plágiumellenőrző szoftverek.
5. Légy transzparens: AI-használat jelzése.
6. Kérdezz, ha bizonytalan vagy: témavezető, könyvtáros, szakértő.

Gyakorlati checklist (beküldés előtt):

- Minden idézet idézőjelben van és hivatkozva van?
- Minden parafrázis hivatkozva van?
- Minden ábra/táblázat/adat forrása jelezve van vagy saját?
- Referencialistában minden hivatkozott mű szerepel?

- Plágiumellenőrzést futtattam?
- AI-használatot jeleztem? (ha volt)
- Elolvastam az egyetem/folyóirat plágiumszabályzatát?
- Aláírtam a plágiumnyilatkozatot?

A plágium elkerülése nem csak szabálykövetés, hanem intellektuális becsületesség. A tudományos munka lényege az eredeti hozzájárulás. Másokat tisztelni (hivatkozni) és saját hangunkat megtalálni – ez a tudományos írás művészete és etikája.

A SZAKPUBLIKÁCIÓ ELKÉSZÍTÉSÉNEK FORTÉLYAI

Az IMRaD szerkezet: a tudományos cikk klasszikus modellje

Az IMRaD (Introduction, Methods, Results, and Discussion) a tudományos cikkek legszélesebb körben használt szerkezeti modellje, amely a természettudományokból terjedt el, de az empirikus nyelvészeti és filológiai kutatásokban is standard formátummá vált. A szerkezet népszerűségének oka, hogy logikusan tükrözi a tudományos kutatás folyamatát, megkönnyíti az olvashatóságot, és lehetővé teszi a kutatás reprodukálhatóságát. Az IMRaD nem pusztán formai konvenció, hanem olyan narratív logikát követ, amely segíti az olvasót abban, hogy követni tudja a kutatás gondolatmenetét és kritikusan értékelni tudja az eredményeket.

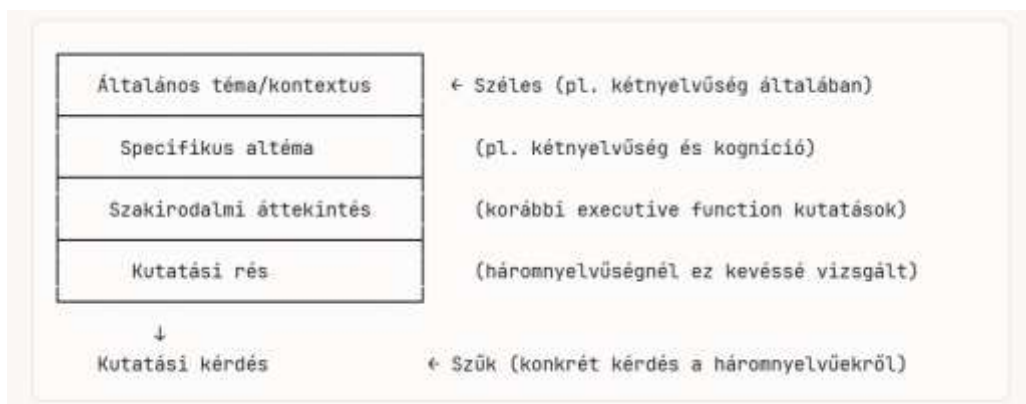
Az IMRaD szerkezet négy alapkérdésre ad választ, amelyek együttesen megrajzolják a tudományos vizsgálat teljes ívét. A bevezetés (Introduction) arra a kérdésre válaszol, hogy mi a probléma és miért fontos ez a kutatás. A módszertan (Methods) bemutatja, hogyan vizsgálta a szerző a problémát, milyen eszközökkel, eljárásokkal és elemzési módszerekkel. Az eredmények (Results) szakasz közli, mit talált a kutató, milyen adatokat gyűjtött és milyen mintázatokat fedezett fel. Végül a megvitatás (Discussion) értelmezi ezeket az eredményeket, összeköti őket a szakirodalommal, és megválaszolja a kérdést: mit jelentenek ezek a leletek a tudományterület számára.

Ez a struktúra biztosítja, hogy az olvasó logikus sorrendben kapja meg az információkat, és képes legyen a kutatást kritikusan értékelni, szükség esetén reprodukálni. Az IMRaD-formátum különösen előnyös a nemzetközi tudományos kommunikációban, mivel szabványosított szerkezetet kínál, amely különböző tudományos kultúrák között is könnyen értelmezhető. Fontos hangsúlyozni azonban, hogy az IMRaD nem merev sablon, hanem rugalmas keret, amely különböző kutatási paradigmákhoz és módszerekhez igazítható.

Introduction (Bevezetés): a kutatás kontextusának megteremtése

A bevezetés a tudományos cikk kapuja, amely meghívja az olvasót a kutatás világába. Célja nem pusztán a téma bemutatása, hanem a kutatás szükségességének és relevanciájának meggyőző érvekkel való alátámasztása. Jó bevezetés olyan narratívát épít fel, amely az általánostól a konkrétig halad, és amelynek végén az olvasó pontosan érti, miért érdemes elolvasnia a cikket.

A bevezetés általában a tölcser-modell (funnel approach) szerint épül fel, amely széles körű kontextussal kezdődik, majd fokozatosan szűkül a konkrét kutatási kérdésre. Először a szélesebb tudományos vagy társadalmi kontextust vázolja fel, amely megmutatja, hogy a kutatás miért releváns általában. Például egy kétnyelvűségi kutatás elindulhat azzal az általános megfigyeléssel, hogy a mai világban egyre több gyermek nő fel többnyelvű környezetben, és ez jelentős következményekkel jár az oktatásra, a kognitív fejlődésre és a társadalmi integrációra.

A szakirodalmi áttekintés a bevezetés központi eleme, amely nem pusztán felsorolása a korábbi kutatásoknak, hanem kritikai szintézis. Itt mutatja be a szerző, hogy mit tudunk már a témáról, milyen elméletek, módszerek és eredmények léteznek, és hogyan kapcsolódnak egymáshoz. Fontos, hogy ne kronológiai felsorolás legyen, hanem tematikus rendszerezés: mely kutatások támogatják egymást, hol vannak viták, milyen tendenciák rajzolódnak ki. A szakirodalmi áttekintés végére el kell jutnia a szerzőnek a kutatási réshez, vagyis annak bemutatásához, hogy mi az, amit még nem tudunk, milyen kérdés maradt megválaszolatlan, vagy milyen ellentmondás van a szakirodalomban.

Ez a kutatási rés legitimálja a kutatást: megmutatja, hogy nem ismétlés, hanem valódi új hozzájárulás. A kutatási rés után következik a kutatási kérdés vagy hipotézis világos megfogalmazása, amely meghatározza, mit fog vizsgálni a szerző. A kutatási kérdésnek világosnak, specifikusnak és empirikusan megválaszolhatónak kell lennie. Végül egyes szerzők rövid előretekintést adnak a cikk felépítéséről, különösen hosszabb tanulmányokban, amely segíti az olvasót a tájékozódásban.

Példaként tekintsük a következő bevezetési logikát filológiai témában: „A nyelvelsajátítás kutatásának egyik központi kérdése, hogy a kétnyelvű környezet hogyan befolyásolja a gyermekek kognitív fejlődését. Az elmúlt két évtizedben számos tanulmány kimutatta, hogy a kétnyelvűek előnyt mutatnak bizonyos végrehajtó funkciókban, különösen a figyelmi kontroll és a gátlási képesség terén (Bialystok, 2009; Costa & Sebastián-Gallés, 2014). Ez az úgynevezett „kétnyelvű előny” hipotézis azt sugallja, hogy a két nyelv közötti folyamatos váltás és a nyelvi interferencia kezelése tréningezi a kognitív kontrollt. Azonban a szakirodalomban kevés kutatás foglalkozott azzal, hogy ez az előny hogyan nyilvánul meg olyan környezetben, ahol három nyelv van jelen egyidejűleg, különösen olyan komplex szociolingvisztikai kontextusban, mint a kárpátaljai magyar-ukrán-orosz háromnyelvűség, ahol a nyelvek eltérő társadalmi presztízzsel és használati tartományokkal rendelkeznek. Jelen tanulmány célja megvizsgálni a magyar-ukrán-orosz háromnyelvű 6–8 éves gyermekek végrehajtó funkcióit standardizált tesztekkel, valamint összehasonlítani teljesítményüket egynyelvű magyar és kétnyelvű magyar-ukrán kontrollcsoportokkal”.

A bevezetés írásakor kerülni kell néhány gyakori hibát. Az egyik leggyakoribb probléma, hogy a szerző túl sok oldalt szentel a széles kontextusnak, és az olvasó elveszíti a fonalat, nem tudja, hova tart a cikk. Fontos a fókusz megőrzése és a releváns információk kiválasztása. Másik gyakori hiba, hogy a szakirodalmi áttekintés felületes vagy pusztán felsorolásszerű, nem szintetizál, nem mutatja meg a kritikai gondolkodást. Ha a kutatási kérdés túl általános vagy homályos, az olvasó nem tudja, mit várjon a tanulmánytól. Végül fontos, hogy világos kapcsolat legyen a szakirodalmi áttekintés és a saját kutatási kérdés között – a kutatási résznek természetesen kell következnie az előzményekből.

Methods (Módszertan): a reprodukálhatóság biztosítása

A módszertan szakasz a tudományos cikk technikai gerince, amely lehetővé teszi a kutatás reprodukálhatóságát és kritikus értékelését. Célja nem pusztán leírni, mit csinált a kutató, hanem olyan részletességgel bemutatni az eljárásokat, hogy egy független kutató képes legyen megismételni a vizsgálatot. Ez a transzparencia és a tudományos ellenőrizhetőség alapvető követelménye, amely biztosítja, hogy a kutatás ne egy elszigetelt megfigyelés maradjon, hanem beépülhessen a tudományos tudás halmozódó rendszerébe. A módszertan részletessége tudományterületenként és kutatási paradigmánként változik, de általában négy fő elemből áll. Először is be kell mutatni a résztvevőket vagy a korpuszt. Empirikus kutatásnál ez azt jelenti, hogy részletesen leírjuk, kik voltak a résztvevők: hány fő, milyen életkorúak, milyen nyelvi háttérrel rendelkeznek, milyen kiválasztási és kizárási kritériumokat alkalmaztunk, hogyan toboroztuk őket, és milyen etikai eljárásokat követtünk (tájékozott beleegyezés, anonimitás biztosítása). Korpuszelemzésnél meg kell adni a korpusz méretét (szóban vagy tokenben), időszakát, szövegtípusait, annotációs sémáját, és le kell írni, hogyan gyűjtötték és feldolgozták az adatokat.

Második lépésben bemutatjuk az anyagokat és eszközöket. Ha standardizált tesztek, kérdőíveket vagy mérőeszközöket használtunk, meg kell adni a pontos nevüket, verzióikat, és hivatkozni kell az eredeti forrásra. Korpusznyelvészeti kutatásnál le kell írni, milyen szoftvereket használtunk (például AntConc, Sketch Engine, egyedi Python szkriptek), milyen keresési algoritmusokat, milyen annotációs rendszert. Ha saját eszközt fejlesztettünk ki, azt részletesen dokumentálni kell.

Harmadszor pontosan le kell írni az eljárást, vagyis hogy lépésről lépésre mit csináltunk. Milyen sorrendben történtek a mérések? Milyen utasításokat kaptak a résztvevők? Mennyi időt vett igénybe egy mérés? Milyen körülmények között zajlott az adatgyűjtés (csendes szoba, otthoni környezet, online)? Korpusznyelvészetenél: milyen keresési lépéseket végeztünk, hogyan szűrtük az adatokat, hogyan kódoltuk őket?

Negyedszer részletesen be kell mutatni az adatelemzést. Milyen statisztikai módszereket használtunk (például t-teszt, ANOVA, regressziós elemzés, vegyes modellek)? Milyen szoftvert alkalmaztunk (SPSS, R, Python)? Milyen szignifikancia-szintet határoztunk meg (általában $p < 0,05$)? Ha kvalitatív módszereket használtunk, milyen elemzési technikákat (tematikus elemzés, diskurzuselemzés, tartalomelemzés),

és hogyan biztosítottuk a megbízhatóságot (például több kódoló használatával és kódolóközi megbízhatóság mérésével)?

Fontos szempont a módszertani leírásban a részletesség és pontosság. Konkrét számokat kell megadni, nem hozzávetőleges értékeket: „30 résztvevő” és nem „körülbelül 30”, „187 millió szavas korpusz” és nem „nagy korpusz”. A módszertani szakaszt általában múlt időben írjuk, mivel leírjuk, amit megtettünk. Ha emberekkel végzett kutatásról van szó, meg kell említeni az etikai engedélyt, hogy melyik etikai bizottság hagyta jóvá a kutatást, hogyan biztosítottuk a tájékozott beleegyezést és az anonimitást.

Példaként tekintünk a következő korpusznyelvészeti módszertani leírást: „A vizsgálathoz a Magyar Nemzeti Szövegtár (MNSZ2; Oravecz et al., 2014) 187 millió szavas írott nyelvi részkorpuszát használtuk. A keresést az MNSZ online felületén (<http://corpus.nytud.hu/mnsz>) végeztük 2023 őszén, a *kell* + *infinitívus* konstrukciót keresve reguláris kifejezéssel. Az automatikus keresés 3542 találatot eredményezett. Ezt követően manuális szűrést alkalmaztunk, és csak azokat a találatokat tartottuk meg, ahol a *kell* deontikus modális értelmű volt, vagyis kötelezettséget vagy szükségességet fejezett ki, kizárva az episztemikus (lehetőséget kifejező) és egyéb használatokat. Az így kapott 2341 releváns találatot két független kódoló morfoszintaktikai (az infinitívus igeideje, alanyi egyeztetés jelenléte vagy hiánya) és szemantikai szempontból (a kötelezettség típusa: morális, jogi, pragmatikus) kódolta. A kódolók közötti egyetértést Cohen-kappa statisztikával mértük, amely magas megbízhatóságot jelzett ($\kappa = 0,89$). A vitatott eseteket közös megbeszélés során oldottuk fel”.

A módszertani leírás gyakori hibája a homályosság: ha csak annyit írunk, hogy „kérdőívet használtunk”, az nem elegendő – meg kell adni, milyen kérdőívet, hány kérdés volt, milyen skálán mértek. Hiányozhatnak technikai részletek is, például hogy milyen verziójú szoftvert használtunk, milyen beállításokkal, milyen paraméterekkel. Kritikus hiba, ha a módszertan nem illeszkedik a kutatási kérdéshez: ha a kutatási kérdés statisztikai különbségekre vonatkozik, de nincs inferenciális statisztika, vagy ha kvalitatív kérdést teszünk fel, de csak kvantitatív adatokat gyűjtünk.

Results (Eredmények): objektív adatközlés

Az eredmények szakasz objektíven bemutatja a kutatás eredményeit értelmezés nélkül. Az alapelv egyszerű, de betartása nem mindig könnyű: adatok, nem interpretáció. Az értelmezés a Discussion-be tartozik, az eredményekben csak azt közöljük, mit találtunk, nem azt, hogy mit jelent. Ez a szétválasztás azért fontos, mert lehetővé teszi az olvasó számára, hogy saját maga is értékelje az adatokat, mielőtt megismerné a szerző interpretációját.

Az eredmények bemutatása általában leíró statisztikával kezdődik, amely áttekintést ad az adatokról: átlagok, szórások, gyakorisági megoszlások, percentilisek. Ezek a mutatók segítenek az olvasónak megérteni az adatok alapvető mintázatait. Ezt követi az inferenciális statisztika, amely hipotéziseket tesztl vagy összefüggéseket vizsgál: t-tesztek, ANOVA, khi-négyzet próba, korrelációs vagy regressziós elemzések. Fontos, hogy a statisztikai eredményeket pontos formátumban közöljük,

amely tartalmazza a szabadságfokokat, a teszt értékét, a p-értéket és lehetőleg a hatásméretet is. Például: „A kétnyelvű csoport szignifikánsan jobban teljesített a Stroop-teszten, mint az egynyelvű csoport, $t(58) = 3,45$, $p = 0,001$, Cohen's $d = 0,87$ ”.

Kvalitatív kutatásoknál az eredmények szakasz bemutatja a feltárt kategóriákat, témákat vagy mintázatokat, illusztrálva őket autentikus példakkal a korpuszból vagy interjúkból. A példák kiválasztásánál fontos, hogy reprezentatívak legyenek, ne csak a szerzőt igazoló, hanem a tipikus vagy érdekes eseteket is megmutassák.

Az eredmények vizuális megjelenítése táblázatok és ábrák segítségével lényeges az érthetőséghez. Jó táblázat vagy ábra önmagában érthető: részletes felirata (caption) megmagyarázza, mit látunk, anélkül hogy el kellene olvasni a teljes szöveget. Nem ismétli meg mechanikusan a szövegben leírtakat, hanem kiegészíti azokat, és jól olvasható: megfelelő méretű, tiszta felirataival és kontrasztos színekkel (ha színes). A táblázatokat és ábrákat a szövegben hivatkoznunk kell, és röviden ki kell emelnünk a főbb tendenciákat, de nem kell minden egyes számot felsorolnunk – erre való a táblázat. Példa táblázat-feliratra: „1. táblázat. A *kell* + *infinitívus* konstrukció gyakorisága szövegtípusonként az MNSZ2 korpuszban. Az abszolút gyakoriságok mellett a relatív gyakoriságok millió szóra vetítve (pmw – per million words) szerepelnek, valamint a deontikus használatok aránya az összes előforduláson belül”.

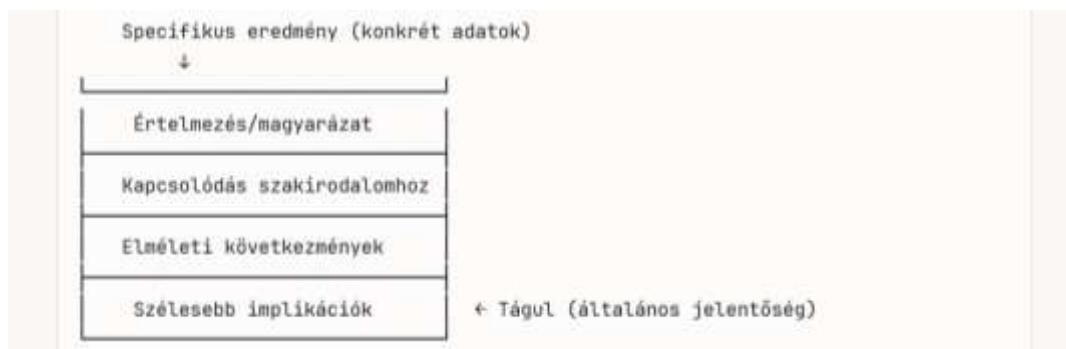
Az eredmények szakasz írásának gyakori hibája, hogy az interpretáció keveredik az eredményekkel. Ha azt írjuk, hogy „A kétnyelvűek szignifikánsan jobban teljesítettek, ami azt mutatja, hogy a kétnyelvűség kognitív előnyt biztosít”, akkor az első rész eredmény, a második rész már értelmezés. Az eredményekben maradnánk az adatoknál: „A kétnyelvűek szignifikánsan jobban teljesítettek”. A „miért” kérdés a Discussion témája. Másik gyakori probléma, ha túl sok adatot zúdítunk az olvasóra egyszerre magyarázat nélkül – az olvasó elveszíti a fonalat. Fontos a szelektív bemutatás: a legfontosabb eredményeket részletezzük, a kevésbé lényegesekeket táblázatba vagy mellékletbe tesszük. Végül a statisztikai eredmények helytelen közlése is gyakori: hiányzó szabadságfokok, pontatlan p-értékek (ne „ $p < 0,000$ ”, hanem „ $p < 0,001$ ”), vagy a hatásméret elhanyagolása.

Discussion (Megvitatás): az eredmények értelmezése

A megvitatás szakasz a tudományos cikk intellektuális csúcspontja, ahol az adatok megelevenednek, és ahol a szerző megmutatja, hogy kutatása miért számít. Itt értelmezzük az eredményeket, összekötjük őket a szakirodalommal, levonjuk a következtetéseket, és őszintén reflektálunk a kutatás korlátaira. A Discussion nem pusztán az eredmények megisméltése más szavakkal, hanem azok mély, kritikai elemzése. A megvitatás általában a főbb eredmények tömör összefoglalásával kezdődik, amely rövid emlékeztető az olvasó számára, de nem mechanikus ismétlés. Ezt követi az értelmezés, amely megválaszolja a kérdést: mit jelentenek ezek az eredmények? Hogyan válaszolnak a kutatási kérdésekre vagy hipotézisekre? Miért kaptuk ezeket az eredményeket? Milyen mechanizmusok, folyamatok állhatnak a háttérben? Ez az a rész,

ahol a szerző elméleti keretbe helyezi az adatokat és magyarázatot kínál. Ezután következik a kapcsolódás a szakirodalomhoz, amely kulcsfontosságú eleme a megvitatásnak. Itt mutatjuk meg, hogy eredményeink összhangban vannak-e korábbi kutatásokkal, vagy ellentmondanak nekik. Ha megerősítik a korábbi leleteket, az konvergáló bizonyítékot jelent. Ha ellentmondanak, akkor magyarázatot kell kínálnunk: ez valóban új felfedezés, vagy módszertani különbség (eltérő populáció, eltérő eszközök, eltérő kontextus) miatt van? Itt kerül elő a szakirodalomban azonosított kutatási rés, és itt mutatjuk meg, hogyan töltöttük be azt. Az elméleti következmények megvitatása azt elemzi, hogy eredményeink mit mondanak az elméletről. Támogatják vagy cáfolják a korábbi elméleteket? Milyen új elméleti kérdéseket vetnek fel? Szükség van-e az elméletek finomítására vagy kiterjesztésére? Ez különösen fontos az elméleti jelentőségű kutatásoknál, ahol az adatok nem pusztán leíróak, hanem elméleti vitákhoz járulnak hozzá.

Minden tudományos kutatásnak vannak korlátai, és a Discussion-nek őszintén kell beszélnie ezekről. A korlátok (limitations) megvitatása nem gyengeség elismerése rossz értelemben, hanem intellektuális őszinteség megnyilvánulása. A korlátok közé tartozhat a minta mérete vagy összetétele (például csak egy régióból vagy egy nyelvi csoportból származnak a résztvevők), a módszertan korlátai (például csak keresztmetszeti adatok, ami nem teszi lehetővé az ok-okozati következtetést), a mérőeszközök korlátai, vagy olyan zavaró változók, amelyeket nem tudunk kontrollálni. A korlátok bemutatásával nemcsak őszintén reflektálunk a kutatásra, hanem útmutatást is adunk a jövőbeli kutatásoknak. Éppen ezért a jövőbeli kutatási irányok megjelölése természetesen következik a korlátok megvitatásából. Itt javasoljuk, mit kellene még megvizsgálni, hogyan lehetne javítani a módszertanon, milyen kérdések maradtak nyitottak, milyen új kérdések merültek fel a kutatás során. Ez nemcsak hasznos más kutatóknak, hanem azt is megmutatja, hogy a szerző látja kutatása helyét a tágabb tudományos kontextusban. A megvitatás gyakran következtetéssel (conclusion) zárul, amely összegzi a legfontosabb üzenetet, a *take-home message*-t. Mit kell az olvasónak megjegyeznie? Mi a kutatás fő hozzájárulása? Ez nem pusztán összefoglalás, hanem olyan lezárás, amely világossá teszi a kutatás jelentőségét. A Discussion általában fordított tölcser-modellben épül fel: a specifikus eredményekkel kezdődik, majd fokozatosan tágul a szélesebb következményekre, végül az általános elméleti vagy gyakorlati implikációkra.

A megvitatás írásának gyakori hibája, hogy a szerző csak megismétli az eredményeket, nem ad értelmezést vagy új perspektívát. Másik probléma a túlzott általánosítás: az eredmények nem támasztják alá az állításokat, de a szerző mégis messzemenő következtetéseket von le. Például ha harminc magyar-ukrán kétnyelvű gyereket vizsgáltunk Kárpátalján, nem mondhatjuk, hogy „minden kétnyelvű gyerek” így viselkedik – csak óvatosan általánosíthatunk a vizsgált populációra. Harmadik gyakori hiba, hogy a szerző elhallgatja a korlátokat, talán attól félve, hogy gyengítik a kutatást. Valójában az ellenkezője igaz: a korlátok őszinte megvitatása növeli a kutatás hitelességét. Végül problémás, ha a Discussion-ben teljesen új szakirodalmat vezetünk be, amit az Introduction-ben kellett volna tárgyalni – ez zavart okoz az olvasónak.

Az IMRaD alkalmazása a filológiában: alternatív struktúrák és műfaji sokféleség

Bár az IMRaD szerkezet a modern tudományos kommunikáció domináns formátuma, fontos hangsúlyozni, hogy nem minden filológiai cikk követi ezt a struktúrát. Az IMRaD elsősorban az empirikus – kísérletes, korpuszalapú, kvantitatív – kutatásoknál használatos, ahol világosan elkülöníthető a módszertan, az adatgyűjtés és az elemzés. Más típusú filológiai kutatások azonban más szerkezeti logikát követnek, amely jobban illeszkedik kutatási paradigmájukhoz.

Az elméleti nyelvészeti vagy irodalomelméleti cikkek gyakran nem empirikus adatokat elemeznek, hanem konceptuális érveket fejtenek ki, nyelvi intuíciókra vagy szövegelemzésre támaszkodva. Ezek a cikkek általában bevezetéssel kezdődnek, majd részletesen kifejtik az elméleti háttérrel, ezt követi a tulajdonképpeni elemzés több alfejezettel, amelyek különböző aspektusokat tárgyalnak, végül következtetésekkel zárnak. Itt nincs külön módszertani szakasz, mert a módszer maga az elméleti érvelés.

A történeti nyelvészeti kutatások gyakran filológiai szövegelemzésen alapulnak, és sajátos struktúrát követnek. A bevezetés után következik a szakirodalmi áttekintés, majd az adatok és korpusz részletes bemutatása (történeti szövegek, kéziratok, nyelvemléke), ezt követi a nyelvtörténeti változások elemzése, a magyarázat megvitatása, és végül a következtetések. Itt a hangsúly az adatok filológiai hitelességén és a nyelvtörténeti interpretáción van.

A szociolingvisztikai esettanulmányok, amelyek gyakran etnográfiai vagy kvalitatív módszereket alkalmaznak, szintén eltérő logikát követnek. A bevezetés után részletesen bemutatják a szociolingvisztikai helyzetet (nyelvek presztízse, használati

tartományok, nyelvi politika), majd következik a módszertan, de az eredmények és elemzés gyakran összeolvad, mert a kvalitatív adatok bemutatása és értelmezése nehezen választható szét. A megvitatás itt a szélesebb társadalmi és nyelvpolitikai implikációkra fókuszál.

Az irodalomtudományi értelmezések egyedi struktúrát követnek, amely az irodalmi szövegek elemzésének sajátosságaiból fakad. A bevezetés bemutatja a művet és a kritikai kontextust, ezt követi az elméleti keret (például narratológia, pszichoanalitikus kritika, posztkoloniális olvasat), majd az elemzés több fejezetben kibontja a tematikus, narratológiai, poétikai vagy más szempontú értelmezést, végül a következtetések szintetizálják a megfigyeléseket.

A gyakorlati tanács ezért az, hogy mindig nézzük meg a célfolyóirat korábbi számainak, és kövessük az ott látott tipikus struktúrát. Minden folyóiratnak megvan a maga hagyománya, műfaji elvárása és preferált szerkezete, és a sikeres publikáció kulcsa részben az alkalmazkodás. Az Author Guidelines (szerzői útmutató) mellett a folyóirat legutóbbi számaiban megjelent cikkek tanulmányozása a legjobb módja annak, hogy megértsük, milyen szerkezetet, stílust és terjedelmet várnak el. A filológia műfaji sokszínűsége nem gyengeség, hanem erőssége: lehetővé teszi, hogy különböző típusú kérdéseket különböző módokon vizsgáljunk, és hogy a szerkezet mindig a tartalom szolgálatában álljon.

PUBLIKÁCIÓS KATEGÓRIÁK A FILOLÓGIÁBAN

A filológiában többféle publikációs típus létezik, amelyek különböző célokat szolgálnak és eltérő követelményekkel rendelkeznek.

A folyóiratcikk

A folyóiratcikk a modern tudományos kommunikáció alapegysége. Elsődleges feladata, hogy egy-egy specifikus kutatási problémát, részeredményt vagy elméleti kérdést mutasson be a szakmai közösségnek. A cikkek jellege és célja alapján több típust különíthetünk el:

- **Eredeti kutatási közlemény (Research article):** A leggyakoribb típus, amely egy korábban még nem publikált, saját empirikus kutatás eredményeit mutatja be. Terjedelme általában 5000–8000 szó, felépítése pedig követi a szigorú szakmai konvenciókat (például a bölcsészettudományokban is elterjedt IMRaD struktúrát: bevezetés, módszertan, eredmények és diszkusszió).

- **Szemletanulmány vagy áttekintő tanulmány (Review article):** Egy adott szakterület vagy probléma szakirodalmának szisztematikus összegzése. Bár új empirikus adatokat nem feltétlenül tartalmaz, értéke az újfajta szintézisben és a kritikai nézőpontban rejlik. Általában elismert, nagy tapasztalattal rendelkező szakértők készítik, gyakran a szerkesztőség felkérésére.

- **Rövid közlemény (Short communication / Research note):** Egy kisebb horderejű kutatás, pilot-vizsgálat vagy váratlan részeredmény gyors közzétételére szolgáló forma. Terjedelme mérsékelt (2000–3000 szó), előnye pedig a gyorsított publikációs folyamat.

- **Elméleti vagy vitatanulmány (Theoretical/Position paper):** Olyan írás, amely egy-egy tudományos álláspont mellett érvel, vagy új elméleti keretet javasol. A filológiai tudományokban ez a típus igen gyakori, mivel lehetőséget ad a mélyebb fogalmi elemzésre és a korábbi elméletek újragondolására.

A publikálás folyamata lépésről lépésre

- A sikeres publikálás egy tudatosan felépített folyamat eredménye, amely a kutatás megtervezésétől a végső beküldésig tart:

- **Kutatómunka:** A kutatási kérdés megfogalmazása és a vizsgálat elvégzése.

- **Célfolyóirat kiválasztása:** A témához és a kutatás súlyához illeszkedő lap keresése (figyelembe véve a folyóirat profilját, presztízsét és tudományometriai mutatóit).

- **Szerzői útmutató (Author Guidelines) tanulmányozása:** A formai követelmények, a hivatkozási stílus és a terjedelmi korlátok pontos megismerése.

- **A kézirat elkészítése:** Az első vázlat megírása utáni többszöri revízió, az érvelés és a struktúra csiszolása.

- Szakmai kontroll: Egyeztetés a társszerzőkkel (ha vannak) és a kézirat nyelvi lektorálása (különösen, ha nem anyanyelven publikálunk).

- Beküldés: A kézirat formázása, a kísérőlevél elkészítése és az anyag feltöltése a folyóirat szerkesztőségi rendszerébe.

A kísérőlevél (Cover letter) szerepe

A kísérőlevél a szerkesztőnek címzett rövid, de stratégiai fontosságú dokumentum. Ez az „első benyomás” eszköze, amelyben a szerző indokolja, miért tartja érdemesnek a kéziratot a publikálásra. A levélnek tartalmaznia kell a kutatás fő hozzájárulásának rövid összefoglalását, az illeszkedést a folyóirat profiljához, valamint egy nyilatkozatot arról, hogy a kézirat máshol még nem jelent meg és nincs párhuzamosan benyújtva másik szerkesztőséghez.

Példa kísérőlevél-struktúrára:

Tisztelt Főszerkesztő Úr/Asszony!

Ezúton nyújtom be közlésre „[A cikk címe]” című kéziratomat a(z) [Folyóirat neve] számára.

Tanulmányunkban [rövid leírás a kutatásról] kérdését vizsgáltuk. Az írás legfőbb újdonsága, hogy [főbb eredmény/hozzájárulás bemutatása]. Meggyőződésünk, hogy a munka jól illeszkedik a(z) [Folyóirat neve] profiljába, mivel [indoklás: pl. a kárpátaljai kétnyelvűség kutatása iránti elkötelezettségük miatt].

Kijelentem, hogy a kézirat más folyóiratnál nincs benyújtva, és korábban ebben a formában nem jelent meg. A beküldéssel a tanulmány minden szerzője egyetért.

Köszönöm a kézirat szíves mérlegelését.

Üdvözlettel: [Név]

Monográfia (Monograph)

A monográfia a tudományos közlés legmagasabb szintű egysége: olyan önálló kötet, amely egy meghatározott témát a teljesség igényével, rendszerezett módon és nagy terjedelemben tárgyal. Míg a tanulmányok általában egy-egy részproblémára fókuszálnak, a monográfia célja az adott terület szisztematikus és mélyreható kifejtése. Jellemzően egyetlen szerző (vagy néhány társszerző) koherens narratívájára épül, terjedelme pedig – a téma komplexitásától függően – 60 000 és 120 000 szó közé tehető, ami nyomtatásban nagyjából 200–400 oldalt jelent. Fontos hangsúlyozni, hogy a monográfia nem csupán a meglévő ismeretek összefoglalása, hanem eredeti kutatási eredményeken alapuló, új tudományos felismeréseket tartalmazó munka, amelyet rangos kiadók esetében szigorú külső szakmai bírálatnak (peer-review) vetnek alá.

A monográfia és a szerkesztett kötet elhatárolása: Érdemes különbséget tenni a monográfia és a szerkesztett kötet között. Míg a monográfia egyetlen szerző egységes gondolatmenetét és módszertanát tükrözi, addig a szerkesztett kötet különböző szerzők tematikusan kapcsolódó tanulmányait gyűjti egybe, ahol a szerkesztő(k) feladata az írások összefogása és a kötet koncepciójának kialakítása.

A műfaj jelentősége a filológiában: a humántudományokban, így a filológiában is a monográfia gyakran magasabb tudományos presztízzsel bír, mint a folyóiratcikkek. Különösen igaz ez az irodalomtudomány, a nyelvtörténet vagy a komplex nyelveírások (például egy adott nyelvjárás teljes grammatikája) esetében, ahol a téma kifejtése olyan terjedelmet és kontextualizálást igényel, amely egy folyóirat keretei közé nem szorítható be.

A monográfia születésének folyamata: egy monográfia megírása és megjelentetése többéves, összetett folyamat, amely az alábbi főbb lépésekből áll:

- Kutatási szakasz: a téma alapos feldolgozása, amely gyakran évek szisztematikus munkáját igényli.
- Kiadókeresés és a könyvterv (Proposal): a szerző egy részletes javaslatot nyújt be a kiadónak, amely tartalmazza a mű összefoglalóját, a tervezett tartalomjegyzéket, egy mintafejezetet, valamint a célközönség és a piaci versenyképesség bemutatását.
- Szerződéskötés és megírás: a kiadói szándéknyilatkozat után következik az írás érdemi szakasza (általában 1–3 év).
- Lektorálás és revízió: a leadott kéziratot szakmai bírálók és a kiadó belső szerkesztői véleményezik, majd a szerző elvégzi a szükséges módosításokat.
- Gyártási folyamat: a végleges kézirat nyelvi szerkesztésen, tördelésen és korrektúrán esik át, mielőtt megjelenik.

Rangos filológiai kiadók: a publikációs stratégia szempontjából meghatározó a kiadó presztízse. A nemzetközi filológiai diskurzusban a legjelentősebbek közé tartozik a Brill, a John Benjamins, a Mouton de Gruyter, a Cambridge és az Oxford University Press, valamint a Routledge. A magyar tudományos életben kiemelkedő referenciát jelent az Akadémiai Kiadó, a Tinta Könyvkiadó és az Osiris Kiadó.

Példa monográfia témára: „A kárpátaljai magyar nyelvjárások morfológiája” – egy ilyen munka reprezentatív példája a műfajnak, amennyiben saját korpuszgyűjtésen alapul, szisztematikusan tárgyalja a régió alaktani rendszerét, és eredményeit elméleti keretbe ágyazva hasonlítja össze a köznyelvi vagy más nyelvjárási jelenségekkel.

Konferenciaközlemény (Conference paper / Proceedings)

A konferenciaközlemény egy tudományos tanácskozáson elhangzott előadás írott, szerkesztett változata, amely az eseményhez kapcsolódó konferenciakiadványban (proceedings) jelenik meg. E műfaj elsődleges célja a kutatási eredmények gyors disszeminációja: a publikálás folyamata itt lényegesen rövidebb, mint a folyóiratok esetében, így a közlemény gyakran már a konferenciát követő néhány hónapon belül elérhetővé válik. Terjedelme jellemzően 3000–6000 szó között mozog, és gyakran előzetes eredményeket, pilot kutatásokat vagy folyamatban lévő munkákat (work in progress) mutat be. A konferenciaközlemények típusai.

A tudományos gyakorlatban a közlemények több formában is megjelenhetnek:

- Full paper: Teljes értékű kutatási cikk (gyakran 6–8 oldal terjedelemben).

- Short paper: Rövidített közlemény, egy-egy részeredményt mutat be (2–4 o.).
- Abstract only: Amikor csak az előadás kivonata kerül be az absztraktkötetbe.
- Poster paper: Poszterbemutatóhoz kapcsolódó rövid írásos összefoglaló.

Szakmai értéke és stratégiai szerepe: A konferencián való részvétel és a kapcsolódó közlemény megjelentetése kiváló lehetőség a szakmai kapcsolatépítésre (networking) és a közvetlen visszajelzések gyűjtésére. Ugyanakkor mérlegelni kell, hogy a konferenciakötetek tudományos presztízse általában alacsonyabb a jegyzett szakfolyóiratokénál, és nem minden kiadványt indexálnak a nemzetközi adatbázisok (pl. Scopus vagy Web of Science).

Kapcsolat a folyóiratcikkekkel és az etikai szempontok: A tudományos életben bevett gyakorlat, hogy a kutató egy konferencián mutatja be először az új eredményeit (konferenciaközlemény formájában), majd a kapott szakmai észrevételek alapján továbbfejleszti az anyagot, és egy átfogóbb, mélyebb tanulmányt készít belőle egy szakfolyóirat számára. Ez a folyamat szakmailag teljesen legitim, amennyiben teljesül két fontos feltétel:

A szerzőnek jeleznie kell a folyóirat szerkesztősége felé (például lábjegyzetben), hogy az anyag alapjait korábban egy adott konferencián már bemutatta.

A folyóiratcikkek jelentősen bővebbnek és módszertanilag kidolgozottabbnak kell lennie a korábbi közleménynél.

Fontos figyelmeztetés: Egyes rangos folyóiratok szigorú politikát folytatnak a „korábbi publikáció” (prior publication) kérdésében, és nem fogadnak el olyan kéziratot, amelynek bármilyen változata megjelent már konferenciakötetben. Ezért a publikációs stratégia kialakításakor mindig előzetesen ellenőrizni kell a kiszemelt folyóirat szerzői útmutatóját.

A könyvfejezet (Book chapter)

A könyvfejezet egy olyan szakmai tanulmány, amely egy adott téma köré szerveződő, szerkesztett kötetben (tanulmánykötetben vagy antológiában) jelenik meg. E műfaj egyik legfőbb jellegzetessége a tematikus fókusz: a kötet szerkesztői egy meghatározott tudományos kérdéskör köré gyűjtik össze a releváns írásokat. A publikálási folyamat gyakran meghívásos alapon történik, azaz a kötet szerkesztői közvetlenül kérik fel a terület elismert szakértőit a fejezetek megírására. Terjedelmét tekintve a könyvfejezet általában terjedelmesebb a folyóiratcikkekénél, jellemzően 5000–8000 szót ölel fel, ami lehetőséget ad a téma alaposabb, monografikus kifejtésére.

A minőségbiztosítás tekintetében a könyvfejezetek lektoráltsága (peer-review) változó: míg a neves nemzetközi kiadók (pl. Routledge, Springer, Brill) szigorú külső bírálati folyamatot alkalmaznak, addig kisebb vagy intézményi kiadványoknál előfordulhat, hogy csak a kötet szerkesztői végeznek belső ellenőrzést.

Mikor érdemes a könyvfejezetet választani? A könyvfejezetben való publikálás stratégiaileg akkor kifizetődő, ha a kutató felkérést kap egy rangos, nemzetközi

szerkesztett kötetben való részvételre, vagy ha a választott téma annyira specifikus, hogy nem található hozzá profiljában illeszkedő szakfolyóirat. Emellett az interdiszciplináris munkák számára is ideális terep, mivel egy kötet keretein belül jobban kontextualizálható a különböző tudományterületek találkozása.

Fontos szempont az értékelésnél: A publikációs stratégia tervezésekor figyelembe kell venni, hogy bizonyos tudományterületi és előmeneteli rendszerekben (például a Magyar Tudományos Akadémia egyes bizottságainál vagy az ukrán fokozatszerzési eljárásokban) a könyvfejezeteket esetenként alacsonyabb pontszámmal ismerik el, mint a magas impakt faktorú folyóiratcikkeket. Ezért minden esetben javasolt az aktuális intézményi és nemzeti szabályozások ellenőrzése.

Könyvismertetés (Book review)

A könyvismertetés egy újonnan megjelent tudományos mű kritikai értékelése, amelynek elsődleges célja, hogy tájékoztassa a szakmai közösséget a kötet tartalmáról, módszertani újdonságairól és tudományos minőségéről. Terjedelme általában mérsékeltebb a tanulmányokénál, jellemzően 1000–2000 szó között mozog. Fontos sajátossága, hogy a legtöbb esetben felkérésre készül: a folyóirat szerkesztője keresi meg a témában jártas kutatót (a recenzent) a bírálat elkészítésére. Bár a kéziratot a szerkesztő ellenőrzi, a klasszikus tanulmányokkal ellentétben itt általában nincs külső, anonim lektorálási folyamat (peer-review). A jó könyvismertetés felépítése követi a tudományos értekezés logikáját. A szöveg mindig a pontos bibliográfiai adatokkal kezdődik (szerző, cím, kiadó, évszám, oldalszám, ISBN), majd egy rövid bevezetéssel folytatódik, amely kontextusba helyezi a művet. Ezt követi a tartalmi összefoglaló, amelyben a recenzens bemutatja a főbb fejezeteket és a szerző központi érveit. Az írás legfontosabb része az értékelés: itt kap helyet a mű erősségeinek, esetleges módszertani gyengeségeinek vagy hiányosságainak elemzése. A szöveget végül egy következtetés zárja, amely megfogalmazza, kinek ajánlott a kötet, és milyen érdemi hozzájárulást ad az adott tudományterülethez. A műfaj tudományos értéke és előnyei: A könyvismertetés megírása számos előnnyel jár, különösen a pályakezdő kutatók számára. Első publikációnak kiváló lehetőség, hiszen elkészítése – bár szakmai precizitást igényel – kevésbé összetett feladat, mint egy önálló kutatási cikk megírása. Emellett jelentős szerepe van a szakmai láthatóság növelésében, hiszen jelzi a tudományos közösség felé, hogy a szerző naprakész a terület friss szakirodalmából. Nem elhanyagolható a műfaj kapcsolatépítő (networking) ereje sem: a recenzens és a vizsgált mű szerzője között értékes szakmai párbeszéd alakulhat ki. Etikai alapelv: A könyvismertetés során alapvető elvárás a kritikus, de építő jellegű hozzáállás. Kerülni kell a túlzó dicséretet és az alaptalan, pusztán negatív elmarasztalást is; a cél minden esetben a tárgyilagos és szakmailag megalapozott véleményformálás.

Recenzió / Kritika (Critical review / Essay review)

A tudományos kritika és a recenzió műfaja jóval mélyebb és átfogóbb elemzést kíván a szerzőtől, mint az egyszerű könyvismertetés. Míg az ismertetés elsődleges célja a tájékoztatás és a mű tartalmának rövid bemutatása, addig a kritika már valódi elméleti

reflexióra épül. Számottevő terjedelme – amely gyakran a 3000–5000 szót is meghaladja – lehetővé teszi a vizsgált kérdéskör részletes és analitikus kifejtését. E műfaj egyik legfőbb szakmai jellegzetessége a szintetizáló jelleg: a szerző gyakran nem csupán egyetlen művet, hanem két-három, vagy akár négy tematikusan kapcsolódó kötetet vet össze egyetlen íráson belül. Ebben a kontextusban az összefoglalás már csak eszköz; a hangsúly az elméleti vitára és a reflexióra helyeződik, ahol a recenzens aktív párbeszédbe lép a vizsgált művek állításaival, ütköztetve azok módszertani és szemléleti alapjait. Mivel a kritikai szemle saját kutatói hozzájárulást és önálló elméleti értékelést is tartalmaz, tudományos presztízse lényegesen magasabb az egyszerű ismertetéseknél. Rangos nemzetközi folyóiratok esetében bevett gyakorlat, hogy ezt a típust – a szaktanulmányokhoz hasonlóan – anonim lektorálási folyamatnak (peer-review) vetik alá.

Gyakorlati tanácsok a cikkíráshoz

A sikeres publikációs folyamat alapja a rendszeresség: ahelyett, hogy a sokszor megfoghatatlan „ihletre” várnánk, érdemes napi vagy heti írási rutint kialakítani, hiszen a folyamatos munka segít fenntartani a gondolatmenet folytonosságát. Mielőtt azonban papírra vetnénk az első sorokat, elengedhetetlen a célfolyóirat alapos ismerete. Javasolt legalább 5–10 friss tanulmányt átolvasni a kiválasztott lapból, különös figyelmet fordítva a kiadvány specifikus struktúrájára, nyelvezetére, a hivatkozási konvenciókra és a preferált témakörökre. Ha elakadnánk az alkotásban, célszerű a módszertani rész (Methods) megírásával kezdeni; ez a szakasz ugyanis objektív, leíró jellegű, így könnyebben formába önthető, mint az elméleti keret vagy a következtetések. A kézirat véglegesítése előtt soha ne feledkezzünk meg a szakmai kontrollról. Kérjük fel témavezetőnket vagy tapasztaltabb kollégáinkat egy előzetes véleményezésre, hiszen egy külső szemlélő olyan hibákra vagy hiányosságokra is rámutathat, amelyek felett szerzőként elsiklottunk. Fontos tudatosítani, hogy a tudományos világban a visszautasítás a folyamat természetes része, nem pedig személyes kudarc. A szigorú bírálati rendszer (peer-review) kapuőri funkciót tölt be; a lektori véleményekből tanultakat érdemes beépíteni a szövegbe, majd – szükség esetén – egy másik folyóiratnál újra próbálkozni. Amennyiben a szerkesztőség átdolgozást kér (Revise and resubmit), tekintjük ezt lehetőségnek: minden egyes észrevételre alapos, pontokba szedett válaszlevélben (response letter) reagáljunk, részletezve, hogy hol és miként módosítottuk a kéziratot a bírálók javaslatai alapján.

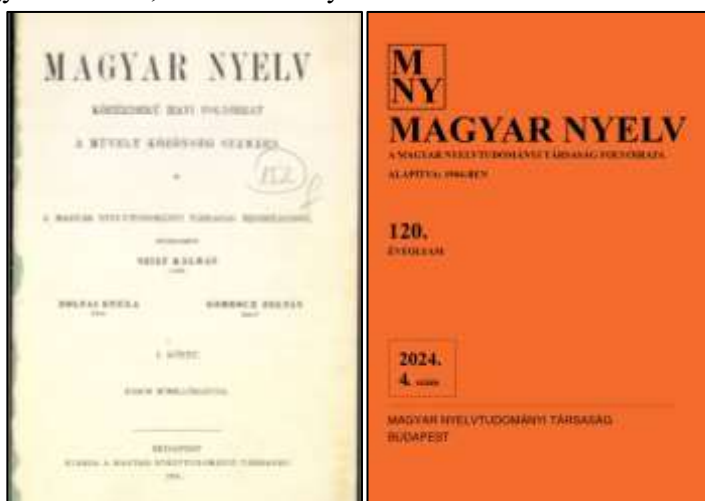
MUTATVÁNYOK A GYAKORLATI ÓRÁKHOZ: FOLYÓIRATOKKAL VALÓ ISMERKEDÉS

Scopus besorolású magyar nyelvészeti folyóiratok és azok szerkesztési elvei

MAGYAR NYELV

Bevezetés

A *Magyar Nyelv* a magyar nyelvtudomány legrangosabb és legrégebbi szakmai folyóirata. A lapszámok változatos tematikával jelennek meg, melyek között megtalálhatók tudományos közlemények az összehasonlító nyelvészet, leíró nyelvészet, nyelvtörténet, kulturális nyelvészet, névtan, szlavisztika, germanisztika, általános és alkalmazott nyelvészet tárgyköréből. A folyóiratot 1904-ben alapították, 1905-ben indult, s azóta folyamatos rendszerességgel jelenik meg, évenként négy füzetben, negyedévenként, összesen 32 nyomdai íven.

1. ábra: A folyóirat legelső és legutolsó lapszámának a borítója

Kezdetben a Társaság tagjainak adományából finanszírozták, 1945 óta pedig a Magyar Tudományos Akadémia és más szponzorok támogatásával működik. Állandó támogatója az MTA Könyv- és Folyóiratkiadó Bizottsága, illetve a Nemzeti Kulturális Alap. A folyóirat további támogatója volt 2024-ben a Magyar Kultúráért Alapítvány, a Petőfi Kulturális Ügynökségen keresztül. Jelenleg az Argumentum Kiadó gondozásában jelenik meg.

Már megalapításakor is céljai közé tartozott a magyar nyelv tudományos művelése, közműveltségi és iskolaügyi támogatása. Az első lapszámban Szily Kálmán, a Magyar Nyelvtudományi Társaság akkori elnöke, a folyóirat szerkesztője a következőképp fogalmazta meg az újonnan induló orgánum céljait:

„Meg akarjuk a művelt közönséggel ismertetni a magyar nyelvtudomány fontosabb eredményeit, mind a nyelvtörténet, jelentéstan és szófejtés, mind a hang- és mondattan terén ; lehetőleg magyar példákon be akarjuk vezetni a nyelvészeti kutatások megbízható

módszereibe ; le akarjuk szoktatni a nálunk még oly gyakori délibábos nyelvészkedésről s rá akarjuk szoktatni a nyelvtények helyes felfogására. S hogy mindezt megteheessük, vagy legalább megkísérthessük, újra egyesíteni akarjuk e munkában a magyar nyelvészek szétszakadt seregét, s fölébresztve a magyar közönség érdeklődését s fölhasználva a romlatlan nyelvérzékében rejlő erőt, új segédcsoportokat is akarunk toborzani közös munkánkra. ... Különös gondot fogunk fordítani a népnyelv és az egyes nyelvjárások megismerésére és ismertetésére, valamint nyelvtörténeti adatok gyűjtésére is. Cikkeink megválogatásában s közrebocsátásában tervszerűleg fogunk eljárni. Mindenkör közérthetőségre, folytonos és fokozatos emelkedésre fogunk törekedni”.

A szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő: Juhász Dezső (ELTE Bölcsészettudományi Kar). Szerkesztők: Farkas Tamás (ELTE Bölcsészettudományi Kar), Szentgyörgyi Rudolf (ELTE Bölcsészettudományi Kar). Technikai szerkesztő: Szabó Panna (ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár).

Szerkesztőbizottság: Forgács Tamás (Szegedi Tudományegyetem), Gerstner Károly (ELKH Nyelvtudományi Kutatóközpont), Hoffmann István (Debreceni Egyetem), Honti László (Károli Gáspár Református Egyetem), Kiss Jenő (ELTE), Siptár Péter, Zoltán András (ELTE).

Nemzetközi tanácsadó testület: Susan Gal (USA), Danilo Gheno (Olaszország), Riho Grünthal (Finnország), Valentin Gusev (Oroszország), Péntek János (Románia), Marek Stachowski (Lengyelország), Eberhard Winkler (Németország).

Webszerkesztő: Terbe Erika (ELTE Bölcsészettudományi Kar).

A szerkesztőség tudományos tagjai között megtalálhatók hazai és külföldi egyetemek elismert professzorai, akik garantálják a tudományos minőséget és objektivitást.

A korábbi évtizedekben a szerkesztői feladatokat az alábbi személyek látták el:

1905. január, 1. füzet; 1905. február, 2. füzet: Szily Kálmán.

1905. március, 3. füzet – 1906. Szily Kálmán, Zolnai Gyula, Gombocz Zoltán.

1907–1908. június, 6. füzet: Szily Kálmán, Gombocz Zoltán, Pápay József.

1908. szeptember, 7. füzet – 1914. szeptember, 7. füzet: Szily Kálmán, Gombocz Zoltán.

1914. október, 8. füzet – 1921: Szily Kálmán, Melich János.

1922–1924. április–június, 4–6. füzet: Szily Kálmán közreműködésével Melich János, Gombocz Zoltán.

1924. szeptember–október, 7–8. füzet; 1924. november–december, 9–10. füzet: Melich János, Gombocz Zoltán.

1925–1927: Gombocz Zoltán és Melich János.

1935. május–június 5–6. szám – 1935. november–december. 9–10. szám: Melich János és Pais Dezső.

1936–1942: Melich János közreműködésével Pais Dezső.

1943–1952: Pais Dezső.

1953–1955. szeptember, 3. szám: Pais Dezső és Benkő Loránd.

1955. december, 4. szám (és a kötet címlapján): Bárczi Géza, Benkő Loránd és Pais Dezső.

1956–1973. március, 1. szám: Pais Dezső és Benkő Loránd.

1973. június, 2. számtól: Benkő Loránd.

1992-től szerkesztő Juhász Dezső

Tematika és módszertan

A folyóirat a nyelvtudomány különböző aldiszciplínáit öleli fel, így központi fóruma a magyar nyelv fonológiájával, morfológiájával, szintaxisával, szemantikájával, pragmatikájával, történeti nyelvészetével, dialektológiájával, nyelvföldrajzával és stilisztikájával foglalkozó kutatásoknak. Tematikája idővel kibővült más nyelvtudományi területekre is, mint például a germanisztika, romanisztika, szlavisztika, valamint az általános és alkalmazott nyelvészet.

A *Magyar Nyelv* nemcsak a tudományos közösség belső diskurzusát támogatja, hanem a nyelvészeti eredmények ismeretterjesztő közvetítésében is szerepet vállal. Számos kiemelkedő magyar nyelvész – például Bárczi Géza, Benkő Loránd, Kálmán Béla – rendszeresen publikált a folyóirat hasábjain, így a lap jelentős szerepet játszott a hazai nyelvtudományi hagyományok kialakításában. A folyóirat emellett fórumot biztosít fiatal kutatók számára is, ezzel elősegítve az utánpótlás-nevelést és a tudományos párbeszéd generációkon átívelő fenntartását.

A folyóirat publikációi tudományos lektoráláson esnek át, biztosítva a magas színvonalat és az akadémiai megbízhatóságot. A folyóirat a kettős vak lektorálás (double blind peer review) elvét követi. A beérkező kéziratok legalább két független bíráló szakvéleménye alapján kerülnek elfogadásra vagy elutasításra. Csak olyan kézirat nyújtható be, amelyet máshol még nem publikáltak, illetve közlésre sem nyújtottak be más folyóiratnál, tehát nincs elbírálás alatt. A kéziratok elbírálása és esetleges közzététele díjmentes.

A folyóirat formai és hivatkozási követelményei igazodnak a nemzetközi szokásokhoz: a cikkek végén részletes bibliográfiát közölnek, a hivatkozások pedig a szerző-dátum típusú rendszerben történnek. A kéziratok szerkesztéséhez és formázásához kiváló segítséget nyújt a folyóirat weboldaláról letölthető mintafájl. A szövegek Times New Roman betűtípussal készülnek. A fejezetek címét arab számokkal jelölik, és ponttal választják el a kézirat szövegétől, vagyis folyamatos a szöveg futása. Az értelmi kiemeléseket ritkítással jelölik, nyelvi példák kiemelésére pedig a kurzíválás szolgál. Szövegközi hivatkozást alkalmaznak a folyóiratnál; a szakirodalmi forrásokra a szerzői útmutatóban meghatározott módon kell hivatkozni a tanulmány végén található *Hivatkozott irodalom* című fejezetben.

A cikkek elsősorban magyar nyelven jelennek meg, de a szerzők angol nyelvű összefoglalót is adnak. Ez lehetővé teszi a magyar nyelvészeti kutatások nemzetközi elérhetőségét, és hozzájárul ahhoz, hogy a magyar nyelvtudomány bekapcsolódjon a globális tudományos diskurzusba. A recenziók között pedig rendre megtalálhatjuk a

külföldi szakmunkák ismertetéseit is, ezzel is megpróbálva összekötni a hazai és a nemzetközi tudományosság művelőit.

A folyóirat struktúrája rendszerint az alábbi rovatokra bontható:

☐ Tanulmányok;	☐ Szemle;
☐ Kisebb közlemények;	☐ Különlélek;
☐ Szó- és szólásmagyarázatok;	☐ Társasági ügyek;
☐ Nyelvművelés;	☐ Nyelvtörténeti adatok;
☐ Élőnyelv;	☐ Levélszekrény;
☐ Tudománytörténet;	☐ Számunk szerzői.

Elérhetőség és hozzáférés

A *Magyar Nyelv* nyomtatott és online verzióban is megjelenik, eltérő ISSN azonosítóval (nyomtatott: ISSN 0025-0228; online: HU ISSN 1588-1210). A folyóirat jelenlegi honlap a következő linken elérhető: <https://ojs.elte.hu/magyaryelv/index> (a korábbi honlap: <https://www.c3.hu/~magyaryelv/> a korábbi lapszámok archívumaként funkcionál). A honlap fejlesztését 2023–2024-ben az ELTE Folyóiratfejlesztési Alap támogatta.

2. ábra: A folyóirat weboldalának nyitóképe

A honlap könnyen áttekinthető, jól kezelhető, s hozzáférhető angol nyelven is. Megnyitáskor az *Atkuális* szám fogadja az olvasókat, mely akár egyben, akár külön írásokként is megtekinthető. A második fül az *Archívum*, itt a folyóirat 2018 óta megjelent lapszámai érhetők el. Az *Információk* fül alatt egy rövidebb tájékoztatót olvashatunk a folyóiratról, megismerhetjük a szerkesztőbizottság összetételét, a kapcsolattartókat, a folyóirat adatvédelmi nyilatkozatát. Ugyancsak itt találhatjuk meg az elérhetőségeket, illetve a folyóiratban alkalmazott rövidítések jegyzékét. A folyóiratban való publikálás menetéről a Beküldések alpontban tájékozódhatunk, ahol egy részletes szerzői útmutató is segíti a közlemények elkészültét.

A folyóirat lapszámai a saját archívum mellett több hazai tudományos adatbázisban is hozzáférhetők: REAL-J (MTA Könyvtárának Repozitóriuma: https://real-j.mtak.hu/view/journal/Magyar_Nyelv.html), MATARKA (Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa: https://www.matarka.hu/szam_list.php?fsz=84), EPA (Elektronikus Periodika Archívum 1999-től: <https://epa.oszk.hu/00100/00142>). A digitális archiválás lehetővé teszi a korábbi számok retrospektív kutatását is.

Tudományometriai jellemzői

A *Magyar Nyelv* folyóirat nemcsak Magyarországon belül vívta ki a szakmai közvélemény elismerését, hanem a nemzetközi szinten is. Mi sem mutatja ezt jobban, mint a különböző tudományometriai adatbázisokban való megjelenése és az ott kapott minősítések.

A *Scimago Journal Rankings* alapján (<https://www.scimagojr.com/journalsearch.php?q=-5800222692&tip=sid&clean=0>) a *Magyar Nyelv* folyóirat H-indexe 5, 2024-ben pedig Q3 minősítésű folyóiratnak számított a nyelv és nyelvészet területén.

Amennyiben az elmúlt 10 év vonatkozásában is megnézzük a Scimago adatait, akkor láthatjuk, hogy a folyóirat egy alkalommal volt Q1 besorolású is, de több éven keresztül tartotta a Q2 besorolását.

Év	SJR-érték	Kvartilis (Linguistics and Language)
2015	0.167	Q1
2016	0.134	Q3
2017	0.129	Q3
2018	0.158	Q2
2019	0.161	Q2
2020	0.159	Q2
2021	0.160	Q2
2022	0.138	Q3
2023	0.142	Q2
2024	0.142	Q3

1. táblázat: A *Scimago Journal Rankings* általi minősítés alakulása az elmúlt tíz évben. A folyóirat a Scopus adatbázisában is szerepel, ahol 0,2 az idézési pontszáma, valamint a nyelv és nyelvészet szakterületen Q3 minősítésű.

A Magyar Nyelvet 2015 óta az ERIH PLUS tudományometriai adatbázis is minősített folyóiratként tartja számon (<https://kanalregister.hkdir.no/publiseringsskanaler/erihplus-/periodical/info.action?id=481618>), ugyanakkor a DOAJ és a Formerly Sherpa services adatbázisaiban nem szerepel.

A Magyar Nyelv szlavisztikai vonatkozású írásai

A magyar nép már a honfoglalás előtt is kapcsolatba került a szláv népekkel. A honfoglalást követően ez a kapcsolat szomszédsági kapcsolattá alakult. A szoros gazdasági és kulturális kapcsolatok révén mindkét nép sokat tanult egymástól. Az áruk cseréje mellett a kulturális és nyelvi adásvétel is aktívan folyt. Ez jól kimutatható a szláv és a magyar kultúra, illetve az érintett nyelvek körében is. A fokozott nyelvi kapcsolatok színtereiül természetesen az egymással határos nyelv-területek szolgálták.

Ezek alapján természetesnek tekinthetjük azt is, hogy a kutatók a *Magyar Nyelv* folyóirat alapítása óta rendre közölnek a lap hasábjain a szláv–magyar nyelvi kapcsolatok tárgykörébe tartozó írásokat is. Alább ezekből az írásokból próbálunk egy információs jellegű, de teljesnek korántsem mondható bibliográfiai listát közölni:

- Fried István 1974: Szláv jövevényszavaink kutatásának történetéből. *Magyar Nyelv*, 70. évf. 2. sz. / 1974. 245–249.
- Gáldi László 1958: Kniezsa István: A magyar nyelv szláv jövevényszavai. I. kötet. (Budapest, 1955. Akadémiai Kiadó. – 1043 lap). *Magyar Nyelv* 54. évf. 1. sz. / 1958, 1–13.
- Kiss Lajos 2001: Helynévfejtések és etimológiai felülvizsgálatok. *Magyar Nyelv*, 97. évf. 3. sz. / 2001. 294–303.
- Kniezsa István 1933: Szláv jövevényeink tövégi magánhangzóinak történetéhez. *Magyar Nyelv* 39. évf. 1–2. sz. / 1943. 1–12.
- Melich János 1910: A magyar nyelv szláv jövevényei. *Magyar Nyelv*, 6. köt. 10. sz. / 1910. 443–447.
- Melich János 1926: Régi magyar hatás a tót nyelvre. *Magyar Nyelv*, 22. köt. 3–4. sz. / 1926. 110–117.
- Mollay Károly 1958: Jövevényszó-kutatásunk 1945-től 1957-ig. *Magyar Nyelv*, 54. évf. 1. sz. / 1958. 146–157.
- Moór Elemér 1958: A magyarság gazdasági formáinak kialakulása szláv jövevényszavaink tükrében. *Magyar Nyelv*, 54. évf. 2. sz. / 1958. 278–290.
- Moór Elemér 1960: Magyarok és szlávok (Válasz Kubinyi Lászlónak „A tudománybeli romantikáról” című cikkére: MNy. LV, 402.). *Magyar Nyelv* 56. évf. 4. sz. / 1960. 500–505.
- Moór Elemér 1967: A földműves életforma kialakulása népünkénél a szláv jövevényszavak tükrében. *Magyar Nyelv*, 63. évf. 2. sz. / 1967. 169–183.
- Moór Elemér 1971: Adalékok szláv származású „női” szavaink problémáihoz. *Magyar nyelv*, 67. évf. 3. sz. / 1971. 297–306.
- Nyomárkay István 2000: A magyar szlavisztika hagyományai. *Magyar Nyelv*. 96. évf. 2. sz. / 2000. 206–209.
- Rot Sándor 1968: = Rot A. M. A magyar nyelv keleti szláv jövevényszavai fonológiai meghonosodásának kérdései *Magyar Nyelv* 64. évf. 1. sz. / 1968, 38–47.
- Rot Sándor 1975: A kárpátizmusok és a magyar jelentéstan nyelvtipológiai jelenségei. *Magyar Nyelv* 71. évf. 4. sz. / 1975, 424–432.

Sulán Béla 1963: A kétnyelvűség néhány kérdéséhez. *Magyar Nyelv* 59. évf. 3. sz. / 1963. 253–265.

Fontos lehet azt is megjegyezni, hogy a folyóiratban rendre publikálnak a határon túli régiók, s így természetesen Kárpátalja nyelvészei is: Cserniczkó István, Beregszászi Anikó, Dudics Lakatos Katalin a kétnyelvűségből fakadó nyelvi sajátosságok, a beszélői attitűdök és a kétnyelvű környezetben megvalósuló anyanyelvi oktatás tárgykörében közölték itt eredményeiket. A jelen írást is jegyző Bárány Erzsébet és Gazdag Vilmos pedig a kárpátaljai magyar–ukrán, illetve ukrán–magyar nyelvi kapcsolatok és az azok nyomán jelentkező nyelvi sajátosságokkal kapcsolatos eredményeikről adtak számot a lap hasábjain.

Összefoglalás

A *Magyar Nyelv* folyóirat nem csupán a magyar nyelvészeti kutatás dokumentuma, hanem annak aktív formálója is. Megbízható, lektorált közleményeivel, hagyományokra és modern tudományosságra egyaránt építő szerkesztési elveivel fontos helyet foglal el a magyar tudományos élet palettáján, és értékes forrás mind a kutatók, mind a nyelv iránt érdeklődő szakemberek számára.

MAGYAR NYELVŐR

Bevezetés

A *Magyar Nyelvőr* a magyar nyelvtudomány legrégebbi, máig megjelenő szakfolyóirata, amelyet 1872-ben alapított a Magyar Tudományos Akadémia. A folyóirat a magyar nyelv történetével, népnyelvével, nyelvjárásaival, helyesírásával, nyelvműveléssel, valamint a kortárs nyelvhasználat kérdéseivel foglalkozik. Kiemelt szerepet kapnak a tudományos tanulmányok, recenziók, vitacikkek és a nyelvi közélet fontos eseményei. Az első szám 1872. január 12-én jelent meg Szarvas Gábor szerkesztésében, 56 oldal terjedelemben. Induláskor a Magyar Nyelvőr évente tízszer jelent meg. 1941 és 1945 között ideiglenesen szünetelt a megjelenés, majd a folyóirat fokozatosan áttért a ritkább, de terjedelmesebb számokra. Napjainkban a Magyar Nyelvőr évente négyszer jelenik meg, negyedévente. Emellett évente angol nyelvű különszám is megjelenik a nemzetköziesítés jegyében.

1. ábra: A folyóirat legelső és legutolsó lapszámának a borítója

A kezdeti évtizedekben a kiadás és a megjelenés is teljes egészében az Akadémia támogatásával és felügyeletével történt. A Magyar Nyelvőr folyóirat jelenleg a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága (MNYKNT) kiadásában jelenik meg, de az MTA továbbra is alapítóként és támogatóként érintett. Az utóbbi időben az egyes lapszámok megjelenését ezen túlmenően a Magyar Kultúráért Alapítvány, a Petőfi Kulturális Ügynökség és a Nemzeti Kulturális Alap is támogatja. A folyóirat célja a magyar nyelv helyességének és tisztaságának védelme, a túlzó nyelvújítás és az idegen hatások elleni fellépés, valamint a tudományos nyelvtan előkészítése volt, mindezt a történeti nyelv és a népnyelv kutatásával, a magyar nyelv saját eszközeire támaszkodva. Ezt Szarvas Gábor az első lapszám programadó írásában az alábbiak szerint fogalmazta meg:

„Akarjuk ott, a hol az ingadozó alapra fektetett s rögtönözve létesített nyelvújítás szabályellenes szóalkotásokat hozott forgalomba, a helyesség visszaállítását; a hol az

idegen nyelvekkel való érintkezés korcs kifejezéseket természet, a tisztaság élémozdítását; akarjuk a követelményeknek teljesen megfelelő tudományos magyar nyelvtannak összeállítását megkönnyíteni s részben elékészíteni, az által hogy anyagot gyűjtünk s a függőben levő kérdéseket tüzetes megvitatás által tisztázzuk; mindezt pedig a magyar nyelv életéből merített eszközök segítségével akarjuk megvalósítani”.

A szerkesztőbizottság

A szerkesztőbizottság összetétele 2022-ben jelentős változásokon ment keresztül, több korábbi tag – például Grétsy László, Heltainé Nagy Erzsébet, valamint Laczkó Krisztina, Tátrai Szilárd és Tolcsvai Nagy Gábor – távozott vagy eltávolításra került, és azóta új tagok kerültek be a testületbe, többek között Balázs Géza felelős szerkesztő vezetésével.

A Magyar Nyelvőr folyóirat szerkesztőbizottságának tagjai a 2025-ös számok alapján a következők: Aczél Petra (Moholy-Nagy Művészeti Egyetem); Adamikné Jászó Anna (ELTE); Büky László (SZTE); Hidasi Judit (BGE); Horváth Péter Iván (NKE); Cs. Jónás Erzsébet (Nyíregyházi Egyetem); Kovács László (ELTE TÁTK); Kövecses Zoltán (ELTE); Mínya Károly (Nyíregyházi Egyetem); Pölcz Ádám (ELTE TÓK); Steklács János (PTE); Szűts Zoltán (EKKE) Szerkesztők: Mínya Károly; Pölcz Ádám.

A folyóirat rendelkezik egy nemzetközi tanácsadó testülettel, amelynek tagjai külföldi szakemberek: Fedosov Aleksandrovich Viktor (Vlagyimir, Oroszország); Dragaschnig Edina (Grác, Ausztria); Lizanec Petro (Ungvár, Ukrajna); Mifsud Mari Lee (Richmond, USA); Sivonen Jari (Oulu, Finnország). Ez a testület segíti a folyóirat nemzetközi kapcsolatait és szakmai színvonalát, de nem része a szerkesztőbizottságnak. A korábbi évtizedekben a szerkesztői feladatokat az alábbi személyek látták el:

1872–1895 – Szarvas Gábor

1946–1953 – Beke Ödön

1896–1919 – Simonyi Zsigmond

1954–1993 – Lőrincze Lajos

1920–1940 – Balassa József

1994–2021 – Keszler Borbála

Tematika és módszertan

A Magyar Nyelvőr folyóirat tematikáját alapvetően a magyar nyelv tudományos vizsgálata, védelme és ápolása határozza meg, amely a következő fő területekre tagolódik:

- **Történeti nyelvkutatás:** Elhanyagolt nyelvkincsek feltárása, ingadozó nyelvtani alakok adatainak gyűjtése.
- **Népnyelv vizsgálata:** Tájszók, népdalok, közmondások, népmesék, helynevek gyűjtése és elemzése.
- **Újabb irodalmi nyelv:** Az idegenszerűségek és szabálytalan szóalkotások bírálata, új képzésű szavak történetének feltárása, tudományos és hivatalos szövegek nyelvének elemzése.
- **Nyelvhasználat és nyelvészet:** Szó- és mondatrend, jelentésárnyalatok, szintaktikai kérdések vizsgálata, valamint a nyelvhasználat aktuális problémáinak feltárása.

- **Interdiszciplináris megközelítés:** Kapcsolódás más tudományterületekhez, mint a kulturális antropológia, szemiotika, pszichológia, jogtudomány, neveléstudomány és orvostudomány, mindig nyelvi-kulturális szemléletből.
- **Nyelvművelés és közéleti kérdések:** A nyelv tisztaságának, helyességének védelme, a nyelvművelői tevékenység támogatása, valamint a nyelvi normák és a közérthetőség előmozdítása.

A folyóiratban rendszeresen megjelennek tanulmányok, recenziók, vitaanyagok, valamint nyelvművelői és közéleti cikkek is. Az utóbbi években a tematikai sokszínűség bővült, hangsúlyosabbá vált a teljes magyar kultúrára való kitekintés, így irodalmi, történelmi, művelődéstörténeti, stilisztikai és pszichológiai témák is megjelennek.

A folyóirat publikációi tudományos lektoráláson esnek át, biztosítva a magas színvonalat és az akadémiai megbízhatóságot. A folyóirat a kettős vak lektorálás (double blind peer review) elvét követi. A beérkező kéziratok legalább két független bíráló szakvéleménye alapján kerülnek elfogadásra vagy elutasításra.

A kéziratokkal kapcsolatban a szerzők felelősek az adatok helyességéért és a szerzői jogi szabályok betartásáért. Megjelenés esetén a szerzők az első megjelenés jogát (nyomtatott és elektronikus formában) átengedik a Magyar Nyelvőr kiadójának, de a másodközléssel szabadon rendelkezhetnek. Ennek megfelelően csak olyan kézirat nyújtható be, amelyet máshol még nem publikáltak, illetve közlésre sem nyújtottak be más folyóiratnál, tehát nincs elbírálás alatt. A kéziratok elbírálása és esetleges közzététele díjmentes.

A Magyar Nyelvőrben megjelenő írások jellemző struktúrája tudományos tanulmányokra jellemző, jól tagolt, bevezetés–elemzés–következtetés felépítésű, részletes nyelvi példákkal és irodalmi hivatkozásokkal kísért. A megjelenő írások elején a magyar nyelvű kivonat és a kulcsszavak listája biztosítja a téma gyors azonosításának a lehetőségét és a jobb kereshetőséget. Ugyanezen információk angol nyelvű megfelelőit az írások végén találjuk. Ez lehetővé teszi a magyar nyelvészeti kutatások nemzetközi elérhetőségét, és hozzájárul ahhoz, hogy a magyar nyelvtudomány bekapcsolódjon a globális tudományos diskurzusba. A recenziók között pedig rendre megtalálhatjuk a külföldi szakmunkák ismertetéseit is, ezzel is megpróbálva összekötni a hazai és a nemzetközi tudományosság művelőit. Illetve, ahogy azt fentebb már említettük, évente egy angol nyelvű különszám is megjelentetésre szokott kerülni.

Elérhetőség és hozzáférés

A Magyar Nyelvőr folyóirat elérhető és hozzáférhető mind nyomtatott, mind elektronikus formában. A folyóirat azonosítói a következők: nyomtatott (print) ISSN: 0025-0236; elektronikus (online) ISSN: 1585-4515. A folyóirat hivatalos honlapja a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága (MNYKNT) oldalán található (<https://nyelvor.mnyknt.hu/>), ahol elérhetők a legfrissebb számok, archívum, angol

nyelvű absztraktok, különszámok és előfizetési információk is. A korábbi számok a <http://nyelvor.c3.hu/> címen érhetők el.

2. ábra: A folyóirat weboldalának nyitóképe

A folyóirattal kapcsolatos alapvető információk jól tagoltan, tematika szerint rendezve a weblap főoldaláról egy kattintással elérhetővé válnak. A legfontosabb rubrikák: A Magyar Nyelvőr folyóirat honlapján a következő főbb rubrikák érhetők el: Kezdőlap; Impresszum; Legfrissebb szám; Abstract in English (angol nyelvű összefoglalók); Külszámok; Archívum (korábbi számok); Szerzőink figyelmébe (információk szerzőknek); Előfizetés; További honlapok; A Magyar Nyelvőr története; Támogatók. A folyóirat lapszámai a saját archívum mellett több hazai tudományos adatbázisban is hozzáférhetők: REAL-J (MTA Könyvtárának Repozitóriuma: <https://real-j.mtak.hu/view/subjects/P1.html>), MATARKA (Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa: https://www.matarka.hu/szam_list.php?fsz=85), EPA (Elektronikus Periodika Archívum <https://epa.oszk.hu/00100/00188>). Az újabb lapszámok az ELTE Open Journal Systems felületén szintén megtalálhatók (<https://ojs.elte.hu/mnyelvor/issue/archive>). A digitális archiválás lehetővé teszi a korábbi számok retrospektív kutatását is.

Tudománymetriai jellemzői

A *Magyar Nyelvőr* folyóirat nemcsak Magyarországon belül vívta ki a szakmai közvélemény elismerését, hanem a nemzetközi szinten is. Mi sem mutatja ezt jobban, mint a különböző tudománymetriai adatbázisokban való megjelenése és az ott kapott minősítések. A *Scimago Journal Rankings* alapján (<https://www.scimagojr.com/-journalsearch.php?q=5800222691&tip=sid&clean=0>) a *Magyar Nyelvőr* folyóirat H-indexe 6, 2024-ben pedig Q2 minősítésű folyóiratnak számított a nyelv és nyelvészet területén. Amennyiben az elmúlt 10 év vonatkozásában is megnézzük a Scimago

adatait, akkor láthatjuk, hogy a folyóirat egy alkalommal volt Q1 besorolású is, de több éven keresztül tartotta a Q2 besorolását.

Év	SJR-érték	Kvartilis (Linguistics and Language)
2015	0.385	Q1
2016	0.159	Q2
2017	0.187	Q2
2018	0.208	Q2
2019	0.189	Q2
2020	0.180	Q2
2021	0.158	Q3
2022	0.119	Q3
2023	0.211	Q2
2024	0.211	Q2

1. táblázat: A *Scimago Journal Rankings* általi minősítés alakulása az elmúlt tíz évben

A folyóirat a Scopus adatbázisában is szerepel, ahol 0,5 az idézési pontszáma, valamint a nyelv és nyelvészet szakterületen Q3 minősítésű.

A Magyar Nyelvőr 2017 óta az ERIH PLUS tudományometriai adatbázis is minősített folyóiratként tartja számon (<https://kanalregister.hkdir.no/publiseringskanaler-erihplus/periodical/info.action?id=473404>), ugyanakkor a DOAJ és a Formerly Sherpa services adatbázisaiban nem szerepel.

A Magyar Nyelvőr szlavisztikai vonatkozású írásai

A folyóiratban megjelent írások között kiemelkedő helyet foglalnak el a magyar nyelv szláv eredetű elemeit vizsgáló tanulmányok, amelyek a magyar és szláv nyelvek közötti nyelvi kölcsönhatásokat, jövevényszavakat és történeti összefüggéseket tárgyalják. A Magyar Nyelvőr rendszeresen közöl szlavisztikai témájú cikkeket is, amelyek fontos forrásai a magyar nyelv és a környező szláv nyelvek kapcsolatának kutatásában. A továbbiakban ezekből próbálunk egy rövid, teljesnek semmiképp sem nevezhető általános bibliográfiai áttekintést nyújtani:

Ágner Lajos 1905: Tót jövevényszavainkhoz. *Magyar Nyelvőr*, 34. köt. 1. füz. / 1905. 24–25.

Asbóth Oszkár 1896a: Szláv igék a magyar nyelvben. *Magyar nyelvőr* 25. kötet 2. füzet / 1896. 113–116.

Erdődi József 1949: Orosz eredetű szavainkhoz. *Magyar Nyelvőr*, 73. kötet / 1949. 95–96.

- Erdődi József 1952: Szláv eredetű tükörszavakról. *Magyar Nyelvőr*, 76. évf. 6. sz. / 1952. 462–466.
- Erdődi József 1953–1955: Az orosz nyelv hatása a magyarra 1945 óta. *Magyar Nyelvőr*, 77. kötet / 1953. 295–300, 449–455; 78. kötet / 1954. 75–78, 220–225; 382–392; 79. kötet / 1955. 87–91; 220–222.
- Erdődi József 1975: Verancsics Faustus ötnyelvű szótárának új kiadása. *Magyar Nyelvőr*, 99. évf. 1. sz. / 1975. 94–95.
- Hadrovics László 1956: Kniezsa István: A magyar nyelv szláv jövevényszavai. Budapest, 1955. Akadémiai Kiadó. I. köt. 1. rész. 1—582. lap. I. köt. 2. rész. 583–1044. lap. *Magyar Nyelvőr* 80. évf. 1. sz. / 1956, 132–135.
- Halász Ignác 1881: „Visszahódított” magyar szók. *Magyar Nyelvőr*, 10. évfolyam, 5. füzet, 1881. 193–198.
- Hexendorf Edit 1966: Hadrovics László: Jövevényszó-vizsgálatok. Nyelvtudományi Értekezések 50. sz. Budapest, 1965. Akadémiai Kiadó. 116. lap. *Magyar Nyelvőr* 90. évf. 3. sz. / 1966. 322–325.
- Kiss Lajos 1957: Ukrán. *Magyar Nyelvőr*. 81. évf. 4. sz. / 1957. 489–492.
- Kiss Lajos 1970: A Földrajzi Nevek Etimológiai Szótárának tervezete. *Magyar Nyelvőr*. 94. évf. 3. sz. / 1970. 334–344.
- Kúnos Ignác 1884: Miklosich und die magyarische Sprachwissenschaft. *Magyar Nyelvőr*, 13. köt. 6. füzet / 1884. 265–269.
- Melich János 1907a: Szláv jövevényszavainkról. *Magyar Nyelvőr*, 36. évf. 3. szám. / 1907. 155–165.
- Moór Elemér 1932: Szláv eredetű emelkedésnevek alföldi hely- és dűlőnevekben. *Magyar Nyelvőr*, 61. kötet / 1932. 12–18; 35–39; 68–73
- Munkácsi Bernát 1881: Szláv kölcsönszók I. *Magyar nyelvőr*, 10. köt. 8. füz. / 1881. 337–345.
- Rot Sándor 1967a: = Rot, A. Magyar–ukrán és ukrán–magyar kétnyelvűség Kárpát-Ukrajnában *Magyar Nyelvőr* 91. évf. 2. sz. / 1967, 185–191.
- Szarvas Gábor 1872b: A Ferencz legenda. *Magyar Nyelvőr*, 1. kötet. V. füzet. / 1872, 215–225.
- Szarvas Gábor 1872c: Az idegen szók II. *Magyar Nyelvőr*, 1. kötet. VII. füzet. / 1872, 299–303.
- Szarvas Gábor 1882: A magyar nyelvbeli szláv szók. Egybeállította Miklosich Ferencz. *Magyar Nyelvőr* 11. évfolyam/ 1882, 68–73, 114–121, 161–169, 219–225, 268–273, 316–321, 359–366, 411–417, 456–459, 511–515, 563–568.
- Trócsányi Zoltán 1948: Orosz szavak a magyarban 1848–49 óta. *Magyar Nyelvőr*, 72. kötet / 1948. 166–168.
- Valló Albert 1904: Tót jövevényszók. *Magyar Nyelvőr*, 33. köt. 10. füz. / 1904. 558–572.
- A Magyar Nyelvőr folyóirat rendszeresen közöl kárpátaljai szerzőktől (pl. Bárány Erzsébet, Beregszászi Anikó, Csernicskó István, Gazdag Vilmos stb.) származó

tanulmányokat, amelyek a helyi nyelvjárások, a kétnyelvűség, a nyelvi kölcsönhatások és a kisebbségi nyelvhasználat kérdéseit elemzik. Ezek a munkák jelentős mértékben hozzájárulnak a kárpátaljai magyar nyelv és kultúra tudományos megismeréséhez, valamint a nyelv ápolásához és fejlesztéséhez.

Összefoglalás

Az eddig leírtakat összefoglalva elmondhatjuk, hogy a Magyar Nyelvőr jelentős érdemeket szerzett a magyar nyelvtani és nyelvművelői kérdések vonatkozásában. A tudományos életben betöltött szerepét a mai napig sikerült megőriznie. Nemzetközi tanácsadó testülettel és széles körű szakmai kapcsolatokkal rendelkezik. Megbízható, lektorált közleményeivel, hagyományokra és modern tudományosságra egyaránt építő szerkesztési elveivel fontos helyet foglal el a magyar tudományos élet palettáján, és értékes forrás mind a kutatók, mind a nyelv iránt érdeklődő szakemberek számára.

További neves szaklapok: A Debreceni Egyetem nyelvészeti folyóirata

MAGYAR NYELVJÁRÁSOK

Bevezetés

A *Magyar Nyelvjárások* című folyóirat a magyar nyelvterület nyelvjárásainak kutatására specializálódott, tudományos igényű, szakmailag elismert periodika, amelyet a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke gondoz. A folyóirat 1951-ben indult útjára, és azóta a magyar dialektológiai kutatás egyik legfontosabb fóruma. Megalapítása elsősorban Lőrincze Lajos nevéhez köthető, aki a nyelvjáráskutatás jelentőségét hangsúlyozva vetette fel egy specializált szaklap szükségességét.

A folyóirat borítója hagyományosan letisztult, tudományos megjelenésű. A borítón általában a folyóirat címe, az évfolyam és a megjelenés éve szerepel, díszítő elemek vagy illusztrációk nélkül. Ez a minimalista megközelítés a folyóirat tudományos jellegét és a tartalomra helyezett hangsúlyt tükrözi.

1. ábra: A folyóirat legelső és legutolsó lapszámának a borítója

A folyóirat kiadásáért a Debreceni Egyetemi Kiadó felel, amely a Debreceni Egyetem hivatalos kiadói szervezete. A Magyar Nyelvjárások évente egyszer jelenik meg, általában az év első negyedévében. A kiadvány nyílt hozzáférésű, lektorált folyóirat, amely a magyar nyelvjárásokkal kapcsolatos kutatásoknak biztosít publikációs fórumot.

A Magyar Nyelvjárások című tudományos folyóirat elsődleges célkitűzése, hogy a magyar nyelvterület nyelvjárási jelenségeinek részletes, tudományos igényű feltárását és dokumentálását szolgálja. A folyóirat kiemelt figyelmet fordít a magyar nyelvjárások fonetikai, fonológiai, morfológiai, szintaktikai és lexikai sajátosságainak vizsgálatára, különös tekintettel azok szinkrón és diakrón változataira. Hangsúlyos célkitűzése a nyelvi változások és regionális nyelvhasználati sajátosságok értelmezése, valamint azok társadalmi, földrajzi és kulturális kontextusban való értelmezése. A lap tudományos színvonalát biztosítja a lektorált megjelenés, amely garantálja a közölt tanulmányok megbízhatóságát és szakmai hitelességét.

Fontos szerepet vállal a nyelvjárási névanyag (különösen a helynevek és személynevek) feldolgozásában, valamint autentikus nyelvjárási szövegek közlésében, amelyek nemcsak nyelvészeti, hanem néprajzi és kulturális szempontból is jelentőséggel bírnak. A folyóirat elkötelezett a nyelvi sokszínűség megőrzése mellett, s ezzel hozzájárul a magyar nyelvi örökség feltárásához és fenntarthatóságához.

Az utóbbi években a folyóirat nyitottabbá vált az interdiszciplináris megközelítésekre is, különös tekintettel a szociolingvisztikai, nyelvöldrajzi és digitális nyelvészeti módszerekre. E törekvés célja, hogy a nyelvjárási jelenségeket komplex módon, több tudományterület eszköztárával vizsgálja, ezzel is gazdagítva a magyar dialektológiai kutatás horizontját.

A szerkesztőbizottság

Főszerkesztő: Hoffmann István (2000-től) – a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének professzora, a magyar dialektológia és onomasztika elismert kutatója.

Szerkesztők:

- **Dobi Edit** – a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének oktatója, kutatási területei közé tartozik a nyelvjáráskutatás és a névtan.

- **Rácz Anita** – a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének munkatársa, főként a helynévkutatás és a történeti névanyag feldolgozása terén tevékenykedik.

- **Reszegi Katalin** – a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének oktatója, aki a nyelvjárási szövegek feldolgozásában és a technikai szerkesztésben is részt vesz.

- **Tóth Valéria** – a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének oktatója, kutatási területei közé tartozik a helynévkutatás és a történeti névanyag feldolgozása.

Technikai szerkesztő:

- **Reszegi Katalin** – a technikai szerkesztési feladatokat is ellátja, biztosítva a folyóirat kiadványainak egységes megjelenését.

Korábbi főszerkesztők:

Bárcki Géza (1951) A folyóirat alapító szerkesztője, a magyar nyelvtudomány egyik legnagyobb hatású alakja. Nevéhez fűződik a nyelvjárások tudományos vizsgálatának megerősítése az akadémiai körökben.

Kálmán Béla (1953–1975) A Debreceni Egyetem professzora, aki hosszú időn át irányította a folyóiratot. Kiemelkedő munkássága hozzájárult a magyar nyelvöldrajz és dialektológia megalapozásához.

Sebestyén Árpád (1975–1999) A nyelvjárások történeti és szociolingvisztikai aspektusainak kutatója. Vezetése alatt a folyóirat új módszertani irányokat is befogadott.

Tematika és módszertan

A *Magyar Nyelvjárások* folyóirat tematikája és módszertana szorosan illeszkedik a magyar dialektológiai kutatások hagyományaihoz, ugyanakkor nyitott a nyelvészeti módszertani megújulásra is. A folyóirat az egész magyar nyelvterület nyelvjárási anyagának gyűjtésére, közlésére és elemzésére törekedett és törekszik ma is. A folyóiratban megjelenő tanulmányok elsősorban a következő tématerületeket ölelik fel:

1. **Nyelvjárási jelenségek vizsgálata:** fonetikai és fonológiai sajátosságok; morfológiai és szintaktikai eltérések; lexikai és frazeológiai elemek; nyelvi kontaktusjelenségek (pl. nyelvhatárok mentén).
2. **Szinkrón és diakrón nyelvjáráskutatás:** napjaink nyelvhasználatának leírása (szinkrón megközelítés); történeti elemzések (diakrón vizsgálatok), különös tekintettel az egykori nyelvjárási állapotokra.
3. **Névtani vizsgálatok:** helynevek (toponímia), személynevek (antroponímia), dűlőnevek, földrajzi nevek nyelvjárási változatai; történeti és motivációs elemzések.
4. **Nyelvföldrajzi kutatások:** területi nyelvi variációk feltérképezése; dialektustérképek készítése és elemzése.
5. **Szociolingvisztikai és pragmatikai aspektusok:** a nyelvjárási beszélők társadalmi helyzete, identitása, attitűdjei; a nyelvjárási nyelvhasználat regiszterei, stiláris változatai
6. **Nyelvjárási szövegek közlése:** autentikus beszélt nyelvi szövegek (pl. interjúk, néprajzi leírások) lejegyzése, annotálása és közzététele; ezek stilisztikai és pragmatikai elemzése

A *Magyar Nyelvjárások* folyóirat hagyományosan több, jól körülhatárolható rovatban jelenteti meg tanulmányait, közleményeit, melyek tükrözik a magyar dialektológia, névtan és nyelvjáráskutatás sokszínűségét. Az évek során a rovatszerkezet alkalmazkodott a tudományos igényekhez és a kutatási trendekhez, miközben megőrizte alapvető tematikai fókuszait. A folyóirat struktúrája rendszerint az alábbi rovatokra bontható:

Tanulmányok: A folyóirat fő rovata, amelyben átfogó, eredeti kutatási eredményeket közölnek a nyelvjárások különböző aspektusairól (fonetika, morfológia, szintaxis, lexika, névtan stb.).

Közlemények: Rövidebb, de szintén tudományos igényű cikkek, amelyek egy-egy nyelvjárási vagy névtani jelenségre koncentrálnak.

Forrásközlés: Nyelvjárási szövegek, néprajzi anyagok, beszélt nyelvi adatközlések, autentikus források megjelentetése, amelyek fontos alapot szolgáltatnak a kutatásokhoz.

Kritikák, recenziók: Nyelvjárási és névtani témájú könyvek, monográfiák, tanulmánykötetek ismertetése és bírálata.

Adatközlő rovat / Nyelvjárási szójegyzékek: Egyes számokban szerepelnek regionális nyelvjárási szójegyzékek, amelyek a magyar dialektusok szókincsét dokumentálják.

Hírek, közlemények a szakmából: Rendezvények, konferenciák, kutatási projektek, pályázatok és egyéb szakmai információk közzéte.

Bibliográfia: A nyelvjáráskutatás és dialektológia aktuális bibliográfiai összefoglalói, új megjelenések listája.

A *Magyar Nyelvjáráások* folyóirat elbírálási és közzéte folyamata a tudományos közlemények minőségének biztosítását szolgálja, megfelelve a hazai és nemzetközi akadémiai normáknak.

Elbírálási folyamat

Szerkesztői vagy szerkesztőbizottsági előszűrés: A beérkezett kéziratokat a szerkesztőség előzetesen átnézi, hogy megfelelnek-e a folyóirat tematikájának és formai követelményeinek.

Szakértői bírálat: A megfelelő kéziratokat legalább két, a témában jártas szakértő (külső vagy belső) véleményezi anonim vagy névvel történő bírálat keretében.

Visszajelzés a szerzőnek: A bírálatok alapján a szerkesztőség dönt a kézirat elfogadásáról, javítási javaslatokról vagy elutasításról. A szerző(k) az észrevételek alapján módosíthatják a kéziratot.

Végző döntés: A javított kéziratot ismét értékeli, majd véglegesíti az elfogadást vagy elutasítást.

Elérhetőség és hozzáférés

A *Magyar Nyelv* nyomtatott és online verzióban is megjelenik, eltérő ISSN azonosítóval (nyomtatott: ISSN 0025-1618; online: HU ISSN 2063-6706). A folyóirat jelenlegi honlapja (a magyar mellett angol nyelven is megtekinthető) a következő linken elérhető: <https://mnytud.arts.unideb.hu/mnyj/> és egyúttal a korábbi lapszámok archívumaként is funkcionál. A honlap átfogó információs felületet biztosít a folyóirat iránt érdeklődők számára, különösen a kutatók, oktatók és diákok számára. Célja, hogy naprakész és hiteles forrást nyújtson a magyar nyelvjáráskutatás iránt érdeklődőknek, valamint támogassa a tudományos közösséget a folyóirat tartalmainak elérésében és felhasználásában. A honlapon az alábbi információs fülek érhetőek el:

Folyóirat bemutatása: részletes ismertető a *Magyar Nyelvjáráások* céljáról, történetéről és tematikájáról.

Szerkesztőség: aktuális szerkesztői névsor, elérhetőségek, valamint információk a kéziratok beküldéséről.

Tartalomjegyzékek: az egyes évfolyamok és számok tartalomjegyzékei, amelyek segítik a cikkek és tanulmányok gyors áttekintését.

Letölthető anyagok: bizonyos számok, cikkek vagy egyéb dokumentumok PDF formátumban, amennyiben elérhetőek.

Hírek és események: információk konferenciákról, kutatási projektekről, kiírásokról, szakmai rendezvényekről.

Kapcsolat: elérhetőségek, levelezési cím, e-mail cím a szerkesztőséghez.

2. ábra: A folyóirat weboldalának nyitóképe

A folyóirat lapszámai a saját archívum mellett több hazai tudományos adatbázisban is hozzáférhetők: REAL-J (MTA Könyvtárának Repozitórium: https://real-j.mtak.hu/view/journal/Magyar_nyelvj=E1r=E1sok.html), MATARKA (Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa: https://matarka.hu/szam_list.php?fsz=99), EPA (Elektronikus Periodika Archívum: <https://epa.oszk.hu/02200/02298>). A digitális archiválás lehetővé teszi a korábbi számok retrospektív kutatását is.

Tudományometriai jellemzői

A *Magyar Nyelvjárások* elsősorban a magyar nyelv és dialektológia területén játszik fontos szerepet, ezért tudományometriai mutatói a nemzetközi folyóiratokéhoz képest alacsonyabb, azonban a magyar nyelvű tudományos közösségben jelentős presztízsű és hivatkozott szakfolyóirat. A nemzetközi tudományometriai adatbázisokban (pl. Scopus, Web of Science) nem szerepel. Az idézettségi mutatók elsősorban a hazai tudományos adatbázisokban és a Magyar Tudományos Művek Tárában (MTMT) követhetők nyomon.

A Magyar Nyelvjárások folyóirat szlavisztikai vonatkozású írásai

A Magyar Nyelvjárások tematikája elsősorban a magyar nyelvjárások, dialektusok vizsgálata, így a szlavisztikai témák csak részben, inkább szomszédos vagy kapcsolódó kérdésekben jelennek meg. Emiatt a szláv vonatkozású cikkek száma korlátozott. A kapcsolódó tanulmányok a magyar és szláv nyelvek közötti kapcsolatokat, különösen a jövevényszavak és nyelvi kölcsönhatások aspektusait vizsgálják. Fontos lehet azt is megjegyezni, hogy folyóiratban több kárpátaljai szerző is publikált az évek során,

különösen azok, akik a kárpátaljai magyar nyelvjárások, nyelvi kontaktusok és dialektológia területén végeznek kutatásokat.

Balogh László 1990: A szamosszegi földrajzi nevek szláv eredetű rétegeiről. *Magyar Nyelvjárások*, 28/29. köt./1990. 105–112.

Dudics Lakatos Katalin 2019: Kárpátaljai magyar pedagógusok nyelvjárési attitűdjének alakulása két felmérés eredményei alapján (2008–2018). *Magyar nyelvjárások*, 57. köt./2019 123–134.

Dudics Lakatos Katalin 2020: Kárpátaljai magyar pedagógusok és tanítványaik metanyelvi ismereteiről. *Magyar nyelvjárások*, 58. köt./2020 165–173.

Csige Katalin 1998: Lexikai és szemantikai russzicizmusok a sajtónyelvben (1948–1951). *Magyar Nyelvjárások*, 35. köt. / 1998, 191–198.

Fodó Sándor 1973: Szláv jövevényszók a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. *Magyar Nyelvjárások*, 19. kötet / 1973, 41–52.

Gazdag Vilmos 2019: A kárpátaljai magyar nyelvjárások különfejlődéséről az államnyelvi kölcsönszavak fényében. *Magyar nyelvjárások*, 57. köt. / 2019, 101–121.

Gazdag Vilmos 2020: Államnyelvi hatás a kárpátaljai magyar felsőoktatásban tanuló diákok nyelvhasználatában. *Magyar nyelvjárások*, 58. köt. / 2020, 175–187.

Hoffmann István 2004: Kiss Lajos (1922–2003). *Magyar nyelvjárások*, 42. köt. / 2004. 217–222.

Hoffmann István 2019: Magyar–szláv helynévmintázatok az ómagyar kori Bakonyalján. *Magyar Nyelvjárások*, 57. köt. / 2019. 5–29.

Kávássy Sándor 1990: Szláv nevek a szatmári nemesség 1809. évi összeírásában. *Magyar Nyelvjárások*, 28/29. köt. / 1990. 95–104.

Kiss Lajos 1959: Szláv eredetű tájszavainkhoz. *Magyar Nyelvjárások*, 5. köt, 147–152.

Lizanec, Petro M. 1970: A kárpátontúli ukrán nyelvjárások magyar jövevényszavainak fő térképezési elvei. *Magyar Nyelvjárások*, 16. köt. / 1970, 3–10.

Lizanec, Petro M. 1984: Szláv-magyar lexikai-szemantikai egyezések a Kárpát-Balkán térség nyelvjárásában. *Magyar Nyelvjárások*, 26/67. köt. / 1984, 23–30.

Lizanec Petro M. – Horváth Katalin 1982: A kárpátontúli magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól. *Magyar Nyelvjárások*, 24. köt. / 1982, 3–18.

Rot, M. Alekszandr 1967: A magyar-ukrán nyelvi kölcsönhatás a kárpátukrajnai magyar nyelvjárásokban. *Magyar Nyelvjárások*, 13. köt. / 1967, 57–70.

Sebestyén Árpád 1973: Jegyzet néhány kárpátaljai tájszóhoz. *Magyar Nyelvjárások*, 19. köt. / 1973, 53–56.

Összefoglalás

Összességében a *Magyar Nyelvjárások* meghatározó szerepet tölt be a magyar nyelvjárásokkal kapcsolatos kutatások területén, különösen a kelet-közép-európai nyelvi környezet és a határmenti nyelvi jelenségek feltárásában. Megbízható, lektorált közleményeivel, hagyományokra és modern tudományosságra egyaránt építő szerkesztési elveivel fontos helyet foglal el a magyar tudományos élet palettáján és értékes forrás mind a kutatók, mind a nyelvjárások iránt érdeklődő szakemberek számára.

FELHASZNÁLT ÉS AJÁNLOTT IRODALOM

- All European Academies (ALLEA) (2023). The European Code of Conduct for Research Integrity. Revised Edition, 2023.[online] <https://allea.org/wp-content/uploads/2023/06/European-Code-of-Conduct-Revised-Edition-2023.pdf>
- Babbie, Earl 2008. *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi Kiadó.
- Bátyi Emese (2014). Kutatásértékelés és tudománymetria. Jog- és politikatudományi folyóirat. VIII. évfolyam, 3. szám.
- Beall, J. (2012): Predatory publishers are corrupting open access. *Nature*, 489, 179.
- Beregszászi Anikó főszerk 2022–2025. *Acta Academie Beregsasiensis, Philologica*. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátjai Magyar Főiskola tudományos szakfolyóirata. <https://aab-philologica.kmf.uz.ua/aabp>
- Berek László (2018). Hagyományos és elektronikus dokumentumok hosszú távú megőrzése és biztonságos szolgáltatása. In: Rajnai, Zoltán (szerk.) *Kiberbiztonság – Cyber Security*. Óbudai Egyetem. pp. 155-166.
- Berek László (2023). A kutatás mérhetősége, tudománymetriai adatbázisok és mérőszámok. Óbudai Egyetem, Budapest.
- Bergstrom, T. C., & Bergstrom, C. T. (2004). The costs and benefits of library site licenses to academic journals. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 101(3), 897–902.
- Bohannon, J. (2013). Who's afraid of peer review? *Science*, 342(6154), 60–65.
- Budapest Open Access Initiative (2002). <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/>
- Chan, L., et al. (2002). Budapest Open Access Initiative. Elérhető: <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read/>
- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. MIT Press.
- COPE (Committee on Publication Ethics) (2022). Discussion document: Authorship and AI tools. <https://publicationethics.org/guidance/cope-position/authorship-and-ai-tools>
- Dudás Anikó (2018). *Információs műveltség felsőfokon*. Budapest, Akadémiai Kiadó
- Falagas, M. E. et al. (2008): Comparison of PubMed, Scopus, Web of Science, and Google Scholar: strengths and weaknesses. *FASEB Journal*, 22(2), 338–342.
- Falagas, M. E., & Alexiou, V. G. (2008). The top-ten in journal impact factor manipulation. *Archivum Immunologiae et Therapiae Experimentalis*, 56(4), 223–226.
- Fassoulaki, A., Papias, K., Paraskeva, A., & Patris, K. (2002). Impact factor bias and proposed adjustments for its determination. *Acta Anaesthesiologica Scandinavica*, 46(7), 902–905.
- Flier S., Michael 2007: Ukrainian Philology and Linguistics in the Twenty-First Century. *Harvard Ukrainian Studies*. Volume 29. Number 1-4, 2007, Pages 13-17.
- Fóris Ágota 2020: Alkalmazott nyelvészeti periodikumok (folyóiratok és kiadványsorozatok) Magyarországon – a tudományos dokumentáció aktuális

- kérdései. *Alkalmazott Nyelvtudomány*, XX. évfolyam, 2020/2. szám.
<http://dx.doi.org/10.18460/ANY.2020.2.005>
- Garfield, E. (1955): Citation Indexes for Science: A New Dimension in Documentation through Association of Ideas. *Science*, 122(3159), 108–111.
- Garfield, E. (2006): The History and Meaning of the Journal Impact Factor. *JAMA*, 295(1), 90–93. <https://garfield.library.upenn.edu/papers/jamajif2006.pdf>
- Gazdag Vilmos 2023. *Ukrán–magyar filológiai fogalomtár*. Beregszász: II. RFKMF. https://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/2024/01/gazdag-vilmos_ukran-magyar-filologiai-fogalomtar_2023cover.pdf
- González-Pereira, B., Guerrero-Bote, V. P., & Moya-Anegón, F. (2010). A new approach to the metric of journals' scientific prestige: The SJR indicator. *Journal of Informetrics*, 4(3), 379–391.
- Grudniewicz, A. et al. (2019): Predatory journals: no definition, no defence. *Nature*, 576(7786), 210–212.
- Guerrero-Bote, V. P., & Moya-Anegón, F. (2012). A further step forward in measuring journals' scientific prestige: The SJR2 indicator. *Journal of Informetrics*, 6(4), 674–688.
- Hajnal Ward Judit 2015. *Nyitott könyvtár*. Kalligram Kiadó.
- Harzing, A. W. & Alakangas, S. (2016): Google Scholar, Scopus and the Web of Science: a longitudinal and cross-disciplinary comparison. *Scientometrics*, 106(2), 787–804.
- Hicks, D. et al. (2015): Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. *Nature*, 520(7548), 429–431.
- Hirsch, J. E. (2005): An index to quantify an individual's scientific research output. *PNAS*, 102(46), 16569–16572.
- Holl A. & Soós Sándor (2026): A tudománymetria és az MTMT korlátairól és lehetőségeiről. *Magyar Tudomány* 187/1 (2026), 85–91. <https://real.mtak.hu/232610/1/2065-article-p85.pdf>
- Honváriné Kalmár Viktória 2017. *A tudományos teljesítmény mérése Hirsch indexszel*. http://real.mtak.hu/46711/1/2017_02_189.pdf
- Horváth Tibor – Papp István 2003. *Könyvtárosok Kézikönyve*. Budapest: Osiris Kiadó.
- IEEE (2014). IEEE policies, Section 8.2.4 Plagiarism. <https://www.ieee.org/publications/rights/plagiarism>
- Kaliuzhna Nataliia –Hauschke Christian 2024: Open access in Ukraine: Characteristics and evolution from 2012 to 2021. *Quantitative Science Studies*, Volume 5, Issue 4.
- Kiszl Péter – Winkler Bea (2022): A tudományos jelenlét tudománymetriai megközelítései. In: *Bevezetés a fordítás és a tolmácsolás kutatómódszertanába* I. Általános rész, 141-164
- Mingers, J., & Leydesdorff, L. (2015): A Review of Theory and Practice in Scientometrics. *European Journal of Operational Research*, 246(1), 1–19.
- MLA Handbook (2021). 9th edition. Modern Language Association of America

- MLA Handbook (2021): The Modern Language Association of America (9th Edition).
- Moed, H. F. (2005): Citation Analysis in Research Evaluation. Springer.
- Moed, H. F. (2010): Measuring contextual citation impact of scientific journals. *Journal of Informetrics*, 4(3), 265–277.
- Molnár Dávid, Baksáné Varga Erika, Kovács László (2020). Klikk-keresési módszeralkalmazása az MTMT adatbázisban. *Multidiszciplináris Tudományok* 10(2). 280-291.
- Nagy Péter Tibor (2023): Tudománymetria és tudományszociológia, *Educatio* 32 (3), 439–453
- Nazarovets, S. (2017). Predatory journals in Ukraine: A problem overview [Хижацькі журнали в Україні: огляд проблеми]. *Бібліотечний вісник*, 3, 3–9.
- Ningayya - Hemantha Kumar 2025: About scientometrics: An overview. *Journal of Library and Information Science Technology*. Volume 7, Issue 1, January-June 2025, pp. 13-24. https://doi.org/10.34218/JLIST_07_01_002
- Piwovar, H. et al. (2018): The state of OA: a large-scale analysis of the prevalence and impact of Open Access articles. *PeerJ*, 6, e4375.
- Polónyi István (2023). A számok bővületében.: Bevezetés a Tudományértékelés számhoz. *Educatio* 32(3):363-384
- Price, D. J. de Solla (1963): Little Science, Big Science. Columbia University Press.
- Pritchard, A. (1969): Statistical Bibliography or Bibliometrics? *Journal of Documentation*, 25(4), 348–349.
- Roig, M. (2015). Avoiding plagiarism, self-plagiarism, and other questionable writing practices: A guide to ethical writing. US Office of Research Integrity. <https://ori.hhs.gov/>
- San Francisco Declaration on Research Assessment (DORA, 2012).
- Sasvári Péter 2022. *Szerkesztőségi cikk: Hogyan írjunk minőségi kutatási cikket, és hogyan kerüljük el annak visszautasítását?* Nemzeti Közzolgálati Egyetem. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.11883.82726>
- Sasvári Péter 2025: *Tudatos publikálás: Folyóiratválasztási útmutató kutatók számára.* Nemzeti Közzolgálati Egyetem. <http://doi.org/10.13140/RG.2.2.29070.47683>
- Schubert András (2023). Hat előadás a tudományometriáról. ELTE BTK, Könyvtár- és Információtudományi Intézet, Budapest
- Shaghaei, N., Wien, C., Holck, J. P., Thiesen, A. L., & Ellegaard, O. (2018). Being a predatory publisher: A glimpse into the mindset. *Learned Publishing*, 31(3), 259–263.
- Sivertsen, G. (2016): Patterns of internationalization and criteria for research assessment in the social sciences and humanities. *Scientometrics*, 107(2), 357–368.
- Sollaci, L. B., & Pereira, M. G. (2004). The introduction, methods, results, and discussion (IMRAD) structure: A fifty-year survey. *Journal of the Medical Library Association*, 92(3), 364–367.
- Sorokowski, P., Kulczycki, E., Sorokowska, A., & Pisanski, K. (2017). Predatory journals recruit fake editor. *Nature*, 543(7646), 481–483.

- Swales, J. M. (1990). *Genre analysis: English in academic and research settings*. Cambridge University Press.
- Swales, J. M., & Feak, C. B. (2012). *Academic writing for graduate students: Essential tasks and skills* (3rd ed.). University of Michigan Press.
- Talmale, M. S. (2024): A Historical Perspective of Scientometrics: An Overview. In: *Re-Envisaging Knowledge Resource Centers*, 106–114.
- Vinkler Péter 2008. Tudományometriai kutatások Magyarországon. *Magyar Tudomány* 11: 1372–1380. <https://www.epa.oszk.hu/00600/00691/00059/11.html>
- Wouters, P. (1999). *The citation culture*. Amsterdam: University of Amsterdam.
- Wren, J. D. et al. (2007): The write position: A survey of perceived contributions to papers based on byline order and supplementary data. *EMBO Reports*, 8(11), 988–991.
- Xia, J. (2015). Predatory journals and their article publishing charges. *Learned Publishing*, 28(1), 69–74.
- Бакуменко Л. (2024): Бібліо- та наукометрія вишу у контексті роботи наукової бібліотеки. В: Інформаційна політика пам'яті – виживання, збереження та розвиток українських бібліотек у період сьогодення: матеріали V Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 16 жовтня 2024 р.). Ужгород, 7–16.
- Бойченко М., Зінченко В. (2021): Наукометрія, бібліометрія і інфометрія: облік наукових досліджень і прогрес науки під кутом зору філософії стратегії глобального стійкого розвитку. *Філософія освіти. Philosophy of Education*, 28(1), 119–140.
- Борисенко Н. Д. (2023): Сучасна система наукової інформації, наукометрія, трансфер технології та управління науковими проектами: Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
- Кармадонова Т. М. (2022): Наукометричне та експертне оцінювання: дискусійні питання. *Наука та наукознавство. Science and Science of Science*, (2), 65–82.
- Мриглод О. І., Назаровець С. А. (2019): Наукометрія та управління науковою діяльністю: вкотре про світове та українське. *Вісник НАН України*, (9), 81–94.
- Наказ МОН України № 1111 (2017): Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України.
- Порядку формування Переліку наукових фахових видань України, зареєстрований у Міністерстві юстиції 28 січня 2026 року за №129/45523, <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-poriadku-formuvannia-pereliku-naukovykh-fakhovykh-vydan-ukrainy-zareiestrovanyi-u-ministerstvi-justytstii-ukrainy-28-sichnia-2026-roku-za-12945523>
- Шиненко М. А., Лабжинський Ю. А. (2022): Наукометричні показники та метрики як засоби оцінювання результативності науково-педагогічних досліджень. *Цифрові технології в освіті*.

Online források

Academia.edu: <https://www.academia.edu/>

Beall's List (archív verzió): <https://beallslist.net/>

Cabell's Predatory Reports: <https://www2.cabells.com/>

COPE (Committee on Publication Ethics): <https://publicationethics.org/>

Directory of Open Access Journals (DOAJ): <https://doaj.org/>

ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont: <https://nytud.hu/kiadvanyok>

ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities and Social Sciences):
<https://erihplus.hkdir.no/?input=>

Journal Citation Reports (JCR): <https://jcr.clarivate.com/>

Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa:
<https://www.matarka.hu/>

National H-index Ranking: <https://h-index.com/>

ResearchGate: <https://www.researchgate.net/>

Retraction Watch: <https://retractionwatch.com/>

SCImago Journal & Country Rank (SJR): <https://www.scimagojr.com/>

Think. Check. Submit: <https://thinkchecksubmit.org/>

Web of Science Core Collection для наукової роботи. <https://clarivate.com/>

IAC "Українська наукова періодика": <https://nfv.ukrintei.ua/>

Міжнародні філологічні журнали:

https://musicartofhealing.tilda.ws/journals_language

Наука та Метрика: <https://nim.media/>

Газдаг Вільмош – Барань Єлизавета (2026). *Посібник до курсу "Філологічні журнали в Україні та у світі"*. Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II, Берегове, 2025. 124 с. (видання угорською мовою).

Посібник призначено здобувачам вищої освіти і дослідникам-початківцям, які цікавляться філологічними студіями, для засвоєння теоретичних і практичних основ опублікування наукових праць та оцінювання періодичних видань. У виданні подано відомості про основні поняття наукометрії, охарактеризовано міжнародні наукометричні бази даних та системи індексування, пропонується рекомендації для підготовки фахових публікацій відповідно до сучасних професійних вимог.

У посібнику пропонується комплексний огляд сучасних вимог до опублікування наукових праць з філології. Першим етапом є огляд наукометричних показників, імпаکت-фактора, індексу Гірша та системи квантилів, що допомагає зрозуміти принципи оцінювання наукових журналів. Значну увагу приділено базам даних: детально охарактеризовано міжнародні наукометричні бази даних Web of Science та Scopus, а також угорські та українські системи індексування (MTMT, OUCI), наголошено на специфіці підготовки наукових статей і розпізнавання «хижацьких» видань.

Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Ум. друк. арк. 7,36.
Формат видання 70x10/16.